

The Project Gutenberg eBook of Helmiä: Valikoima novelleja, by Prosper Mérimée

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Helmiä: Valikoima novelleja

Author: Prosper Mérimée

Translator: Kasimir Leino

Release date: April 24, 2015 [EBook #48777]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELMIÄ: VALIKOIMA NOVELLEJA ***

Produced by Juha Kiuru

HELMIÄ

Valikoima novelleja

Kirj.

PROSPER MÉRIMÉE

Suom. Kasimir Leino

Otava, Helsinki, 1895.

SISÄLLYS:

Elämäkerta.
Mateo Falcone.

Etuvarustuksen valloitus.
Tamango.
Arpapel.
Etruskilainen vaasi.
Arsène Guillot.

Elämäkerta.

Prosper Mérimée syntyi syyskuun 28 p:nä v. 1803 Pariisissa, missä hänen isänsä, tunnettu taidemaalari J. Fr. Léonor Mérimée, ja lahjakas äitinsä, tyttönimeltään Anna Moreau, silloin asuivat. Äidilläkin oli huomattavat taipumukset maalaustaiteeseen ja isoäiti taas oli tuo erittäin suosittu lastenkirjailija rva Leprince de Beaumont, joten siis nuorella Prosperilla, vanhempainsa ainoalla lapsella, oli kaikki synnynnäiset edellytykset taiteilijaksi. Siveltimeillä ei hän kuitenkaan ole nimeänsä ikuistuttanut, vaikka hän sitäkin melkoisella taidolla käytti, vaan hienolla, taiteellisella kynällään, jonka pienet, mestarilliset tuotteet aina tulevat pysymään "helminä" maailmankirjallisuudessa.

Lopetettuaan koulunkäyntinsä antautui kirjailijamme isänsä tahdon mukaan tutkimaan lakitiedettä ja joutui, tutkintonsa suoritettuaan, heinäkuun vallankumouksen kautta valtiolliselle alalle, nim. meriasiaiministerin kreivi d'Argout'n kabinetin päälliköksi. Palveltuaan valtiomiehen alkuna neljä vuotta nimitettiin hän Ranskan valtioarkkeologiksi, toimi, johon häntä veti luontainen halu ja johon hänellä sitä paitse oli perusteelliset ennakkotiedot taidehistorian alalla. Tässä virassa työskenteli hän sitten toimeliaana ja uskollisena ammattimiehenä kokonaista 20 vuotta, kunnes hän v. 1853 Napoleon III:n keisariksi tultua ja hänen puolisonsa Eugenien vanhana ystävänä kutsuttiin Pariisin senaatin jäseneksi, jona hän pysyi kuolemaansa saakka s.o. 23 p:ään syyskuuta 1870. Tieteellisten sekä kaunokirjallisten ansioittensa vuoksi oli hän jo v. 1845 kutsuttu Ranskan akatemian jäseneksi.

Nämä ovat yleisimmissä piirteissä Prosper Mériméen elämänvaiheet.

Varsinainen puolue mies ei hän koskaan ole ollut ja se selittääkin, miten hän vallankumousten ja muiden myrskyjen läpi voi niin helposti purjehtia. Vapaamielisenä hän kyllä piti itseään ja se hän myöskin pohjaltaan oli, mutta tavat ja taipumukset olivat hänellä vanhan englantilaisen ylimyksen; myöhempinä vuosinaan hän olikin melkein jokapäiväinen vieras Napoleon III:n hovissa, missä keisarinna häntä suorastaan hemmotteli, missä hän läheltä sai tutustua historiallisiin tapauksiin sekä henkilöihin ja missä hän aina osasi säilyttää täydellisen puhevapauden. Hänen kuuluisat kirjeensä[1] ja, niissä lausutut arvostelut ajan merkillisimmistä valtiomiehistä (Bismarckista, Gladstonesta, Palmerstonista y.m.) ovatkin sen vuoksi tärkeitä täydennyksiä Euroopan nykyisempään historiaan. Myöskin suoranaisena historiallisten tutkimusten kyhääjänä — Rooman, Espanjan, Ranskan ja Venäjän historian alalta — kuuluu Mérimée tiedemiesten joukkoon; sitä paitse ovat hänen taidehistorialliset teoksensa sitä laatua, että ne aina pysyvät luotettavina lähteinä ranskalaisen rakennustaiteen tutkijoille.

*****

Suurimman ja pysyvimmän maineensa saavutti Prosper Mérimée kuitenkin kaunokirjallisilla teoksillansa.

Kuten tunnettu, syntyi Ranskassa tämän vuosisadan alussa voimakas kirjallinen virtaus, joka alotti ankaran ottelun muotoihinsa kangistunutta ja mehuttomaksi kuivunutta vanhaa suuntaa vastaan vaatien enemmän sisällystä, enemmän tuoreutta ja runollista lentoa, enemmän totuutta ja, edellä kaikkea, enemmän paikallisväritystä kaunokirjallisiin ja taiteellisiin luomiin. Tämän elinvoimaisen vyöryaallon harjalla nousi joukko lahjakkaita kirjailijoita, joiden nimet — sellaiset kuin Hugo, Lamartine, de Vigny, Musset y.m. — jo ovat tuttuja koko sivistyneessä maailmassa. Ja tämä nuorekas virtaus se oli kyllin voimakas tempaamaan mukaansa sellaisiakin luonteita, jotka ehkä eivät siihen suoranaisesti kuuluneet ja jotka ennen pitkää erkautuivatkin tuon n.k. romanttisen koulun polanteelta valitakseen oman itsenäisen ja luonteensa mukaisen tien.

Näihin kuului Prosper Mériméekin, joka v. 1825 alkoi kirjallisen toimintansa julkaisemalla kokoelman jännittäviä, keskittyneitä ja voimakasta intohimoa kuohuvia pikkunäytelmiä yhteisellä nimellä "*Théâtre de Clara Gazul*", kokoelma, josta vanha Goethe sanoi, ettei hän ikinä ole niin kypsää taiteellista työtä 23-vuotiaalta nähnyt. Romanttikojen päävaatimusta paikallisvärityksestä oli siinä myöskin täydellisesti noudatettu. Huolimatta näistä ja muutamista myöhemmistä lukudraamoista — "*Kansan kapina*", "*Carvajalin perhe*", "*Tyytymättömät*", "*Kaksi perintöä*" ja "*Seikkailijan vaiheet*", jotka kyllä osottavat tarkkaa luonteenkuvausta ja pirteää vuoropuhelua, vaikka eivät tyydytä nykyaikaisia draamallisia vaatimuksia — on Mériméen varsinainen suuruus etsittävä novellien ja lyhkästen romaanien alalta.

Siinä on hän voittamaton mestari, jonka tuotteet kaikkialla, minne ne vain ovat levinneet, ja niitä onkin kaikille Euroopan sivistyskielille käännetty, ovat mallikelpoisiksi tunnustetut. Novellistina hän nyt tällä kokoelmalla suomalaisellekin yleisölle esitetään ja semmoisena tahdon häntä hiukan laajemmin käsitellä.

Alulla vuotta 1829 julkaisi hän ensimmäisen novellinsa "*Kronika Kaarlo IX:n ajoilta*". Se oli kuten jo nimestä kuulemme historiallinen, käsitteli surkeasti kuuluisaa Perttulin yön verilöylyä 1572 ja näytti olevan silloisen romaanikuninkaan Walter Scottin vaikutuksen alaisena kirjoitettu. Tekijä oli ottanut psykologisesti kuvattavakseen tämän verisen tapauksen ja vaikka voidaankin tehdä muistutuksia hänen käsitystensä vastaan, täytyy jokaisen sentään myöntää, että se kaunokirjallisenä taideluomana on mestariteos, täynnä pirteyttä, voimaa, tuoreutta ja alkuperäistä elävyyttä. Jo tällä romaanillaan oli Mérimée — erään silloisen, etevän arvostelijan mukaan — kohoutunut "Ranskan ensimmäisten kirjailijain joukkoon".

Ja kun hän vielä samana vuonna alkoi muutamassa pariisilaisessa aikakauskirjassa julkaista sarjan lyhkäisiä kertomuksia kasvoi hänen maineensa päivä päivältä. Vuosina 1829-30 ovat useimmat niistä novelleista ilmestyneet, jotka tässä käännöskokoelmassa tavataan. Silloin kirjoitti hän näet korsikalaisen luonne- ja tapakuvauksensa *Mateo Falconen*, jossa jokainen sana on kuin marmoriin kaiverrettu, samoin keskittyneessä taiteellisuudessa vertaistansa kaipaavan jutelman *Etuvarustuksen valloitus*, hienolla ivalla suolatun kertomuksensa *Tamango* sekä nuo etevät novellinsa *Arpapel*i ja *Etruskilainen vaasi*, jotka kumpikin ovat merkittäviä sen kautta, että hän niissä keskellä romanttisuuden kiihkoa osotakse nykyaikaisesta elämästä otettujen aiheiden käsittelyssä jotenkin selväpiirteiseksi realistiksi, samoin kuin kolme vuotta myöhemmin ilmestyneessä romaanissa *Kaksi erehdystä*, jossa tekijä on käyttänyt hienoa taiteellista älyänsä ja taitavaa sielutieteilijän aistiansa rakkauden salaisuuksien selvittämiseen. Samassa suhteessa huomattavia ovat myös pieni psykologinen kuvaus kirjeenvaihdon muodossa nimeltä *Apotti Aubain* ja tämän suomennoskokoelman pisin kertomus *Arsène Guillot* (v. 1844), jossa Mérimée objektiivisen taiteellisuutensa, hienon sielutieteellisyytensä ja luistavan esitystapansa lisäksi vielä osottaa tavalliselle kertomustavalleen vierasta ominaisuutta, nim. liikuttavaa tunteellisuutta.

Muuan Mériméen kirjailijaluonteen huomattavimpia puolia on halu pöyristyttää lukijaa hirveiden aiheiden tynellä ja seikkaperäisellä kuvaamisella. Useimmiten liikkuu hän kuitenkin todellisuuden pohjalla, mutta toisinaan antaa hän kertomuksensa vähitellen ja tarkinta johdonmukaisuutta noudattaen siirtyä kerrassaan mielikuvituksen vapaille vainioille, niin että lukija tietämättään tulee sekoittaneeksi todenperäisyyden ja pöyristyttävän kuvitusvoiman maailmat. Sellaisia ovat m.m. tuo omituinen juttu "*Ille Venus*", jossa mitä erehdyttävimmällä huolellisuudella kuvataan oletettua muinais löytöä ynnä siihen kiedottua hurjaa rakkausjuttua; samoin *Kiirastulen sielut*, kauhistuttavia kuvauksia espanjalaisen Don Juan-legendan mukaan, *Lokis*, Liettuaan sijoitettu julma jutelmanuoresta kreivistä, joka häyönä puree kaulan poikki morsiameltaan, *Il viccolo* eli *madama Lucrezia*, itaalialainen kummitusjuttu, *Djuman*, jonka lopussa lukijalle äkkiä ilmoitetaan, että kaikki kerrotut hirmuisuudet ovatkin olleet vain nuoren upseerin ilkeää unta, sekä *Sinin*en huone, pelkälle väärinkäsitykselle taidolla sommiteltu tärisyttävä kuvaus, joka vihdoinkin kuitenkin selviytyy vallan luonnolliseksi erehdykseksi.

Laajimmat, kypsyeimmät, taiteellisimmat ja enimmänsä tunnetut Mériméen romaaneista ovat kuitenkin *Carmen* ja *Colomba*.

Mérimée, joka matkusteli paljon Englannissa, Espanjassa, Saksassa, Italiassa, Itävallassa, Unkarissa, Turkissa, Vähässä Aasiassa, Kreikassa y.m. ja joka osasi niin monta vierasta kieltä, [Englantia kuin joku Albionin poika, espanjaa eri murteissaan, italiaa, saksaa, venäjää, kreikkaa — sekä vanhaa että uutta — ja latinaa], oli Espanjassa käydessään erityisesti mielistynyt härkätaisteluihin ja niiden sankareihin toreadooreihin, joissa kuolemaa pelkäämätön rohkeus, mielenmaltti ja käytöksen sirous juuri vastasivat hänen käsitystään oikeasta miehestä, Hänen naisihanteensa taas on uljas, veikeilevä, älykäs ja intohimoinen immyt. — Tällaisen juuri on hän kuvannut Carmenissa, tuossa espanjalaisessa mustalaisytyössä, joka on intohimoinen, itsekäs ja oikullinen, mutta ennen kaikkea tunteittensa vapautta rakastavainen. Hänen lempijänsä, vuoristolaisryöväri José Maria taas vastaa täydellisesti miestä, sellaisena kuin Mérimée todellista miestä ajatteli. Muuten ovat kaikki yksityiskohdatkin tässä jännittävässä kertomuksessa sellaisella asiantuntevaisuudella kuvatut, että ainoastaan Espanjan oloihin todellakin perehtynyt mies voi sen tehdä, ja Carmenin oma luonne on kuin pronssiin valettu. (Kuten tunnettu, on tästä kuvauksesta muodostettu komea ooppera, joka Bizet'n ihanan musiikin siivillä on ympäri maailmaa kuuluisaksi tullut.)

Colomba on Mériméen pääteos, joka valmistui tekijänsä täydessä miehuuden ijässä, s.o. vuonna 1840. Tapahtumat ovat sijoitetut Korsikaan eikä niitä muualle voikaan ajatella. Luonto on Korsikan jylhä luonto, henkilöt todellisia korsikalaisia tunteineen sekä näkökantoineen ja koko ilmakehä on niin yksinomattain korsikalainen, että omituinen villiys ikäänkuin uhoaa vastaamme. Siinä jos missään on paikallisväritystä ja totuutta. Se on yht'aikaa realistinen ja romanttinen kuvaus, mutta edellä kaikkea

taiteellinen mestariteos, tarkastipa sitä miltä kannalta hyvänsä. Päähenkilöinä ovat siinä nuori ihana tyttö Colomba ja hänen veljensä Orso, joka palaa Ranskan sotapalveluksesta takaisin kotiseudulleen ja jota sisar koettaa yllyttää verikostoon heidän isänsä murhaajia vastaan. Sitä paitse on siihen kiedottu kaunis rakkauden juttu ja kuvattu useita omituisia, peräti korsikalaisia luonteita. "Vihdoinkin on ilmestynyt teos, johon arvostelijat voivat viitata, kun heiltä vaaditaan esimerkkiä todellisesta mestariteoksesta", huudahtaa eräs tämän vuosisadan etevimpiä arvostelijoita Colombasta. En tahdo ryhtyäkään laajempiin selontekoihin, sillä tehdä selkoa ei siitä voi: se on luettava.

* * * * *

Olen nyt vähitellen esittänyt kaikki Mériméen kaunokirjalliset teokset lukijoilleni niin hyvin kuin sen muutamilla sivuilla voin tehdä.[2] Ja nyt puhukoot tähän kokoelmaan otetut novellit itse puolestaan. Lukija näkee jo niistä toivoakseni, minkälainen Mériméen esitys- ja kuvaustapa on, vaikka tietysti en ole voinutkaan hänen mainiota stiliänsä täysin vastaavasti jälitellä. Myönnän kyllä, että olisi ehkä ollut parasta tutustuttaa suomalainen yleisö ensin Colombaan, tekijänsä pääteokseen, mutta se tuntui minusta sentään melkein liian laajalta tänä lyhkästen kertomusten luvattuna aikana. Jos tämä novellikokoelma taas saavuttaa suomalaisen yleisön puolelta tarpeellista suosiota ja yleisö siis näyttää tunnustavan Mériméelle meilläkin saman arvosijan, mikä hänellä jo kaikissa muissa sivistysmaissa on, niin olen mielihyvällä ja parastani koettaen kiirehtivä pukemaan suomenkieliseen asuun sekä Colomban että Carmenin.

Helsingissä, marraskuulla v. 1895.

Kasimir Leino.

Mateo Falcone.

Jos Porto-Vecchiosta lähdetessä suuntaat kulkusi luodetta kohti keskisaarelle päin, niin huomaat maaperän kohoavan jotenkin jyrkästi ja tulet kolme tuntia kiemurtelevia, kivimöhkäleiden salpaamia ja joskus kuilujenkin katkaisemia polkuja astuttuasi laajalle, asumattomalle palolle. Tämä palo on korsikalaisten paimenten ja kaikkien tuomioistuimen kanssa riitaantuneiden luvattu maa. Tapahtuu näet usein, että korsikalainen talonpoika päästäksensä polttamasta vainioitansa sytyttää tuleen jonkun metsäpalstan; sen pahempi, jos tuli leviää laajemmalle kuin tarvis vaatii: kävi miten kävi, niin on hän varma hyvästä sadosta kylväessään tämän halmeen, jossa palaneiden puiden tuhka muodostaa hedelmällisen maakerroksen. Kun tähkät on korjattu — koska korsien korjaaminen tuottaisi liian paljo vaivaa, jätetään ne näet paikoilleen — työntävät maahan jääneet, palamattomat puunjuuret seuraavana keväänä peräti sankan pensaston, joka muutamissa vuosissa kasvaa seitsemän tai kahdeksan jalan korkuiseksi. Tällaisia tiheitä pensastoja kutsutaan sitten korsikan murteella *maquis*. Siinä kasvaa eri laatuja puita ja pensaita sokin sokin niin kuin Jumala ne siihen kasvattaa. Ainoastaan kirves kädessä voi ihminen raivata itselleen tien sen läpi ja löytyypä niinkin sankasti pensastuneita palomaita, ettei villit lampaatkaan saata niiden läpi tunkeutua.

Jos olet tullut tehneeksi murhan, niin pakene Porto-Vecchion palolle, missä hyvän pyssyn, ruudin ja kuulain avulla voit elää täydessä turvassa; vaan älä unohda myöskään ruskeata, paslikilla[3] varustettua levättiä, joka kelpaa sinulle sekä päällystakiksi että vuoteeksi. Paimenilta saat maitoa, juustoa ja kastanjia eikä sinun tarvitse vähääkään peljätä oikeutta tai murhatun omaisia muulloin kuin ehkä täytyessäsi laskeutua kaupunkiin ampumavarastoasi uusimaan.

Mateo Falconella oli siihen aikaan, kun minä vuonna 18.. olin Korsikassa, asuntonsa puolen peninkulman päässä palolta. Hän oli maan oloihin nähden varakas mies ja eli rennosti, se on työtä tekemättä ja pelkästään karjansa antimista, jota nomaadintapaiset paimenet kuljettelivat vuoristolaitumilla. Tavatessani hänet pari vuotta ennen sitä tapausta, jota käyn kertomaan, näytti hän minusta olevan vähän päälle viidenkymmenen. Kuvitelkaa mielessänne lyhyt, mutta vartaloltaan tanakka mies, tukka kihara ja sysimusta, kotkannenä, huulet ohuet, silmät suuret ja vilkkaat ja kasvoilla sama väri kuin saapasnahan nurealla puolella. Hänen ampumataitonsa oli tunnettu tavattomaksi Korsikassakin, missä muuten hyviä pyssymiehiä löytyy niin kosolta. Mateo ei esimerkiksi olisi koskaan ampunut villilammasta kaurishauleilla; vaan kuulalla kaatoi hän sen sadan kahdenkymmenen askeleen päästä satuttaen mielensä mukaan joko päähän tai lapaan. Yöllä käytti hän asettaan yhtä helposti kuin päivällä ja minulle kerrottiin hänen osavuudestaan seuraava todistus, joka ehkä tuntuu uskomattomalta siitä, joka ei ole Korsikassa matkustellut. Kahdeksankymmenen askeleen päähän asetettiin palava kynttilä lautasen kokoisen, läpikuultavan paperilevyn taakse. Hän otti sihdin, kynttilä sammutettiin ja minuutin kuluessa hän pilkkosen pimeässä lävisti paperilevyn kolme kertaa neljästi ampuessaan.

Tällaisella yliluonnollisella taitavuudella oli Mateo Falcone saavuttanut suuren maineen. Ystävänä sanottiin hänen olevan yhtä luotettavan kuin vihollisena vaarallisen; ollen sitä paitse kohtelias ja avulias eleli hän sovussa kaikkien kanssa Porto-Vecchion piirikunnassa. Vaan Cortessa, mistä hän oli ottanut vaimon itselleen, kerrottiin hänen sangen nopeasti suoriutuneen eräästä kilpailijasta, jota kehuettiin yhtä varmaksi sodassa kuin rakkaudessakin: Mateon ansioluetteloon vietiin ainakin eräs laukaus, joka tapasi kilpailijan juuri kun tämä oli ajamassa partaansa pienen, ikkunan kehykseen ripustetun peilin edessä. Kun tapaus oli unohtunut, meni Mateo naimisiin. Vaimostansa Giuseppasta oli hänelle syntynyt ensin kolme tyttöä (Mateon suureksi harmiksi) ja vihdoin poika, jolle hän antoi nimen Fortunato; tämä se nyt oli perheen toivo ja nimen perijä. Tytöt olivat joutuneet hyviin naimisiin: heidän isänsä voi tarpeen vaatiessa olla varma vävypoikiensa tikareista ja tussareista. Poika oli vasta kymmenvuotias, vaan hän osotti jo lupaavia taipumuksia.

Eräänä syyspäivänä lähti Mateo vaimoineen jo varhain liikkeelle käydäksensä katsomassa karjaansa erällä palolaitumella. Pikku Fortunato pyrki mukaan hänkin, mutta laidun oli liian loitolla ja sitä paitse piti jonkun jäädä kotimieheksi; isä siis kielsi, vaan kuten pian näemme, oli tällä syytä katua tekoaan.

Oli kulunut muutamia tuntia hänen lähdöstänsä; pikku Fortunato loikoili levollisesti päivänpaisteessa katsellen sinertäviä vuoria ja mietiskellen, että tulevana sunnuntaina hän menee kaupunkiin päivällisille enonsa korpraalin[4] luo, kun pyssyn pamaus yht'äkkiä keskeytti hänet mietteissään. Hän hyppäsi seisoaalleen ja kääntyi sinne päin, mistä pamaus oli kuulunut. Muita laukauksia seurasi eripitkään väliaikojen perästä ja kerta kerralta kuuluivat ne lähempää, kunnes vihdoin Mateon talolle päin nummelta tulevalle polulle ilmestyi parrakas mies, vuoristolaisten suippolakki päässä, yllä ryysyiset vaatteet ja laahautuen pyssyinsä nojassa suurella vaivalla eteenpäin. Hän oli näet juuri saanut luodin lanteeseensa.

Tulija oli eräs ryöväri, joka lähtiessänsä öiseen aikaan noutamaan ruutia kaupungista oli tiellä joutunut väijyksissä olevain korsikalaisten jääkärein kynsiin.[5] Puolustauduttuaan ensin urhoollisesti oli hänen vihdoin täytynyt peräytyä ja ankarasti ahdistettuna vetäytyä kalliolta kalliolle. Paljo edellä sotamiehiä ei hän kumminkaan ollut ja haavansa vuoksi oli hänen mahdoton ennättää palolle ennen kuin nämä jo ehtivät hänen kimppuunsa.

Hän lähestyi Fortunatoa ja sanoi:

— Oletko sinä Mateo Falconen poika?

— Olen.

— Minä olen Gianetto Sanpiero. Keltakaulukset[6] ahdistavat minua.

Kätke minut johonkin, sillä edemmäksi en jaksa kävellä.

— Ja mitäs isä sanoo, jos minä sinut hänen luvattansa kätken?

— Hän sanoo, että teit oikein.

— Kukatiespä ei sanokaan?

— No, kätke minut vain pian, ne jo tulevat.

— Varrohan kunnes isä on palannut.

— Varroko, sinä kirottu! Viiden minuutin kuluessa ovat he täällä.

Kätke nyt minut pian, muuten tapan sinut.

Fortunato vastasi hänelle, vallan kylmäverisesti:

— Pyssysipä on tyhjä eikä vyössäsi[7] ole enää patruunia.

— Onpa minulla puukkoni.

— Vaan jaksatkos sinä juosta yhtä nopeaan kuin minä?

Samassa hypähti hän syrjään, niin ettei ollut ulotettavissa.

— Sinä et ole Mateo Falconen poika, sinä! Aiotko sallia, että minut vangitaan vallan asuntosi edessä?

Tämä näytti poikaan vaikuttavan.

— Mitäs sinä antaisit minulle, jos kätken sinut? sanoi hän lähemmäksi tullen.

Ryöväri kopeloi kupeella riippuvaa nahkataskuunsa ja veti sieltä viiden frangin rahan, jonka hän

epäilemättä oli säästännyt ruudin ostoa varten. Fortunato hymyili nähdessään hopearahan, otti sen käteensä ja sanoi Gianettolle:

— Ole huoletta!

Samassa teki hän suurehkon aukon tuvan luona olevaan heinärukoon. Gianetto kyyristyi sinne ja lapsi peitteli hänet yltymäri, niin että hän sai hiukan ilmaa hengittääkseen, vaan ettei kukaan voinut epäilläkään ihmisen sinne piiloutuneen. Sen lisäksi juolahti hänelle mieleen eräs kylläkin kekseliäs metsäläisviekkaus.

Hän kävi noutamassa naaraskissan penikoilleen ja asetti ne heinäru'on päälle uskotellakseen, ettei sitä muka oltu kotvaan liikuteltukaan. Huomattuaan vielä verisiä jälkiä talolle tuovalla polulla peitteli hän ne tarkasti hiekalla ja heittihe sen tehtyään aivan levollisena taas päivänpaisteeseen loikoilemaan.

Muutamien minuuttien kuluttua oli Mateon tuvan ovella kuusi ruskeaan univormuun ja keltaiseen kaulukseen puettua miestä erään ajutantin johdannolla. Ajutantti oli hiukan sukua Mateolle. (Kuten tietty laskevat korsikalaiset sukulaisuussuhteensa paljoa pitemmälle kuin muualla). Hänen nimensä oli Tiodoro Gamba; muuten toimelias mies, jota ryövärit kovasti pelkäsivät, sillä hän oli jo useita ahdistellut.

— Hyvää päivää, pikku orpana, sanoi hän Fortunatolle lähemmäksi tultuaan; kas vain kuinka sinä olet kasvanut! Oletko nähnyt tästä erään miehen juuri ohikulkevan?

— Noo, enpä minä ole vielä sinunkaan kokoinen, hyvä orpana, vastasi poika typerän näköisenä.

— Siksi kyllä ehdit tulla. Vaan sanoppas etkö ole nähnyt erään miehen tästä ohimenevän?

— Olenkoko nähnyt erään miehen tästä ohimenevän?

— Niin, miehen, jolla oli musta samettinen suippolakki päässä ja punaisen keltaisella kirjailtu takki yllä?

— Miehenkö, jolla oli suippolakki ja punaisen keltaisella kirjailtu takki?

— Niin, ja vastaa pian äläkä siinä kertaile minun kysymyksiäni.

— Aamulla ajoi pastori Pekka nimisellä hevosellaan tästä meidän pihan kautta. Hän uteli, mitenkä isä jaksoi ja minä sanoin hänelle, että...

— Vai sinä, pieni veijari, tässä juonittelet! Sano nyt pian, mitä tietä Gianetto meni, sillä häntä me etsimme; ja minä olen varma siitä, että tätä polkua myöten hän tuli.

— Kuka sen tietää?

— Kukako sen tietää? Minä sen tiedän, että sinä olet nähnyt hänet.

— Näetkös sinä, kun nukut?

— Vaan sinäpä et nukkunut, pyssynlaukaukset sinut herättivät.

— Sinä luulet siis, orpana, että teidän pyssynne pitävät semmoista melua? Isäni tussari pamahtaa paljo kovemmin.

— Vieköön sinut saakeli, sinä kirottu vetelys! Että sinä olet nähnyt Gianetton, siitä olen varma. Kenties olet sinä hänet kätkenytkin. Hoi, kumppalit, käykää tupaan ja katsokaa eikö junkkarimme ole siellä. Hän nilkutti enää vain yhdellä kypälällä ja se lurjus on liian viisas lähteäkseen kuukkaamalla palolle asti pyrkimään. Sitä paitsi loppuvat verijäljetkin tähän.

— Vaan mitäs isä sanoo? kysyi Fortunato ilkamoiden, jos hän saa tietää, että te olette hänen poissa ollessaan tunkeutuneet tupaan?

— Kuules, junkkari! sanoi ajutantti Gamba poikaa korvasta nipistäen, tiedätkös sinä, että minä voin helposti saada sinut toista virttä veisaamaan? Ehkäpä sinä vielä sanotkin, jos saat parisen kymmentä lyöntiä sapelin sivulla.

Fortunato vain naureskeli pilkkanauruansa.

— Isäni nimi on Mateo Falcone! sanoi hän juhlallisesti.

— Tiedätkös sinä, pikku veijari, että minä voin viedä sinut joko Corteen tai Bastiaan. Panen sinut vankeuteen, raudat jaloissa

olkivuoteelle makaamaan ja mestautan sinut, jos et sano missä Gianetto Sanpiero piileksii.

Poika pyrskähti suureen nauruun kuullessaan tämän naurettavan uhkauksen. Hän vain toisti:

— Isäni nimi on Mateo Falcone.

— Ajutantti, sano iavan hiljaa eräs jääkäreistä, elkäämme riitaantuko Mateon kanssa.

Gamba näytti todellakin joutuneen ymmälle. Hän puheli kuiskaten sotamiesten kanssa, jotka olivat tarkastaneet koko talon, toimitus, joka muuten ei kauvan kestänytkään, sillä korsikalaisen asuntoon ei kuulu muuta kuin yksi neliskulmainen tupa. Huonekaluja on pöytä, penkkejä, kirstuja ja metsästys- sekä talouskapineita. Sillä aikaa hyväili pikku Fortunato kissaansa ja näytti ilkamoiden nauttivan jääkärein ja orpanansa hämmennystilasta.

Eräs sotamiehistä lähestyi heinärukoa. Hän huomasi emäkissan ja pisti pistimellä huolettomasti heinärukoon kohauttaen olkapäitään merkiksi, että tämä teko tuntui hänestä naurettavalta. Ru'ossa ei mitään liikahtanut eikä pojan kasvotkaan ilmaisseet vähintäkään mielenliikutusta.

Ajutantti ja hänen joukkonsa miettivät heittää hiiteen koko toimituksen ja katselivat jo totisina nummelle päin ikäänkuin aikoisivat he palata takaisin samaa tietä, jota olivat tulleetkin, kun päällikkö, vakuutettuna siitä, etteivät uhkaukset vaikuttaneet mitään Mateon Falconen poikaan, päätti tehdä vielä viimeisen ponnistuksensa ja koettaa hyväilyjen ja lahjojen mahtia.

— Kuules, pikku orpanani, sanoi hän, sinä näyt olevan hyvin kasvatettu viikari ja olet varmaankin vielä pitkälle menevä. Vaan nyt lasket sinä kanssani ilkeää leikkiä ja ellen minä pelkäisi suututtavani orpanaani Mateo Falconea, niin piru vieköön ottaisinkin sinut mukaani.

— Hui, hai!

— Vaan kun orpanani tulee kotiin, niin kerron minä koko jutun hänelle ja silloin saat valheistasi verisen selkäsaunan.

— Jokohan?

— Saathan nähdä... Vaan kuuleppas ... ole nyt siivo poika, niin minä annan sinulle jotain.

— Ja minä annan sinulle, orpana, erään neuvon: että jos te vielä viivyttellette, niin ehtii Gianetto jo palolle ja silloin täytyy olla useampia sinunlaisia uskalikkoja, jos mieli häntä sieltä etsiä.

Ajutantti otti taskustaan hopeakellon, joka maksoi ainakin kolmekymmentä frangia, ja huomattessaan, että pikku Fortunaton silmät säteilivät sitä katsellessa, riiputti hän sitä teräksisten vittojen nenästä sanoen:

— Sinä veijari tahtoisit kai mielelläsi tällöisen kellon kaulaasi ja astuskelisit Porto-Vecchion katuja ylpeänä kuin riikinkukko; ja ihmiset kyselisivät sinulta: "paljoko kello on?" ja sinä vastaisit: "katsokaa kelloani".

— Kun minä tulen isoksi, niin antaa enoni korpraali minulle kyllä kellon.

— Antaa kyllä, vaan enosi pojallapa jo on kello ... ei sentään niin kaunis kuin tämä... Ja hän on kuitenkin sinua nuorempi.

Poikanen huokasi.

— No, tahdotkos tämän kellon, pikku orpana?

Fortunato näytti syrjäsilmillä kelloa katsellessaan kissalta, jolle tarjotaan kokonainen kananpoika. Tuntien, että häntä vain härnätään, ei se uskalla iskeä siihen kynsiänsä, vaan kääntää tuon tuostakin silmänsä pois päin, ettei houkutus kävisi liian suureksi; kuitenkin nuoleksii se myötäänsä suupieliänsä ja näyttää tahtovan sanoa isännälleen: "teidän leikkinne on liian julmaa!"

Ajutantti Gamba tuntui sentään toden teolla tarjottelevan kelloansa. Fortunato ei ojentanut kättänsä, vaan sanoi happamesti hymyillen:

— Mitä te minua ilman aikojaan pilkkaatte?[8]

— En, Jumal'avita, pilkkaakaan. Sano vain, missä Gianetto on, niin on kellokin sinun.

Fortunaton huulille ilmestyi epäilyksen hymy ja katsoen mustilla silmillänsä ajutantin silmiin koetti hän niistä lukea, minkä verran hänen sanoihinsa oli luottamista.

— Viekää minulta olkaliput, huudahti ajutantti, jollen anna sinulle kelloa sillä ehdolla! Kumppalini tässä ovat todistajina, enkä minä saata lupaustani rikkoa.

Tätä sanoessaan vei hän kelloa yhä lähemmäksi, kunnes se melkein kosketti pojan kalpeata poskea. Tämän kasvoilla kuvastui selvästi sisällinen sieluntaistelu pyyteen ja vierasvaraisuuden kunnioittamisen välillä. Paljas rinta aaltoili kiihkeästi ja hän näytti olevan tukehtumisillaan.

Sillä välin heilui ja kääntelihe kello koskettaen toisinaan hänen nenänsä päätä. Vähitellen alkoi vihdoin pojan oikea käsi kohota kelloa kohti: sormen päät jo koskettivat sitä ja pian lepäsi se kokonaan hänen kädessään, vaikka ajutantti yhä piteli sitä vitjojen toisesta päästä... Numerotaulu oli taivaansininen ... kuori vasta kiillotettu ... päivänpaisteessa se tulena välähteli... Houkutus oli liian suuri.

Fortunatolla nousi jo vasen käsikin ja olkansa yli viittasi hän peukalollaan heinärukoa, jota vastaan hän nojauti. Ajutantti ymmärsi hänet heti kohta. Hän päästi vitjat kädestään ja Fortunato tunsu olevansa kellon ainoa omistaja. Hän hypähti ylös vikkelästi kuin metsäpeura ja poistui kymmenen askeleen päähän heinäru'osta, jota jääkärit heti kävivät penkomaan.

Pian nähtiinkin heinäru'on liikahtelevan: sieltä ilmestyi verissään oleva mies, puukko kädessä; mutta koettaessaan nousta seisolleen, ei hän hyytyneeltä haavaltaan jaksanutkaan pysyä pystyssä, vaan suistui maahan. Ajutantti syöksi heti hänen kimppuunsa ja väänsi tikarin hänen kädestään. Samassa sidottiin hän lujasti kiinni kaikesta vastustuksesta huolimatta.

Maaten kentällä pitkällään, sidottuna kuin mikäkin lyhde, käänsi Gianetto päänsä lähestynyttä Fortunatoa kohti.

— Senkin ... sikiö! sanoi hän tälle enemmän ylenkatseellisesti kuin vihaisesti.

Poika heitti hänelle saamansa hopearahan takaisin tuntien, ettei hän sitä enää ansainnut; mutta vangittu ei näyttänyt huomaavankaan tätä liikettä. Vallan kylmäverisesti sanoi hän ajutantille:

— Kuulkaas, hyvä Gamba, minä en jaksa kävellä, teidän täytyy kantaa minut kaupunkiin.

— Äsken sinä kuitenkin juoksit kuin vuorikauris, vastasi julma voittaja; mutta olehan huolelta: minä olen niin hyvilläni siitä, että sinut vihdoinkin sain kiinni, jotta kantaisin sinut peninkulman vaikka seljässäni väsymystä ensinkään tuntematta. Muuten aiomme valmistaa sinulle parit oksista ja päällystakistasi; ja Crespolin vuokratalolla on meillä hevosetkin.

— Hyvä, sanoi vangittu; kai te panette hiukan olkia paareille, että minun on mukavampi olla.

Sillä välin kuin muutamat jääkäreistä puuhailivat valmistellen jonkunlaisia kantopaareja kastanjan oksista ja toiset sitoivat Gianetton haavaa, ilmestyi Mateo Falcone vaimoineen äkkiä erään palolle vievän polun käänteestä. Vaimo käveli kovasti kyyryssä kantaen tavattoman suurta kastanjasäkkiä, sillä aikaa kuin hänen miehensä astui herrana edellä ainoastaan pyssy kädessä ja toinen kantoremmissä; miehen arvo ei näet salli hänen kantaa muita taakkoja kuin aseensa.

Nähdessään sotamiehet arveli Mateo heti, että ne olivat tulleet häntä vangitsemaan. Mutta mistä tämä ajatus? Oliko Mateolla mitään oikeuden kanssa tekemistä? Ei. Hänhän oli päinvastoin hyvässä maineessa. Hän oli, kuten sanotaan, hyvämaineinen ja itsenäinen mies; vaan hän oli korsikalainen ja vuoristolainen eikä Korsikan vuoristolaisten joukossa ole monta, joka ei tarkoin muistellessaan löytäisi menneisyytensä ansioluettelosta jotakin pikku rikosta sellaista kuin pyssynlaukausta, tikarin pistoa tai jotakin muuta vähäpätöisyyttä. Mateolla oli parempi omatunto kuin ehkä kenelläkään muulla, sillä ainakaan kymmeneen vuoteen ei hän ollut tähdännyt pyssyänsä ihmistä kohti; mutta siitä huolimatta oli hän varovainen ja varustausi ankaraan itsepuolustukseen, jos tarvis sellaista vaati.

— Vaimo, sanoi hän Guiseppalle, heitä alas säkkisi ja ole varuillasi.

Tämä tottelikin silmänräpäyksessä. Mateo antoi hänelle pyssyn, joka oli ollut kantoremmissä ja joka ehkä olisi ollut vain vastuksena. Sitten latasi hän kädessään olevan tuliputken ja astui verkalleen taloansa kohti pujotteleiden tien varrella kasvavien puiden välistä ja ollen valmiina pienimmänkin vihamielisyyden huomattessaan viskautumaan paksuimman puunrungon taakse, mistä hän turvattuna voi itse ampua. Vaimo astui hänen jälkiään kantaen varapyssyä ja patroonalaukkua. Hyvän aviovaimon velvollisuus on näet taistelun tullessa ladata miehensä ampuma-aseet.

Ajutantille taas tuli aika hätä nähdessään Mateon lähestyvän näin verkkasin askelin, pyssy tanassa ja sormi liipasimella.

— Jos Mateo, ajatteli hän, sattuisikin olemaan Gianetton sukulainen taikka hänen ystävänsä, jota hän tahtoo puolustaa, niin tulisivat luodit hänen molemmista pyssyistään kahteen meistä yhtä varmasti kuin

kirjeet postissa; ja jos hän tähtää minuun, sukulaisuudesta huolimatta!...

Tällaisessa hämmennystilassa teki hän sangen rohkean päätöksen: hän astui näet yksin Mateota kohti kertoakseen hänelle koko tapauksen ja lähestyi häntä kuin ainakin vanhaa tuttavaa; mutta tuo pieni välimatka, joka erotti hänet Mateosta, tuntui hänestä hirveän pitkältä.

— Hei, kuules, vanha toveri, huusi hän, — no, mitäs sinulle kuuluu, hyvä ystävä? Tunnetko sinä minua, Gamba orpanaasi.

Sanaakaan vastaamatta pysähtyi Mateo ja sillä aikaa kun toinen puheli, nosti hän verkalleen pyssyänsä, niin että sen suu oli taivasta kohti ajutantin likelle saapuessa.

— Hyvää päivää, veljeni,[9] sanoi ajutantti ojentaen hänelle kätensä. Onpa siitä aikoja kuin minä olen sinua nähnyt.

— Päivää, veli.

— Tulin ohikulkiessani sanomaan sinulle ja orpana Pepalle hyvänpäivän. Olemme tänään olleet pitkällä matkalla, vaan ei sovi valitella vaivojaan, kun on saanut sellaisen saaliin kuin me. Saimme näet juuri kiinni Gianetto Sanpieron.

— Jumalan kiitos! huudahti Giuseppa. Viime viikolla varasti hän meiltä lypsyvuohen.

Gambaa nämä sanat ilahduttivat.

— Kurja raukka! sanoi Mateo, hän oli nälkäinen.

— Se veijari puolustihe kuin jalopeura, jatkoi ajutantti hiukan nolostuneena — hän tappoi minulta yhden jääkärin eikä tyytynyt vielä siihenkään, vaan katkasi korpraali Chardonilta käsivarren; mutta siitä ei ollut paljo vahinkoa, olihan hän vain ranskalainen... Sitten oli hän piiloutunut niin viisaasti, ettei lempokaan olisi häntä keksinyt. Ilman pientä orpanaani Fortunatoa en häntä olisi ikinä löytänyt.

— Fortunatoa! huudahti Mateo.

— Fortunatoa? toisti Giuseppa.

— Niin, Gianetto oli kätkeynyt tuohon heinärukkoon, vaan pikku orpanani ilmaisi viekkauden. Minä aionkin sanoa hänen enolleen korpraalille, että hän lähettää Fortunatolle kauniin lahjan palkinnoksi. Ja hänen sekä sinun nimesi tulevat raporttiin, jonka lähetän yleiselle syyttäjälle.

— Kirous! mutisi hiljaa Mateo.

He olivat saapuneet jääkärijoukon luo. Gianetto lepäsi jo paareillaan valmiina lähtöön. Nähdessään Mateon tulevan Gamban seurassa hymyili hän omituisesti, käänsihe talon ovelle päin ja sylkäsi kynnykselle sanoen:

— Kavaltajan asunto!

Täytyi olla valmis kuolemaan sen, joka uskalsi käyttää kavaltajan nimeä Falconesta. Tarkka tikarinpisto, jota ei olisi tarvinnut uusia, olisi tavallisissa oloissa loukkauksen heti kostanut. Mateo ei nyt kuitenkaan tehnyt muuta liikettä kuin nosti murtuneen näköisenä kätensä otsalleen.

Nähdessään isänsä tulevan oli Fortunato vetäynyt tupaan. Sieltä palasi hän ennen pitkää maitotuopin kanssa, jonka hän katse maahan luotuna tarjosi Gianettolle.

— Pysy kaukana minusta! ärjäsi vangittu jylisevällä äänellä.

Kääntyen sitten erään jääkärin puoleen: — Toveri hyvä, annas minulle juotavaa! sanoi hän.

Sotamies antoi litteän juomapullonsa hänelle käteen ja ryöväri joi sen miehen antamaa vettä, jonka kanssa hän vasta oli laukauksia vaihtanut. Sitten pyysi hän, että hänen kätensä, jotka olivat sidotut selän taakse, solmittaisiin ristiin rinnan päälle.

— Lepään mieluummin mukavasti, sanoi hän.

Pyyntö täytettiin hetikohta; sitten antoi ajutantti lähtömerkin, lausui jäähyvästit Mateolle mitään vastausta tältä saamatta ja niin lähdettiin kiirein askelin nummelle päin.

Kului lähes kymmenen minuuttia ennen kuin Mateo suunsa avasi. Poikanen katseli levotonna vuoroin äitiänsä, vuoroin isäänsä, joka pyssyynsä nojaten tuijotti häneen tuimistuneen vihaisesti.

— Sinä alottelet hyvin, sinä! sanoi Mateo vihdoin tyynellä äänellä, joka kuitenkin väristytti sitä, ken miehen tunsi.

— Isä! huudahti poika lähestyessänsä kyynelien silmissä ikäänkuin aikoi hän heittäytyä isänsä jalkojen juureen.

Vaan Mateo ärjäsi hänelle:

— Pois minusta!

Poika pysähtyi ja seiso i nyyhkyttäen liikkumattomana muutamia askeleita isästään.

Giuseppa tuli lähemmäksi. Hän oli huomannut kellon vitjat, joiden pää pisti Fortunaton paidan välistä esille.

— Kuka sinulle tämän kellon antoi? kysyi hän ankarasti.

— Orpanani ajutantti.

Faleone tempasi kellon ja lennätti sen sellaisella voimalla erääseen kiveen, että se pirstausi tuhanneksi muruksi.

— Vaimo, sanoi hän, onko tuo poika minun tekemäni?

Giuseppan ruskeat posket lensivät tulipunaisiksi.

— Mitä sinä sanotkin, Mateo, ja muistatko, kenelle puhut?

— No niin, tuo poika on siis heimonsa ensimmäinen kavaltaja.

Fortunaton nyyhkytykset kävivät kahta vertaa äänekkäämmiksi ja Falcone tuijotti häneen yhäti ilveksensilmillään. Vihdoin löi hän pyssynsä perällä kerran maahan, heitti sen sitten olalleen ja lähti astumaan palolle päin huutaen Fortunatoa tulemaan perästä. Poika totteli.

Giuseppa juoksi Mateon jälkeen ja tarttui häntä käsivarteen.

— Hän on sentään sinun poikasi, sanoi hän vapisevalla äänellä ja katsoi mustilla silmillään miestänsä silmiin nähdäksensä, mitä hänen mielessään liikkui.

— Laske irti minut! vastasi Mateo, minä olen hänen isänsä.

Giuseppa syleili poikaansa ja meni itkien tupaan. Siellä heittäysi hän polvilleen pyhän Neitsyen eteen ja rukoili kiihkeästi. Sillä välin astui Falcone pari sataa askelta polkua myöten eikä pysähtynyt ennen kuin tuli erään laakson luo, jonne hän laskeusi. Siinä tutki hän maaperää pyssynsä perällä ja huomasi sen olevan pehmeän ja helpon kaivaa. Paikka tuntui hänestä tarkoitukseensa sovelialta.

— Fortunato, mene tuon suuren kiven luo.

Poika teki niinkuin käskettiin ja laskeusi sitten polvilleen.

— Lue rukouksesi.

— Isä, isä, älkää tappako minua.

— Lue rukouksesi! toisti Mateo hirvittävällä äänellä.

Supattaen ja nyyhkyttäen luki poikanen isä meidän ja uskontunnustuksen. Isä vastasi kovalla äänellä Amen! kummankin rukouksen perästä.

— Siinäkö ovat kaikki rukoukset, mitä osaat?

— Isä, osaan minä vielä Ave Marian ja sen, jonka tati minulle opetti.

— Se on sangen pitkä, vaan menköön.

Poika luki rukouksensa sammuvalla äänellä.

— Oletko lopettanut?

— Voi, isä hyvä, armahtakaa! antakaa anteeksi! En minä koskaan enää semmoista tee! Ja minä rukoilen niin kauvan orpana korpraalia, että hän armahtaa Gianettoa!

Hän puhui vielä, kun Mateo jo oli ladannut pyssynsä ja painoi perän poskelleen lausuen:

— Jumala antakoon sinulle anteeksi!

Poika teki epätoivoisen yrityksen noustakseen ylös isänsä polvia syleilemään; mutta hänellä ei ollut siihen aikaa. Mateo laukasi ja Fortunato kaatui kuolleena paikalle.

Luomatta silmäystääkään ruumista kohti lähti Mateo talollensa päin hakemaan lapiota haudatakseen poikansa. Tuskin oli hän ehtinyt ottaa muutamia askeleita, kun hän tapasi Giuseppan, joka laukauksesta säikähtyneenä juoksi murhapaikalle.

— Mitä sinä olet tehnyt? huusi hän.

— Oikeutta.

— Ja missä hän on?

— Laaksossa. Aion juuri haudata hänet. Hän kuoli kristittynä ja minä luetan hänelle messun. Käy sano vävylleni Tiedoro Bianchille, että hän muuttaa meille asumaan.

1829.

Etuvvarustuksen valloitus.

Eräs ystäväni upseeri, joka joitakuita vuosia sitten kuoli kuumetautiin Kreikassa, kertoi minulle muutamana päivänä ensimmäisestä ottelusta, jossa hän oli ollut mukana. Hänen kertomuksensa vaikutti minuun niin voimakkaasti, että heti lomahetken saatuani kirjoitin sen muististani paperille. Tässä se nyt on:

Saavuin rykmenttiin syyskuun 4:n päivän iltana. Everstin tapasin leirikentällä. Ensin otti hän minua jotenkin tyylysti vastaan; mutta kenraali B:n antaman suosituskirjeeni luettuansa muutti hän käytöstänsä ja lausui muutamia kohteliaita sanoja.

Hän esitti minut kapteenilleni, joka juuri palasi eräältä partioretkeltä. Tämä kapteeni, jota minulla tuskin oli aikaa tarkastaa tunteakseni, oli iso, tummaverinen ja ulkomuodoltaan ankaran ja tylyn näköinen mies. Tavallisena sotamiehenä oli hän alkanut uransa ja voittanut sekä olkalippunsa että kunnianmerkkinsä taistelutantereella. Hänen äänensä oli käheä ja heikko ollen omituisesti vastakkainen hänen melkeinpä jättiläismäiselle vartalolleen. Syynä tähän outoon äänenkäheyteen sanottiin olevan erään luodin, joka oli kerrassaan lävistänyt hänet Jenan tappelussa.

Kuultuaan, että minä olin juuri päässyt Fontainebleaun sotakoulusta, virnisti hän kasvojansa sanoen:

— Luutnanttiin kaatui eilen...

Minä ymmärsin hänen tällä tahtovan sanoa: "Teidän pitäisi muka täyttää hänen sijansa, vaan siihen ette te kykene". Huulillani pyöri jo pisteliäs vastaus, mutta minä hillitsin itseni.

Kuu nousi Cheverinon etuvvarustuksen takaa, joka sijaitsi kahden kanuunankantaman päässä leirituliltamme. Suuri ja punainen se oli, kuten tavallisesti noustessaan. Mutta tuona iltana näytti se tavallistaan suuremmalta. Hetkisen kuluessa hämötti koko varustus vallan synkkänä kuun heleässä hohteessa. Se muistutti puhkeamaisillaan olevan tulivuoren kartiomaista huippua.

Vierelläni oleva vanha sotamieskin huomasi kuun värin.

— Onpa se punainen, sanoi hän; se merkitsee, että tuon kuuluisan varustuksen valloitus on käyvä meille kalliiksi!

Minä olen aina ollut taikauskoinen ja varsinkin tällä hetkellä teki tuo ennustus minuun syvän vaikutuksen. Laskeusin levolle, vaan en saanut unta. Nousin ylös ja kävelin jonkun aikaa katsellen tavatonta tulijuovaa, joka kultasi Cheverinon kylän takaiset kukkulat.

Kun arvelin yön raittiin ja virkistävän ilman tarpeeksi vilvoittaneen veriäni, palasin nuotiolle; kietoutuen huolellisesti päällystakkiini suljin silmäni toivossa, etten avaisi niitä ennen päivän nousua. Mutta uni vain ei tullut. Tahtomattani kävivät ajatukseni surullisiksi. Tuumin itsekseni, ettei minulla noiden kentällä makaavien sadan tuhannen miehen joukossa ollut ainoatakaan ystävää. Jos haavoittuisin, niin joutuisin sairashuoneeseen, missä tietämättömät välskärit minua armotta kohtelisivat. Mieleeni johtui kaikki, mitä olin kirurgisista leikkauksista kuullut. Ankarasti tykytti sydämmeni ja koneellisesti asettelin minä nenäliinan ja lompakon rintani päälle jonkunlaiseksi

pantsariksi. Väsymys valtasi minut, nukahdin aina hetkeksi, mutta samassa sai joku surullisempi ajatus suuremman voiman, niin että hytkähtäen heräsin. Väsymys voitti kuitenkin vihdoon ja kun herätysrumpu soi, nukuin minä makeinta untani. Asetuimme rintamaan, aamuhuuto tapahtui ja sitten pantiin aseet takaisin ristikoilleen ja kaikki näytti siltä kuin olisi meillä ollut aikomus viettää päivä aivan levollisesti.

Noin kolmen aikana saapui ajutantti käskyn kanssa. Meidät kutsuttiin uudelleen aseihin, jääkärimme hajoitettiin ympäri kenttää, me seurasimme heitä verkalleen ja kahdenkymmenen minuutin päästä näimme venäläisten etuvartioiden järjestäytyvän ja palaavan varustukseen takaisin.

Eräs tykkipatteri asettui oikealle, toinen vasemmalle meistä, vaan molemmat jotenkin kauvas edellemme. He alkoivat sangen kiivaan tulen vihollista kohti, joka yhtä tuimasti vastasi, ja pian peittyi Cheverinon varustus paksuihin savupilviin.

Rykmenttimme oli melkein suojattuna venäläisten tulelta erään ylängön kautta. Kuulat, joita meitä kohti ei monta tullutkaan (vihollinen kun etupäässä ahdisti tykkiväkeämme), lensivät ylitsemme tai viskasivat meitä vastaan multaa ja pieniä kiviä.

Niin pian kuin käsky marssia eteenpäin oli annettu, katsoi kapteeni minuun niin tutkivasti, että minun täytyi pyyhkäistä pari kertaa nuoria viiksiäni näyttääkseni niin huolettomalta kuin mahdollista. Muuten ei minua pelottanutkaan ja ainoa huoleni oli se, että muut ehkä luulivat minun pelkäävän. Nuo vaarattomat kuulat vaikuttivat nekin siihen, että pysyin sankarillisen kylmäverisenä. Itserakkauteni taas toisti, että todellakin olin vaarassa, koskapa kuitenkin olin patteritulen alla. Tunsin itseni vallan iloiseksi hyvinvoinnistani ja mietiskelin, kuinka hauskaa on kertoa Cheverinon varustuksen valloituksesta rouva B:n salongissa Provencen kadun varrella.

Eversti kulki juuri komppaniamme ohitse virkahtaen minulle: "Kas nyt te saatte jo alkajaisiksenne totuuden tuntea".

Minä hymyilin kuin sotajumala ja pyyhkäsin hialtani pois multaa, jota eräs kolmenkymmenen askeleen päähän pudonnut kanuunan kuula oli heittänyt päälleni.

Venäläiset näyttivät huomaavan kuuliensa huonon menestyksen, sillä he rupesivat nyt ampumaan räjähdyskuulilla, jotka paremmin yllättivät meidät notkelmassamme. Eräs suurehko kranaatin sirpale pyyhkäsi lakin päästäni ja tappoi miehen sivultani.

— Onnittelen teitä, sanoi kapteeni minulle juuri kun olin saanut lakkini maasta; kas nyt olette te turvattuna täksi päiväksi. — Minä olen usein huomannut tämän taikauskon sotamiehissä, jotka uskovat että selviö *non bis in idem* pitää paikkansa yhtä hyvin taistelutantereella kuin oikeussalissa. Panin ylpeästi lakin jälleen päähäni.

— Kas sepä oli suora tapa tervehtiä ihmisiä, sanoin niin iloisesti kuin voin. Oloihin nähden pidettiin tätä huonoa sukkeluutta vallan mainiona.

— Onnittelen teitä, toisti kapteeni vielä, muuta vahinkoa ei teille tule tapahtumaan ja vielä tänä iltana on teillä komppania komennettavana, sillä kovin minun korviani tänään kuumennetaan. Joka kerran kun minä olen haavoittunut, on vierelläni seisova upseeri saanut kuolettavan luodin ja, lisäksi hän hiljempää ja melkein häpeissään, heidän nimensä ovat aina alkaneet P:llä.

Tekeysin urhoolliseksi ja useat olisivat kai tehneet minun tavallani; moneen olisivat nämä ennustavat sanat vaikuttaneet niin kuin minuunkin. Ensikertalaisena ollen tunsin minä, etten voinut uskoa ajatuksiani kenellekään, vaan että minun aina tuli näyttää kylmäveriseltä ja urhoolliselta.

Puolen tunnin kuluttua väheni venäläisten tuli tuntuvasti; silloin astuimme mekin esille suojapaikastamme marssiaksemme varustusta kohti.

Rykmenttiimme kuului kolme pataljoonaa. Toinen pataljoona sai tehtäväkseen käydä varustuksen kimppuun kiertämällä laakson puolelta; molemmat toiset määrättiin rynnäkköä varten. Minä olin kolmannessa pataljoonassa.

Tultuamme ulos rintavarustusten takaa, missä olimme olleet suojattuina, kohtasi meitä moneen kertaan jalkaväen linjatuli voimatta kuitenkaan suuria aukkoja riveihimme tuottaa. Kuulain vinkuminen oudostutti minua: usein käänsin päätäni sinne päin saadakseni vain leikkisanoja vastaani tähän ääneen tottuneemilta tovereiltani.

— Tappelu ei lopulta olekaan niin hirvittävä asia, arvelin itsekseni.

Rientoaskelin astuimme eteenpäin, jääkärit etunenässä; yht'äkkiä kiljasivat venäläiset kolme hurraata, kolme eri kertaa, pysyen sitten vallan hiljaa ja ampumatta.

— En pidä tuosta hiljaisuudesta, sanoi kapteeni, se ei hyvää ennusta.

Mielestäni melusivat meikäläiset liian kovasti enkä voinut olla sisässäni vertaamatta heidän rähiseviä huutojansa vihollisen juhlalliseen äänettömyyteen.

Jouduimme pian varustuksen juurelle, vallisuojuukset olivat kuulamme rikkoneet ja mullistelleet. Sotamiehet ryntäsivät näille uusille raunioille huutaen *eläköön keisari!* kovemmin kuin olisi voinut odottaakaan ihmisiltä, jotka jo olivat niin paljo kirkuneet.

Loin katseeni ylöspäin enkä ikinä unohda silloista näkyä. Enin osa savua oli kohonnut ilmaan ja riippui kuin baldakiinin taivas noin kahdenkymmenen jalan korkuisella varustuksen yli. Sinertävän usvan läpi näkyi heidän puoleksi hajonneen rintasuojuksensa takana venäläiset krenatöörit, seisovan pyssyt koholla ja liikkumattomina kuin patsaat. Olen vieläkin näkevinäni jokaisen sotamiehen, vasen silmä meihin luotuna ja oikea kohotetun pyssyn peitossa. Eräässä ampumareiässä muutamia askeleita meistä seiso i mies tulisoih tu kädessä kanuunansa vieressä.

Minua värisytti ja luulin jo viimeisen hetkeni tulleen.

— Kas nyt alkaa tanssi, pojat, huusi kapteenini. Hyvästi!

Ne olivat viimeiset sanat, mitkä hänen kuulin lausuvan.

Rummunpärinää kuului varustuksesta. Näin kaikkien pyssyjen laskeutuvan. Ummistin silmäni ja kuulin hirmuisen paukkeen, jota seurasi huudot ja voihkaukset. Avasin jälleen silmäni kummastellen, että vielä olin hengissä. Varustus oli taas savun peitossa. Ympärilläni haavoitettuja ja kuolleita. Kapteenini makasi jaloissani: hänen päänsä oli eräs kuula murskannut ja hänen aivojansa sekä vertansa oli hulmahtanut vaatteilleni. Koko komppaniastani ei ollut pystyssä enää kuin kuusi sotamiestä ja minä.

Tämän verisaunan saatuamme olimme hetken aikaa kuin ällistyksissä. Asettaen lakkinsa miekkansa kärkeen kapusi eversti ensimmäisenä rintasuojukselle huutaen: *eläköön keisari!* ja hänen jäljessään heti kaikki muut eloon jääneet. En paljo muista mitä sitten seurasi. Me jouduimme varustuksen sisään, en tiedä millä tavoin. Taisteltiin käsikähmässä niin paksussa savussa, ettei voitu nähdä toisiaan. Luulen lyöneenikin, koskapahan sapelini oli vallan verinen. Vihdoin kuulin huudettavan: "voitto on meidän!" ja savun hälvetessä näin koko varustuksen kentän verta ja kuolleita täynnä. Varsinkin kanuunat olivat vallan haudattuina ruumiskekojen alle. Noin kaksi sataa miestä ranskalaisissa univormuissa seiso i ryhmässä ilman järjestystä, toiset ladaten pyssyjänsä, toiset puhdistuen pistimiänsä. Yksitoista venäläistä vankia oli heidän keskessään.

Eversti lepäsi vallan verisenä särkyneiden vaunujen päällä linnan portin suulla. Muutamia sotamiehiä tunkeili hänen ympärillään: minäkin lähestyin häntä.

— Missä on vanhin kapteeni? kysyi hän eräältä kersantilta.

Kersantti kohautti olkapäitään sangen merkitsevällä tavalla.

— Entäs vanhin luutnantti?

— Tämä eilen saapunut herra tässä, sanoi kersantti vallan tynellä äänellä.

Eversti hymyili happamesti.

— No niin, herraseni, te siis komennatte päällikkönä; varustakaa heti linnoituksen portti näillä muonavaunuilla, sillä vihollinen on vielä voimakas; mutta kenraali C ... on tuleva avuksenne.

— Eversti, sanoin minä, te olette kai pahoin haavoittunut?

— Yks' kaikki, ystävänä, mutta varustus on valloitettu!

Tamango.

Kapteeni Ledoux oli hyvä merimies. Hän oli alkanut tavallisena matruusina ja siitä ylennyt perämiehen apulaiseksi. Trafalgarin tappelussa museri eräs puun pirstale hänen vasemman kätensä, joka täytyi leikata pois, ja hän sai sitten eronsa hyvillä todistuksilla. Rauhallinen elämä ei häntä kuitenkaan miellyttänyt ja niin pian kuin tilaisuus merelle lähtöön tarjoutui, otti hän eräällä kaapparilaivalla palveluksen toisena luutnanttina. Muutamista merisaaliista saamillansa rahoilla osti hän kirjoja ja tutki tietopuolisestakin purjehdusoppia, jonka hän jo käytännöllisesti vallan hyvin tuns i. Aikaa myöten kohosi hän erään kolmella kanuunalla ja kuudellakymmenellä miehellä varustetun

kaapparisteilijän kapteeniksi ja Jerseyyn rantapurjehtijat muistelevat vieläkin hänen urostöitään.

Rauha häntä huolestutti: sodan aikana oli hän koonnut pienen omaisuuden, jota hän toivoi voivansa lisätä englantilaisten kustannuksella. Välttämättömyys pakotti hänet tarjoamaan palveluksensa rauhallisiin toimiin ja ollen tunnettu päättäväiseksi ja kokeneeksi mieheksi sai hän helposti laivan kuljetettavakseen. Kun orjakauppa kiellettiin ja kun sen harjoittajain täytyi osata välttää ranskalaisten tullimiesten valppautta, mikä muuten ei kovin vaikeaa ollutkaan, mutta sitä paitse — ja se olikin paljo uhkarohkeampaa — pelastautua englantilaisten risteilijäin kynsistä, kävi kapteeni Ledoux tärkeäksi mieheksi ebenpuun kuljettajille.[10]

Eroten huomattavasti useimmista muista merimiehistä, jotka hänen tavallaan ovat kauvan aikaa viettäneet ikäviä päiviä alemmissa viroissa, ei hänellä ollut vähimmässäkään määrässä sitä suurta vastenmielisyyttä uudistuksia kohtaan ja sitä taipumusta vanhoillisuuteen, minkä hänenlaisensa tavallisesti säilyttävät ylempiin arvoihin kohottuaan. Kapteeni Ledoux oli päinvastoin ollut ensimmäinen suosittamaan isännälleen rauta-astioiden käyttöä veden pitoa ja säilytystä varten. Hänen laivallansa olivat käsi- ja jalkaraudat, joita neekerilaivoissa on varastottain, valmistetut uuden järjestelmän mukaan ja ruostumisen välttämiseksi huolellisesti vernissatut. Mutta suurimman kunnioituksen voitti hän orjakauppiaiden keskuudessa teettämällä oman suunnitelmansa mukaan orjakauppaa varten aiotun, nopeakulkuisen, kapean ja sotalaivan pituisen prikin, johon kuitenkin mahtui sangen suuri lukumäärä mustaihoisia. Nimeksi antoi hän sille *Toivo*. Kapeat ja limitetyt välisillat tahtoi hän ainoastaan kolme jalkaa ja neljä tuumaa korkeiksi väittäen, että tämä tila salli kooltaan ihmismäisten orjain mukavasti istua; ja mitä heidän tarvitsee seisoaalleen nousta?

— Siirtomaihin tultuaan, sanoi Ledoux, saavat he seisoa liiaksikin!

Nojaten selkäänsä laivan kupeisiin ja jakautuneina kahteen yhtäsuuntaiseen riviin istuivat mustaihoiset niin, että heidän jalkojensa eteen jäi tyhjää tilaa, joka kaikissa muissa neekerilaivoissa jätetään käytäväksi. Ledoux ymmärsi sijoittaa tällekkin välille muita neekereitä, jotka lepäsivät kohtisuoraan toisia vastaan. Näin mahtui hänen laivaansa noin kymmenkunnan neekeriä enemmän kuin muihin tonnluvultaan samankokoisiin. Tarkasti ottaen olisi heitä siihen voinut sijoittaa enemmänkin; mutta täytyyhän olla ihmisellisyyttä ja jättää neekerillekin ainakin viisi jalkaa pitkä ja kaksi leveä tila temmeltääkseen tuon yli kuusi viikkoa kestävän purjehdusmatkan aikana: "Sillä", sanoi Ledoux isännälleen puolustaaksensa tätä vapaamielistä toimenpidettä, "ovathan neekeritkin yhtäkaikki ihmisiä niinkuin valkoihoisetkin".

Toivo lähti Nantesista eräänä perjantaina, kuten taikauskaiset ihmiset myöhemmin huomauttivat. Tarkastajat, jotka tutkivat juurtajaksaa koko prikin eivät huomanneet kuutta suurta rautakirstua täynnä käsi- ja jalkarautoja sekä n.k. rautaisia oikeudentankoja, jotka mistä lienevätkin nimensä saaneet. Ei heitä myöskään kummastuttanut se tavaton veden paljous, millä *Toivo* oli varustautunut, vaikka se paperiensa mukaan ei aikunut edemmäs kuin Senegaliin vaihtaaksensa puutavaroilla norsunluita. Matka ei tosin ole pitkä, mutta eihän varovaisuuskaan voi haitata. Jos esim. sattuisi tyyni tapaamaan, niin mihinkäs siellä ilman vettä jouduttaisiin?

Toivo lähti siis eräänä perjantaina matkalle kaikin puolin hyvin varustettuna ja kalustettuna, Ledoux olisi ehkä halunnut hiukan lujemmat mastot, mutta niin kauvan kuin hän itse laivaa johti, ei hänellä ollut syytä valittaa. Matka kävi onnellisesti ja nopeasti aina Afrikan rannikolle saakka. Laiva laski ankkuriin (luullakseni) Joalen joella sellaisena hetkenä, jolloin englantilaiset risteilijät eivät olleet vahtimassa tätä osaa rannikosta. Maan välikauppiat tulivat hetikohta laivalle. Hetki oli mitä suotuisin. Tamango, kuuluisa sotamies ja orjain kauppaaja, oli juuri tuonut rannikolle suuren orjalauman ja hän oli huokea hinnoilleen niinkuin ainakin mies, joka tuntee omaavansa kyvyn ja keinot toimittaa tilaukset nopeasti paikalle, niin pian kuin hänen kauppaesineensä käyvät harvinaisiksi.

Kapteeni Ledoux soudatti itsensä rantaan ja lähti tervehtimään Tamangoa. Hän tapasi tämän kiiruusti kyhätyssä olkikodassa, kahden vaimonsa, muutamien välikauppiaiden ja orjain kuljettajain seurassa. Tamango oli pukeunut juhlapukuun valkoihoisen kapteenin vastaanottoa varten. Hänellä oli yllään vanha, sininen univormutakki, jossa korpraalin nauhat vielä olivat tallella; mutta kummallakin olkapäällä riippui kaksi kultaista olkalippua samasta napista, toinen heiluen edessä, toinen takana. Kun paitaa ei ollut ensinkään ja kun takki oli hieman lyhyt hänen pituiselleen miehelle, näkyi takin valkeiden reunusten ja Guinean liinasta tehtyjen housujen välistä melkoinen kaistale mustaa ihoa, joka oli vallan leveän vyön näköinen. Suuri ratsuväen miekka oli hihnalla sidottu kupeelle ja kädessä oli hänellä kaunis kaksipiippuinen pyssy englantilaista tekoa. Näin puettuna piti afrikalainen sotilas itseänsä hienompana kuin täydellisin pariisilainen tai lontoilainen keikari.

Kapteeni Ledoux katseli häntä jonkun aikaa äänettömänä, sillä välin kuin Tamango, pyörähdellen kuin vieraan kenraalin edessä marssiva krenatööri, nautti siitä vaikutuksesta, minkä hän luuli valkoihoiseen tekevänsä. Tarkastettuaan häntä tuntijan silmällä kääntyi Ledoux alaluutnanttiinsa sanoen:

— Kas tuosta veitikasta ottaisain minä ainakin kolme tuhatta frangia, jos saisain hänet terveenä ja vahingoittumatta Martiniqueen asti.

Istuttiin ja eräs jalofein kieltä hiukan taitava matruusi toimitti tulkin virkaa. Kun ensimmäiset kohteliaisuudet oli vaihdettu, toi laivapoika korillisen viinapulloja; juoskenneltiin ja saadakseen Tamangon hyvälle tuulelle lahjoitti kapteeni hänelle kauniin nahkaisen ruutikotelon, jota koristi Napoleonin kohokuva. Kun lahja oli sopivalla kiitollisuudella vastaanotettu, astuttiin kodasta ulos, istuttiin viinapulloineen varjopaikkaan ja Tamango antoi merkin tuoda esille myytävänä olevat orjat.

He tulivatkin pitkässä jonossa, seljät koukussa väsymyksestä ja ahdistuksesta, kantaen kukin kaulassaan yli kuusi jalkaa pitkää hankoa, jonka molemmat sakarat olivat niskassa puukapulalla yhdistetyt. Matkalle lähdetessä ottaa joku kuljettajista olkapäälleen ensimmäisen orjan hangon varren; tämä tekee samoin hänen jäljessään tulevan hangolle, toinen kantaa kolmannen orjan hankoa j.n.e. Jos on kysymys seisahtumisesta, iskee kulkueen päällysmies hankonsa varren terävän pään maahan ja silloin seisahtuu koko jono. Helppo on ymmärtää, ettei matkalla tarvitse pakoa ajatellakaan, kun kaulassa riippuu kuuden jalan pituinen, raskas tanko.

Jokaisen orjan ohikulkiessa, olipa se sitten mies- tai naispuolinen, kohautti kapteeni olkapäitään pitäen miehiä kurjina, naisia joko liian vanhoina tai nuorina ja valitellen mustaihoisen rodun huononemista.

— Kaikki ränstyy, sanoi hän; vallan toista se ennen oli. Naiset olivat viisi jalkaa kuusi tuumaa pitkiä ja neljä miestä olisi jaksanut aivan hyvin kääntää fregatinkin nostosillan suur-ankkurin nostamista varten.

Yhäti arvostellessaan valikoi hän sentään jo päältä päin mustaihoisista vahvimmat ja kauneimmat. Näistä voi hän maksaa tavallisen hinnan, mutta muista vaati hän suurta alennusta. Tamango taas puolusteli etujaan, kehui tavaroitaan, puhui mustaihoisten vähenemisestä ja orjakaupan vaaroista. Vihdoin lopetti hän vaatien, en tiedä kuinka suurta hintaa orjista, jotka valkoinen kapteeni tahtoi ottaa laivalleen.

Niin pian kuin tulkki oli kääntänyt Tamangon vaatimuksen ranskaksi oli Ledoux vähällä lentää seljälleen hämmästyksestä ja harmista; muristen muutamia hirveitä kiroussanoja nousi hän sitten ylös keskeyttäkseen kaiken kaupanteon tuollaisen hullun miehen kanssa. Mutta Tamango pidätti häntä ja sai suurella vaivalla hänet jälleen istuutumaan. Uusi pullo avattiin ja keskustelu jatkui jälleen. Nyt oli mustaihoisen vuoro pitää valkoisen tarjouksia hulluina ja luonnottomina. Siinä huudettiin, keskusteltiin kauvan ja juotiin mahdollisesti paloviinaa; mutta viina vaikutti vallan eri tavalla näihin molempiin riitapuoliin. Mitä enemmän ranskalainen joi, sen huokeammiksi arvosteli hän uhrinsa; kuta enemmän afrikalainen taas joi, sitä pienemmiksi kävivät hänen vaatimuksensa. Kun korillinen oli tyhjennetty, oltiinkin täten hinnasta selvillä. Huonoja puuvillakankaita, ruutia, tuluksia, kolme tynnyriä viinaa ja viisikymmentä huonosti korjusteltua pyssyä annettiin sadan kuudenkymmenen orjan vaihtohintana. Kauppasopimuksen lopulliseksi päätökseksi löi kapteeni kättä puoleksi humaltuneen mustaihoisen kanssa ja heti sen jälkeen annettiin orjat ranskalaisten matruusein haltuun, jotka taas ehättivät riisumaan heiltä pois puuhangot pannakseen sijaan kaula- ja käsiraudat, vaihdos, joka selvästi osottaa eurooppalaisen sivistyksen etevämmyyttä.

Noin kolmekymmentä orjaa jäi vielä jäljelle: lapsia, vanhuksia ja heikkoja naisia. Laiva oli täysi.

Tietämättä mitä tehdä näillä hylyillä kaupitteli Tamango niitä kapteenille pyytäen pullon viinaa hengeltä. Tarjous oli houkutteleva. Ledoux muisteli, että hän, "Sisiilian verilöylyä" Nantesissa esitettäessä, oli nähnyt melkoisen joukon lihavia ja kookkaita miehiä tunkeutuvan jo vallan täydelle parterille ja löytävän sijaa istuutua — ihmisruumiin joustavuuskyvyn avulla. Hän otti hoikimmat kaksikymmentä orjaa noista kolmestakymmenestä.

Silloin pyysi Tamango jäljelle jääneistä kymmenestä ainoastaan ryyppyn viinaa kustakin. Ledoux mietti, etteiväthän lapset maksa ja tarvitse muuta kuin puoli sijaa yleisissä ajovaunuissa. Hän otti siis kolme lasta, vaan selitti sitten, ettei hän huoli enää ainoatakaan mustaihoista. Nähdessään, että hänellä vielä oli seitsemän orjaa ristinään, tempasi Tamango pyssynsä ja tähtäsi lähimmäistä naista: se oli noiden kolmen lapsen äiti.

— Osta, sanoi hän valkoiselle, taikka tapan hänet; pieni ryyppy viinaa tai laukaisen.

— Ja mitä p—lettä luulet sinä minun tuolla tekevän? vastasi Ledoux.

Tamango laukasi ja orjatar kaatui kuolleena maahan.

— Kas niin, ja nyt toinen! huusi Tamango tähdäten erästä vallan murtunutta vanhusta: ryyppy viinaa taikka minä...

Toinen hänen vaimoistaan tyrkkäsi hänen käsivarttansa, niin että kuula lensi ilmaan. Tämä oli näet huomannut, että mies, jonka Tamango yritti ampua, oli eräs *poppamies* eli taikuri, joka oli ennustanut hänen tulevan kuningattareksi.

Viinasta raivostuneena ei Tamango enää voinut hillitä itseänsä nähdessään, että hänen tahtoansa vastustettiin. Armotta löi hän vaimoansa pyssyn perällä ja kääntyi sitten Ledoux'n puoleen:

— Kuules, sanoi hän, saat minulta tämän naisen.

Hän oli hyvännäköinen. Ledoux katseli häntä hymyillen, tarttui hänen käteensä ja virkahti:

— Hänelle minä kyllä sijan tiedän.

Tulkki oli ihmisystävällinen mies. Hän antoi Tamangolle pahvisen tupakkakotelon ja pyysi omakseen kuusi järellä olevaa orjaa. Sitten päästeli hän heidät irti kaulahangoista ja salli heidän mennä, minne vain hyväksi näkivät. Heti he pelastautuivatkin mikä minnekin päin, vaan joutuivat aivan ymmälle miettiessään palausta kahdensadan peninkulman päässä rannikolta oleville kotiseuduilleen.

Sillä välin lausui kapteeni Tamangolle jäähyvästit ja ehätti viemään lastiansa laivalle niin pian kuin suinkin. Ei ollut viisasta vitkastella kovin kauvan joella, sillä risteilijät voivat palata takaisin; seuraavana päivänä tahtoikin hän jo sukeutua matkalle. Tamango taas nukahti nurmikolle varjopaikkaan humalaansa selvittääkseen.

Herätessään näki hän laivan jo täysissä purjeissa viilettävän jokea alaspäin. Pää eilisestään vielä kohmeloisena kysyi Tamango vaimoansa Aychétä. Hänelle vastattiin, että tämä raukka oli tullut pahoittaneeksi hänen mieltänsä ja että hän oli lahjoittanut vaimonsa valkoiselle kapteenille, joka oli vienyt hänet mukaansa laivalle. Tämän kuullessaan löi Tamango hämmästyneenä otsaansa, tempasi pyssynsä, ja kun joki teki useita polvekkeita ennen kuin mereen laskeusi, juoksi hän suorinta tietä erään pienen lahden pohjukkaan, joka oli noin puolen peninkulman päässä joen suulta. Siellä toivoi hän löytävänsä kanootin yllättääkseen sillä prikin, jonka kulkua joen polvekkeet hidastuttivat. Eikä hän pettynytäkään: hän ehti todellakin hypätä kanoottiin ja saavuttaa neekerilaivan.

Ledoux kummastui nähdessään hänet ja vielä enemmän kuullessaan hänen vaativan takaisin vaimoansa.

— Mikä on annettu, on annettu, vastasi hän ja käänsi hänelle selkänsä.

Mustaihoinen pysyi yhä vaatimuksessaan tarjoten takaisin osaa tavaroista, jotka hän oli orjain vaihtohintana saanut. Kapteeni vain naureskeli sanoen, että Ayché oli sangen hyvä vaimo, jonka hän tahtoi pitää. Tamango paralta pääsi hillitön itku ja yhtä kimeitä hätähuutoja kuin joltakin kirurgisen leikkauksen alaisena olevalta onnettomalta. Milloin kieri hän kannella huutaen rakasta Aychétansa, milloin taas iski hän päätänsä lankkuja vastaan ikäänkuin aikoi siinä tappaa itsensä. Aina yhtä kovasydämmisenä osotti kapteeni hänelle rantaa merkiksi että hänen oli jo aika lähteä. Vaan Tamango ei hellittänyt. Hän tarjosi jo kultaiset olkalippunsa, pyssynsä ja miekkansakin. Kaikki turhaan.

Väittelyn aikana lausui *Toivon* luutnantti kapteenille:

— Meiltä kuoli viime yönä kolme orjaa, niin että tilaa meillä on. Miks'emme ottaisi tuota voimakasta veijaria, joka yksinään korvaa ne kolme kuollutta?

Ledoux mietti mielessään, että Tamangosta saisi hyvinkin kolme tuhatta frangia, että tämä hänelle sangen edulliselta näyttävä matka luultavasti olisi hänen viimeinen retkensä ja että hän, kerran varoihin päästyään ja orjakaupasta luovuttuaan, välittäisi viisi siitä oliko hän Guinean rannikolla hyvässä tai huonossa maineessa. Rantamaat olivat sitä paitse autioita ja afrikalainen sotilas siis täydellisesti hänen vlassaan. Kysymys oli ainoastaan siitä, miten saada häneltä aseet riisutuksi, sillä vaarallista olisi käydä hänen kimppuunsa niin kauvan kuin hänellä vielä oli ne käytettävänä. Ledoux pyysi saada nähdä hänen pyssyänsä ikäänkuin tutkiakseen oliko se kauniin Aychén arvoinen. Hanoja koetellessaan karisti hän ruudin pois sytyttimestä. Luutnantti taas tutkisteli sillä aikaa miekkaa ja kun Tamango näin joutui aseettomaksi, hyökkäsi kaksi vahvaa matruusia hänen kimppuunsa, heitti hänet seljälleen ja alkoi köytellä häntä. Mustaihoinen puolustihe sankarillisesti. Ensimmäisestä hämmästyksestään toinnuttuansa ja huonosta asemastaan huolimatta taisteli hän kauvan aikaa noita kahta matruusia vastaan. Tavattoman voimansa avulla pääsi hän jo seisoaalleenkin. Muutamalla nyrkiniskulla löi hän maahan sen, joka häntä kaulasta kuristi, toiselle jäi käsiin vain riekale hänen takistaan ja kuin riivattu hyökkäsi hän luutnantin päälle temmatakseensa tältä miekkansa. Vaan tämäpä löikin hänelle päähän pitkän, vaikk'ei juuri syvän haavan, niin että Tamango uudelleen tuupertui. Samalla sidottiin hänen jalkansa ja kätensä lujasti kiinni. Puolustautuessaan kiljui hän kuin vimmuttu ja kiemurteli kuin merikala verkossa; vaan nähtyään kaiken vastustuksen turhaksi sulki hän silmänsä eikä jäsentään järkähyttänyt. Ainoastaan kiivas ja voimakas hengitys osotti hänen vielä elävän.

— Saakeli! huusi kapteeni Ledoux, hänen myömänsä mustaihoiset tulevat nauramaan makeaa naurua nähdessään hänetkin vuorostaan orjana. Sitenpä hän huomaa, että kaitselmus on olemassa.

Sillä välin vuoti Tamango parka tulvanaan verta. Sama laupias tulkki, joka eilen illalla oli pelastanut kuusi orjaa kuolemasta, lähestyi häntä, satoi hänen haavansa ja lausui hänelle muutamia lohdutuksen sanoja. En tiedä, mitä hän lienee sanonutkin, mutta mustaihoinen pysyi liikkumattomana kuin ruumis. Kahden matruusin täytyi kantaa hänet kuin käärön välikannelle, missä hänelle jo oli paikka määrätty. Parina vuorokautena ei hän juonut eikä syönyt mitään; tuskinpa nähtiin hänen avaavan silmiänsäkään. Hänen nykyiset vankilakumppalinsa ja entiset vankinsa katselivat tyhmänsekaisella hämmästyksellä hänen ilmestymistänsä heidän joukkoonsa. Ja niin suuri oli heissä hänen synnyttämä pelkonsa vieläkin, ettei yksikään heistä uskaltanut ilkkua sen henkilön onnettomuudesta, joka oli syypää heidän kurjuuteensa.

Myötäisen maatuulen puhaltaessa poistui laiva nopeasti Afrikan rannikolta. Ollen jo levollinen englantilaisten risteilijöiden suhteen mietiskeli kapteeni vain suuria voittojansa siirtomaissa, joita kohti kuljettiin. Hänen ebenpuunsa säilyi suuremmitta vaurioitta. Ei minkäänlaisia tarttuvaa tautia. Ainoastaan kaksitoista heikointa neekeriä oli kuollut kuumuudesta: se ei mitään merkinnyt. Että hänen ihmislastinsa kärsisi mahdollisimman vähän matkan vaivoista, piti hän huolen siitä, että orjat saivat nousta kannelle joka päivä. Kolmessa eri osastossa nousivat nämä onnettomat tunnin ajaksi ylös kokoamaan vuorokautisen ilmavarastonsa. Osa miehistöä vartioi heitä täysissä aseissa kapinaa peljäten; sitä päitse ei heiltä koskaan riisuttu pois kaikkia rautoja. Joskus ilahdutti heitä joku viulunsoittoa taitava matruusi konsertillakin. Omituista oli silloin nähdä kaikkien mustaihoisten kasvojen kääntyvän soittajaan päin, kadottavan vähitellen tuhmännäköisen, epätoivoisen ilmeensä, nauravan leveästi ja liikuttelevan käsiään mikäli raudat sallivat.

Liike on välttämätön terveydelle. Eräs kapteeni Ledoux'n käytännöllisiä terveyssääntöjä olikin tanssittaa usein orjiansa niinkuin hevosiakin pitkällä laivamatkalla paikoillaan hyppytetään.

— Hei, lapsukaiset, tanssikaa te ja huvitelkaa itseänne, huusi kapteeni jylisevällä äänellä ja tavattoman pitkää piiskaa paukuttaen.

Ja paikalla mustaihoiset hyppelivätkin ja tanssivat.

Jonkun aikaa pysyi Tamango haavansa tautta kansiluukun alla. Vihdoin ilmestyi hänkin yläkannelle ja kantaen ylpeästi päätänsä pelonalaisen orjalauman keskellä silmäili hän surullisesti, vaan tyynesti äärettömille ulapoille, jotka laivaa ympäröivät; sitten heittäysi tai paremminkin vaipui hän pitkälleen etukannelle huolimatta edes järjestellä rautojansa, niin että ne olisivat olleet hänelle mukavimmat. Istuen peräkannella poltteli Ledoux levollisesti piippuunsa. Hänen vieressään seisoi Ayché, ilman rautoja, sininen, komea pumpulihame yllä, jaloissa sievät marokiinitohvelit ja kädessä juomatavaroilla varustettu tarjotin, valmiina kaatamaan hänelle juotavaa. Nähtävästi oli hän korkeassa asemassa kapteenin luona. Eräs Tamangoa vihaava mustaihoinen viittasi tälle, että katsoisi sinne päin. Tamango käänsi päätänsä, huomasi heidät ja kiljahti; hypäten samalla äkkiä ylös juoksi hän peräkannelle päin ennen kuin vartioivat matruusit ehtivät pidättää häntä moisesta kaikkea merikulkujärjestyksestä vastaan sotivasta rikoksesta:

— Ayché! huusi hän hirvittäväällä äänellä, niin että Aychékin parkasi säikähdyksestä; etkö sinä luule valkoihoisten maassa olevankaan mitään Jumbo-Emoa?

Matruusit hyökkäsivät jo sauvat kohona paikalle; vaan Tamango kääntyi kädet ristissä ja rauhallisen tyynenä paikoilleen takaisin, sillä välin kuin Ayché kyyneleitä vuodattaen näytti vallan kivettyneen noiden salaperäisten sanojen voimasta.

Tulkki selitti, mitä tuo hirvittävä Jumbo-Emo, jonka pelkkä nimi jo herätti sellaista kauhua, oikeastaan merkitsi.

— Se on neekerein Syöjätär (eli Para), sanoi hän. Kun joku aviomies pelkää vaimonsa tekevän samaa mitä useat vaimot tekevät Ranskassa ja Afrikassa, pelottelee hän tätä Jumbo-Emolla. Minä se olen nähnytkin Jumbo-Emon ja päässyt koko juonen perille; mutta mustaihoiset ... se on niin yksinkertaista, vaan he eivät käsitä mitään. Ajatelkaahan kun eräänä iltana naisten tanssiessa *folgaria*, kuten he omalla kielellään sitä sanovat, pienestä ja pimeästä tiheiköstä äkkiä kuuluu outoa soittoa ilman että ketään soittoniekkaa näkyy; kaikki soittajat olivat piiloutuneet metsään. Siellä oli putkihuiluja, puisia tamburiineja, n.k. *balafoseja* ja kurbitsipuoliskoista tehtyjä kitaroita. Kaikilla näillä soitettiin jotakin, jonka olisi pitänyt houkutella itse pirunkin esille. Niin pian kuin naiset kuuluivat soiton, alkoivat he vavista ja yrittivät paeta, mutta aviomiehetpä pidättivät heitä: naisparat tiesivät kyllä, mikä heitä odotti. Yht'äkkiä ilmestyy metsästä huippumaston pituinen, valkea olento, pää pyöreä kuin vakan pohja, silmät suuret kuin touvinreiät (*écubiers*) ja tulta lieskaava häntä niinkuin pirulla. Sitten se lähestyi verkalleen, vallan verkalleen, vaan ei kuitenkaan lähemmäksi kuin noin puolen kaabelin päähän metsästä lukien.

Vaimot huutamaan:

— Kas Jumbo-Emo tulee!

Ja he kirkuivat kuin osterinkauppiat. Silloin miehet heille:

— Kas nyt, veitikat, sanokaa heti oletteko olleet uskollisia; jos valehtelette, niin nielee Syöjätär teidät vallan tuoreeltaan. Muutamat olivatkin niin yksinkertaisia, että tunnustivat, ja saivat aviomiehiltään kelpo selkäsaunan.

— Ja mikäs se valkea olento, se Jumbo-Emo sitten oli, kysyi kapteeni.

— Niin, se oli vain suureen valkeaan vaatteeseen kääriytynyt ilveilijä, jolla pään sijasta oli tyhjäksi kaivettu kurbitsi ja häntänä palava kynttilä pitkän seipään nenässä. Sen kummempaa ei se ollut, mutta mustaihoisten petkuttamiseen ei suurta viisautta tarvitakaan. Kuitenkin ja kaikitenkin on Jumbo-Emo hyvä keksintö ja minä näkisin kernaasti, että vaimonikin sitä uskoisi.

— Mitä minun vaimooni tulee, sanoi Ledoux, niin ei hän tosin pelkää Jumbo-Emoa, mutta sitä enemmän Patukka-Paava; sitä paitse tietää hän hyvin kyllä, miten minä häntä kohtelisin, jos hän jonkun tepposen tekisi. Me Ledoux't emme ole kovin pitkämielisiä, ja vaikka minulla ei olekaan kuin yksi käsi, niin voin minä sillä vielä vaimoisen ihmisen vallan hyvin hoidella. Tuolle veijarillenne, joka uhkailee Jumbo-Emolla, voitte sanoa, että hän pysyy siivolla eikä säikyttele tätä pikku eukkosta tässä, taikka kuoritan minä hänen selkensä siksi hyvin, että hänen musta nahkansa paistaa punaiselta kuin raaka pihvipaisti.

Näin sanoen meni kapteeni suojaansa, kutsutti sinne Aychén ja koetti lohdutella häntä: mutta kaunista neekeritärtä ei hän voinut lohduttaa hyväilyillä eikä lyönneilläkään, menettähän ihminen näet vihdoin kärsivällisyytensäkin; kyyneleet oikein virtasivat hänen silmistänsä. Kapteeni nousi pahantuulisena kannelle ja haukkui vahtiupseeria manööveristä, jonka tämä sillä hetkellä sattui komentamaan.

Yöllä kun melkein koko miehistö nukkui sikeää unta, kuulivat vahtimiehet ensin välikannelta vakavan juhlallista ja surullista laulua ja sitten naisen kirkaisevan hirmuisen kimeästi. Heti sen jälkeen kaikuivat yli koko laivan Ledoux'n kovaääniset kiroukset ja uhkailut sekä hänen kauhean piiskansa läiskeet. Hetken kuluttua oli kaikki jälleen vallan hiljaista. Seuraavana päivänä ilmestyi Tamango kannelle kasvot piestyinä, mutta yhtä ylpeän ja päättäväisen näköisenä kuin ennenkin.

Niin pian kuin Ayché huomasi hänet istuessaan peräkannella kapteenin vieressä, juoksi hän kiiruusti Tamangon luo, polvistui hänen edessään ja sanoi hänelle epätoivoisen vapisevalla äänellä:

— Anna minulle anteeksi, anna minulle anteeksi, Tamango!

Tamango katsoi häneen tarkasti hetkisen ja huomattuaan, että tulkki oli kaukana, sanoi:

— Viila!

Ja paneutuen pitkälleen etukannelle käänsi hän Aychélle selkensä. Kapteeni tätä sitten ankarasti torui ja antoipa vielä muutamia korvapuustejakin kieltäen häntä vaihtamasta sanaakaan entisen miehensä kanssa. Mutta heidän vaihtamiensa lyhyiden sanojen merkitystä ei hän ensinkään aavistanut eikä sitä sen koommin tiedustellutkaan.

Istuen muiden orjain kanssa vankina yllytteli Tamango heitä sillä välin yöt ja päivät tekemään rohkean yrityksen vapautensa takaisin voittamiseksi. Hän puhui heille valkoisten vähälukuisuudesta ja huomautti heille vartijoiden yhä kasvavaa huolimattomuutta; tarkemmin selittelemättä vakuutti hän sitten heille voivansa saattaa heidät takaisin kotimaahansa, kehui tietojansa salaperäisissä tieteissä, joita mustaihoiset ovat niin valmiit uskomaan, ja uhkaili paholaisen kostolla niitä, jotka kieltäytyvät auttamasta häntä tässä yrityksessään. Puheessaan käytti hän ainoastaan peulein murretta, jota useimmat orjista osasivat, vaan jota tulkki ei ensinkään ymmärtänyt. Puhujan maine sekä se seikka, että orjat olivat tottuneet häntä pelkäämään ja tottelemaan, lisäsivät ihmeellisesti hänen puheidensa vaikutusta ja mustaihoiset kiirehtivät häntä vain määräämään päivän vapautumista varten jo paljo ennen kuin hän itse luulikaan voivansa toteuttaa aikomuksensa. Hän vastasi liittolaisille ylimalkaisesti, ettei aika vielä ollut tullut ja ettei paholainen, joka hänelle unessa ilmestyi, ollut sitä vielä hänelle ilmoittanut, vaan että heidän piti pysyttelemään valmiina ensimmäiselle merkille. Sillä välin ei hän laiminlyönyt ainoatakaan tilaisuutta tehdäksensä kokeita vartijain valppauden suhteen. Jättäen pyssynsä laivansivua vastaan nojalleen huvittelihe eräs matruusi kerran katselemalla, kuinka joukko lentokaloja seurasi laivan mukana; Tamango otti pyssyn ja oli sillä tekevinään samoja liikkeitä, joita hän oli nähnyt matruusein harjoituksissa tekevän. Hetkisen kuluttua otettiin häneltä pyssy pois, mutta hän oli sentään huomannut voivansa koskettaa aseita ilman että se herätti epäluuloa; ja kun aika tuli niitä

käyttää, niin pitipä sen olla uskalikon miehen, joka tahtoi riistää pyssyn hänen käsistään.

Eräänä päivänä heitti Ayché hänelle erään leivoksen (biscuit) tehden samalla merkin, jonka ainoastaan hän ymmärsi. Leivoksessa oli pieni viila: tästä aseesta riippui koko heidän salaliittonsa onnistuminen. Tamango kavahti näyttämästä viilaa kumppaneilleen; vaan kun yö tuli, alkoi hän mutista käsittämättömiä sanoja tehden samalla omituisia liikkeitä. Vähitellen kiihtyi hän niin, että jo huudahtelikin. Kuullessa hänen vaihtelevaa äänen painoansa olisi luullut hänen puhelevan vilkkaasti jonkun näkymättömän henkilön kanssa. Kaikki orjat vapisivat ollen varmoina siitä, että paholainen oli tällä hetkellä heidän keskuudessaan. Tamango lopetti näytelmänsä riemunhuudahduksella.

— Toverit, huudahti hän, henki, jonka kanssa minä olen tehnyt liiton, antoi minulle vihdoin sen, mitä oli luvannut: minulla on nyt kädessäni meidän vapautuksemme ehto. Nyt ette te tarvitse muuta kuin hiukan rohkeutta voidaksenne voittaa vapautenne.

Hän antoi naapureiden tunnustella viilaa ja hänen yksinkertainen petöksensä kävi noiden vielä yksinkertaisempien ihmisten keskuudessa täytenä totena.

Pitkän odotuksen perästä koitti sitten koston ja vapauden päivä. Juhlallisen valan kautta liittoutuneet olivat tehneet suunnitelmansa tarkan miettimisen jälkeen. Rohkeimpain piti Tamangon johdolla vuorollaan kannelle noustua riistää vartijoilta heidän aseensa; toisten taas kiiruhtaa kapteenin suojaan noutamaan siellä löytyvät pyssyt. Niiden, jotka olivat ehtineet viilata rautansa poikki; piti alkaa kapina; mutta monien öiden uutterasta työstä huolimatta eivät useimmat orjat vielä voineet ottaa tehokkaammin osaa toimintaan. Kolme mustaihoista olikin saanut tehtäväkseen tappaa miehen, joka kantoi taskussaan rautojen avaimia, ja rientää heti kohta vapauttamaan tovereitansa.

Sinä päivänä oli kapteeni Ledoux mainiolla tuulella; vastoin tavallisuutta armahti hän erästä laivapoikaa, joka olisi ansainnut selkäänsä. Hän kiitteli vahtiuupseeria tämän komentamasta manööveristä, selitti olevansa tyytyväinen miehistöön ja ilmoitti heille, että Martiniquessä, jonne kohdakkoin saavutaan, saa joka mies lahjapalkkion. Näihin mieluisiin ajatuksiin vaipuneina mietiskelivät kaikki matruusit jo miten lahjapalkkionsa käyttäisivät. He miettivät mielessään vain viinaa ja Martiniquen värisiä naisia, kun Tamango ja muut liittolaiset tuotiin kannelle.

Rautansa olivat he viilanneet sillä tavoin, ettei niitä voitu huomata viallisiksi, vaan että ne kuitenkin voi pienimmälläkin ponnistuksella katkaista. Sitä paitse osasivat he niitä helistellä niin hyvin, että sitä kuullessa olisi luullut heillä tänään olevan kaksinkertaiset raudat. Nieltänsä jonkun aikaa raitista ilmaa ottivat he kaikki toisiansa kädestä kiinni ja alkoivat tanssia, sillä välin kuin Tamango aloitti heimonsa sotalaulun,[11] jota hänen oli ollut tapana laulaa ennen muinoin sotaan suoriutuessa. Kun tanssi oli kestänyt jonkun aikaa, heittäysi Tamango ikäänkuin väsymyksestä voipuneena pitkälleen erään matruusin jalkoihin, joka huolettomana nojauti laivan käsipuita vastaan; kaikki muutkin salaliittolaiset tekivät samoin, niin että kutakin matruusia näin ympäröi joukko mustaihoisia.

Katkaistuaan rautansa kaikessa hiljaisuudessa päästää Tamango yht'äkkiä voimakkaan huudon, joka on aiottu sotamerkiksi, vetäsee vierellään olevan matruusin jaloista pitkälleen ja, laskien jalkansa hänen vatsalleen, riistää häneltä pyssyn, jolla heti tappaa vahtiuupseerin. Samaan aikaan hyökkäävät toiset muidenkin vartiomatruusien kimppuun, riistävät heiltä aseet pois ja lyövät heidät kuoliaiksi. Kaikkialta kuuluu yhteinen sotahuuto. Vahtimestari, jolla oli rautojen avaimet, kaatuu ensimmäisinä. Kokonainen lauma mustaihoisia täyttää hetikohta laivankannen. Jotka eivät löydä muita aseita tempaavat käsipuita tai laivaveneen airoja. Pian on eurooppalainen miehistö mennyttä kalua. Muutamat matruusit asettuvat kuitenkin puolustusasemaan peräkannelle, mutta heiltä puuttuu aseita ja päättäväisyyttä. Ledoux oli vielä hengissä eikä ollut menettänyt vähintäkään rohkeudestaan. Huomaten, että Tamango oli salaliiton johtaja, toivoi hän voivansa helposti suoriutua hänen rikosveljistänsä, kunhan vain saisi hänet itsensä hengiltä. Hän astui sapeli kädessä Tamangoa vastaan kutsuen häntä äänekkäillä huudoilla. Paikalla hyökkäsi tämäkin häntä kohti. Pitäen pyssyänsä kiinni piipunsuusta käytti hän sitä kuin nuijaa. Molemmat päälliköt tapasivat toisensa sillä kapealla käyntisillalla, joka vie etukannelta peräkannelle. Tamango löi ensiksi. Keveällä ruumiinliikkeellä sai valkoinen iskun vältetyksi. Sattuen kovasti siltapalkkeihin lensi pyssynperä kappaleiksi ja iskun voimasta luiskahti itse pyssykin Tamangon käsistä. Näin jäi hän aseettomaksi ja pirullinen mielihyvän hymyily huulilla kohotti Ledoux käsivartensa lävistääkseen hänet. Mutta Tamango oli yhtä vikkeliä kuin pantterit hänen syntymämaassaan. Hän heittäysi suoraan vastustajansa syliin ja tarttui siihen käteen, jolla tämä piti sapeliansa. Toinen koettaa repiä irti käsivarttansa, toinen taas sitä pidättää. Tässä raivoisassa ottelussa kaatuvat molemmat, mutta attikalainen jää alle. Menettämättä rohkeuttaan likisti Tamango vastustajaansa koko voimallaan lähemmäksi ja purasi häntä kaulaan niin kovasti, että veri syöksähti kuin jalopeuran hampaan jäljeltä. Sapeli putosi silloin kapteenin heikenneestä kädestä. Sen sieppasi Tamango ja verissä suin ylös kavuten päästi hän riemunhuudon lävistäessään useimmilla pistoilla jo puolikuolleen vihollisensa.

Voitosta ei ollut enää epäilemistä. Muutamat jällelle jääneet matruusit koettivat rukoilla armoa kapinallisilta, mutta ilman sääliä tapettiin kaikki, yksin tulkkin, joka ei ollut heille koskaan mitään

pahaa tehnyt. Luutnantti kuoli kunnialla. Hän oli vetäynyt taammaksi erään pienen kanuunan luo, jota voi käännellä navan ympäri ja joka ladataan räjähdysaineilla.

Vasemmalla kädellään ohjasi hän kanuunaa ja puolustihe oikeassa kädessään olevalla sapelilla niin kauvan, että hänen ympärilleen kertyi joukko mustaihoisia. Painamalla kanuunan hanaa ampui hän sitten tuohon pakattuun laumaan leveän, kuolleilla ja kuolevilla täytetyn tien. Muutama silmänräpäys sen jälkeen hakattiin hän kappaleiksi.

Kun viimeisen valkoihoisen ruumis silvottuna ja palasiksi leikeltynä oli heitetty mereen, alkoivat mustaihoiset kostoonsa kyllästyneinä katsella ylös laivan purjeihin, jotka raittiin tuulen pullistamina vieläkin näyttivät tottelevan heidän entisiä sortajiansa ja saadusta voitosta huolimatta kuljettavan voittajia kohti orjuuden maata.

— Mitään ei siis ole saavutettu, ajattelivat he surullisina; ja tokkohan tuo valkoisten suuri jumala tahtonee viedä meitä takaisin kotimaahamme, meitä, jotka olemme hänen miestensä verta vuodattaneet?

Muutamit väittivät Tamangon osaavan ohjata laivaa. Suurella melulla huudettiin Tamangoa esille.

Hänpä ei huolinut kiirehtiä tuloansa. Vihdoin löydettiin hänet peräkajutasta, missä hän seisoi hajamielisen näköisenä toinen käsi nojautuneena kapteenin veriseen sapeliin, toinen ojennettuna vaimollensa Aychélle, joka suuteli sitä polvistuen hänen edessään. Voiton riemu ei jaksanut vähentää synkkää levottomuutta, joka ilmeni koko hänen olennossaan. Ollen muita viisaampi oivalsi hän paremmin aseman vaikeuden.

Kannelle vihdoin ilmestyessään teeskentelihe hän tyyneksi, vaikk'ei sitä suinkaan ollut. Sadan sekavan äänen vaatiessa häntä kääntämään laivan suuntaa lähestyi hän verkkasin askelin ruoria ikään kuin olisi hän tahtonut viivyttää hiukan sitä hetkeä, joka hänelle itselleen ja muille oli ratkaiseva hänen mahtinsa suuruuden.

Koko laivassa ei ollut ainoatakaan mustaihoista, niin tuhmia kuin he olivatkin, jolta olisi jäänyt huomaamatta erään pyörän ja sen eteen asetetun laatikon vaikutus laivan liikkeihin; mutta tässä koneistossa oli heille kuitenkin suuri salaisuus. Tamango tutki kauvan aikaa kompassia liikutellen huuliansa aivan kuin olisi hän tavaillut niitä sanoja, jotka hän näki siihen piirrettyksi; sitten nosti hän kätensä otsalleen ja tekeytyi mieltäviseksi kuin ainakin mies, joka päässänsä laskee jotakin. Mustaihoiset seisoivat kaikki suut ammollaan ja silmät sepposen seljällään hänen ympärillään, ja seurasivat jännityksellä hänen pienintäkin liikettänsä. Sillä pelon ja luottamuksen sekaisella päättäväsyydellä, minkä tietämättömyys tuottaa, teki hän vihdoin voimakkaan liikkeen ruoripyörällä.

Niinkuin jalo ratsu ymmärtämättömän ratsastajan kannustaessa hypähtää takajaloilleen kohosi tuo kaunis priki tästä tavattomasta manööveristä aallon harjalle. Olisi voinut sanoa, että se harmistuneena tahtoi hukuttautua tietämättömän perämiehensä kanssa. Kun purjeiden aseman ja ruorin välistä välttämätöntä suhdetta oli äkkiä loukattu, kallistui laiva sitten sellaisella voimalla, että luuli sen tuossa paikassa kumoon menevän. Pitkät raakapuut jo merta viilsivät. Useampia henkilöitä kaatui ja muutamia vierähti mereen. Pian nousi laiva sentään uudelleen ylpeästi lainetta kohti ikään kuin olisi se vielä kerran tahtonut taistella perikatoansa vastaan. Mutta tuuli puhalsi kaksinkertaisella voimalla ja yht'äkkiä katkesivat hirvittäväällä räiskeellä molemmat mastot muutamia jalkoja komentosillan yläpuolelta ja peittivät koko kannen säpäleillä ja raskaalla touviverkolla.

Säikähtyneinä ja kauhusta kirkuen pakenivat neekerit kannen alle; vaan kun tuuli ei enää löytänyt mitään vastustusta, nousi laivakin pian tasapainoon keinuen verkalleen aaltojen mukana. Rohkeimmat mustaihoiset nousivat sitten jälleen kannelle ja puhdistivat sen paksusta lastukosta. Tamango pysyi liikkumaton, nojaten kyynänpäänsä kompassia vastaan ja peittäen kasvonsa koukistetun käsivartensa suojaan. Ayché seisoi hänen vieresssänsä uskaltamatta kuitenkaan häntä puhutella. Vähitellen alkoivat mustaihoiset jo lähennellä ja rupesi kuulumaan nurinaa, joka ennen pitkää kiihkeni todelliseksi moitteiden ja haukkumasanojen myrskyksi.

— Sinä kavala petturi! huusivat he, sinä se olet syypää kaikkien meidän kurjuuteemme, sinähän se möit meidät valkoisille ja kiihoitit meitä kapinoimaan heitä vastaan. Sitten sinä keuhit tietojasi ja lupasit viedä meidät takaisin kotimaahamme. Me hullut uskoimme sinua ja nyt olemme vähällä hukkaa kaikki, kun sinä olet suuttanut valkoisten jumalan.

Tamango kohotti taas ylpeästi päänsä ja hänen ympärilleen kertyneet mustaihoiset peräytyivät säikähtyneinä. Sitten otti hän kaksi pyssyä, viittasi vaimoan seuraamaan häntä, astui edessään aukeavan joukon läpi ja suuntasi tiensä laivan kokkapuolelle. Sinne rakensi hän itselleen tyhjästä tynnyreistä ja palkeista jonkunlaisen suojuksen ja istahti keskelle tätä aitaustansa, josta hänen molempien pyssyjensä pistimet uhkaavina pistivät esiin. Rauhaan hänet jätettiinkin. Kapinallisista

muutamat itkivät, toiset kutsuivat, kädet taivasta kohti ojennettuina, omia ja valkoisten jumalia avuksensa; tässä oli joukko polvillaan kompassin edessä, jonka alituinen häilyminen oli yleisen ihmettelyn esineenä ja jota he rukoilivat saattamaan heidät maahansa takaisin, tuolla taas viruivat toiset kannella synkkinä ja alakuloisina. Ajatelkaa vielä näiden epätoivoisten keskelle kauhistuksesta ulvovia naisia ja lapsia, sekä parikymmentä haavoitettua anoen hoitoa ja apua, jota kukaan ei ajatellutkaan heille antaa.

Äkkiä ilmestyi eräs neekeri loistavin kasvoin kannelle. Hän ilmoittaa löytäneensä valkoisten viinasäiliön; hänen ilonsa ja olentonsa todistavatkin kylläksi, että hän on jo sitä maistellut. Hetkeksi haihduttaa tämä uutinen onnettomain vaikerrukset. Kaikki kiiruhtavat varastohuoneeseen ja juovat itsensä humalaan. Puoli tuntia sen jälkeen nähtiin heidän hyppelevän ja nauravan kannella ja antautuvan raa'imman juopumuksen kaikkiin hurjuuksiin. Haavoitettujen voihkeet säestävät heidän tanssejansa ja laulujansa. Näin kuluu jäännös päivästä ja yö kokonaan.

Aamulla herätessä on uusi epätoivo edessä. Yön aikana on suuri joukko haavoitettuja kuollut. Laiva kellui ruumiiden keskellä. Meri oli myrskyisä ja taivas synkkä. Neuvoteltiin. Muutamat, jotka osasivat loitsuja, vaikk'eivät Tamangon edessä olleet uskaltaneet hiiskahtaakaan taidostaan, tarjosivat palvelustaan. Koeteltiin useampia voimakkaita loitsuja. Jokaisen tehottoman yrityksen jälkeen alakuloisuus vaan lisääntyi. Vihdoin alettiin taas puhua Tamangosta, joka ei ollut vielä kukaan suojuksensa ulkopuolelle tullut. Hän se sittenkin oli viisain heistä ja ainoastaan hän voi pelastaa heidät siitä hirveästä asemasta, mihin hän oli heidät saattanut. Eräs vanhus lähestyi häntä rauhan ehdotusten tekijänä. Häntä pyydettiin antamaan neuvonsa; mutta taipumattomana kuin Coriolanus pysyi Tamango kuurona heidän rukouksilleen. Yön aikana oli hän epätoivon vallitessa koonnut itselleen varaston korppuja ja palvattua lihaa. Hän näytti päättäneen elää muista erillään siellä, mihin oli vetäynyt.

Viinaa oli vielä jäljellä. Ainakin saa sillä unohtumaan myrskyn ja orjuuden ja lähestyvän kuoleman. Sitten nukutaan, nähdään unta Afrikasta, kumipuumetsistä, oljilla katetuista kodista ja apinanleipäpuista, joiden varjot peittävät koko kyläkunnan. Edellisen päivän juopottelu uudistuu. Siten kuuluu useampia päiviä. Vaikeroida, itkeä ja repiä hivuksiansa, sitten humaltua ja nukkua, siinä heidän elämänsä. Monta kuoli pelkämästä ylenjuomisesta; muutamat heittäysivät mereen tai pistivät itsensä kuoliaiksi.

Eräänä aamuna astui Tamango ulos varustuksestaan ja tuli aina katkenneen suurmaston luokse.

— Orjat, sanoi hän, Henki on minulle unessa ilmestynyt ja osottanut keinot, miten pelastaa teidät ja viedä takaisin maahanne. Teidän kiittämättömyytenne ansaitsisi sen, että jättäisin teidät kohtalonne alaisiksi; mutta minä säälin noita voivottavia vaimoja ja lapsia. Minä annan teille anteeksi: kuunnelkaa minua.

Kaikki mustaihoiset loivat kunnioituksella katseensa alas ja kertyivät hänen ympärillensä.

— Ainoastaan valkoiset, jatkoi Tamango, tietävät ne tenhosanat, joiden avulla he voivat liikutella näitä suuria puutaloja; vaan me osaamme mieleemme mukaan ohjata noita keveitä venheitä, jotka muistuttavat oman maamme pursia.

Hän viittasi sluuppia ja muita piikin venosia.

— Täyttäkäämme ne ruoka-aineilla, laskeutukaamme niihin ja soutakaamme tuulen mukaan; minun ja teidän jumalanne on antava sen puhaltaa kotimaatamme kohti.

Häntä uskottiin. Hullumpaa ehdotusta ei kuitenkaan ole koskaan tehty. Ymmärtämättä kompassin käyttöä ei heillä vallan oudoilla ulapoilla ollut muuta kuin tietymättömät seikkailut edessä, Tamangon käsityksen ja mielikuvituksen mukaan tarvitsi vain soutaa suoraan eteenpäin, niin tulisi sieltä vihdoin mustaihoisten maa vastaan, sillä mustaihoiset asuvat maalla ja valkoiset elävät laivoillaan. Niin oli hän kuullut äitinsä sanovan. Pian oli kaikki valmiina lähtöön; mutta ainoastaan sluuppi ja yksi kanootti oli kelvollisessa käyttötilassa. Niihin eivät nuo lähes kahdeksankymmentä vielä elossa olevaa neekeriä mahtuneet. Haavoitetut ja sairaat täytyi jättää oman onnensa nojaan. Useimmat heistä pyysivät vain, että heidät lopetettaisiin ennen lähtöä.

Molemmat venheet, jotka sanomattomalla vaivalla oli saatu vesille, jättivät laivan suunnattomasti lastattuna ja meren lainehtiessa niin kovasti, että se uhkasi joka hetki niellä heidät. Kanootti lähti ensimmäisenä. Tamango oli Aychén kanssa istunut sluuppiin, joka raskaampana ja enemmän lastattuna ollen jäi tuntuvasti jäljelle. Kuului vielä prikille jätettyjen onnettomain voitotushuutoja, kun eräs voimakas aalto Iöi sluupin poikki ja täytti sen vedellä. Vähemmässä kuin minuutissa oli se jo tuuliajolla. Kanootissa nähtiin heidän onnettomuutensa ja soutajat ponnistivat siellä kaksinkertaisesti peljäten, että heidän muuten ehkä täytyisi auttaa haaksirikkoisia. Melkein kaikki sluupissa olleet hukkuivat. Ainoastaan kymmenkunta pääsi takaisin laivalle. Näiden joukossa olivat myöskin Tamango ja

Ayché. Auringon laskiessa nähtiin kanootin haihtuvan näköpiirin taakse; mutta miten sille lopullisesti kävi, sitä ei tiedetä.

Mitöpäs minä väsyttäisin lukijaa nälän kärsimysten vastenmielisellä kertomisella? Noin parikymmentä henkeä, joita vuoroin myrskyisä meri heittelee, vuoroin paahtava päivä polttee, taistelee ahtailla tiloilla joka päivä ruokavarojensa pienistä tähteistä. Kustakin korppupalasesta on otettava ja heikompi kuolee, vaan ei sen vuoksi, että väkevämpi hänet tappaisi, vaan siksi, että tämä jättää hänet kuolemaan. Muutamien päivien kuluttua ei *Esperance* prikillä löytynyt muita elossa olevia kuin Tamango ja Ayché.

* * * * *

Eräänä yönä oli ankara merenkäynti, kova tuuli puhalsi ja pimeyskin oli niin sankka, ettei laivan perästä voinut kokkaa erottaa. Ayché makasi vuoteella kapteenin kajutassa ja Tamango istui hänen jalkojensa juuressa. Molemmat olivat jo kauvan aikaa olleet äänettöminä.

— Tamango, huudahti vihdoon Ayché, kaikki mitä sinä kärsit, kärsit sinä minun tähteni...

— En minä kärsi ensinkään, vastasi tämä jyrkästi heittäen vaimonsa viereen vuoteelle ainoan jäljellä olevan korppupuoliskonsa.

— Säilytä se itseäsi varten, sanoi Ayché työntäen hiljaa korpun luotansa; ei minulla enää ole nälkä. Ja miksikä söisinkin? Onhan minun hetkeni jo tullut!

Mitään vastaamatta nousi Tamango horjuen kannelle ja istahti erään katkenneen maston juureen. Pää rintaa vasten nyökällään vihelteli hän siinä heimonsa sotalaulua. Yht'äkkiä kuului voimakas huuto yli meren pauhun ja pilkahti esiin valopilkku. Hän kuuli muitakin huutoja ja näki suuren mustan laivan nopeasti viiltävän ohitsensa niin läheltä, että raakapuut menivät hänen päänsä ylitse. Hän näki ainoastaan kaksi henkilöä mastoon ripustetun lyhdyn valossa. Nämä huusivat vielä kerran ja samalla tempasi tuuli jo heidän laivansa edemmäksi ja pian oli se pimeyteen kadonnut. Epäilemättä olivat vahtimiehet huomanneet haaksirikkoisen laivan, mutta myrskyisä meri esti kääntämästä suuntaa. Hetkisen jälkeen näki Tamango kanuunan tulen leimahtavan ja kuuli laukauksen pamahtavan; sitten näki hän toisen kanuunan tulen, vaan ei kuullut mitään pamausta; sen jälkeen ei hän enää nähnytäkään mitään. Seuraavana päivänä ei näköpiirissä näkynyt ainoatakaan purjetta. Tamango laskeusi vuoteelleen maata ja sulki silmänsä. Ayché oli edellisenä yönä kuollut.

* * * * *

En tiedä kuinka kauvan sen jälkeen tapasi englantilainen fregatti *Bellone* erään mastottoman ja nähtävästi miehistön hylkäämän aluksen. Sinne lähetetty sluuppi löysi siellä kuolleen neekerittären ja niin muuttuneen ja laihtuneen neekerin, että hän näytti ihan muumiolta. Hän oli vallan tajuton, mutta sentään vielä hiukan hengissä. Lääkäri otti hänet haltuunsa ja hoiteli häntä ja kun *Bellone* saapui Kingstoniin, oli Tamango vallan terve mies. Häneltä kyseltiin elämänvaiheita. Hän kertoi mitä tiesi. Istutustilojen omistajat saarella vaativat häntä hirtettäväksi kapinallisena neekerinä; mutta kuvernööri, joka oli ihmisystävällinen mies, asettui hänen puolelleen katsoen hänen tekonsa olevan puolustettavissa, sillä olihan hän oikeastaan vain käyttänyt itsepuolustus oikeuttansa; sitä paitse olivat hänen tappamansa miehet ainoastaan ranskalaisia. Hänen kanssansa meneteltiin niinkuin muidenkin takavarikkoon otettujen orjakauppalaivain neekerien kanssa menetellään. Hän laskettiin vapauteen s.o. hän pantiin valtiotyöhön, jossa hänellä kuitenkin oli ravinto ja 30 senttiimiä päivässä. Tamango oli sangen komea mies. 75:n rykmentin eversti sattui näkemään hänet ja otti hänet symbaalin puhaltajaksi rykmenttinsä soittokuntaan. Täällä oppi hän hiukan englannin kieltä; mutta ei hän juuri paljoa puhunut. Sen sijaan joi hän liiaksikin rommia ja sokeroitua paloviinaa.

Hän kuoli sairashuoneessa keuhkokuumeeseen.

1829.

Arpapel.

Liikkumattomina riippuivat purjeet mastoja vasten; meren pinta oli kirkas kuin peili, ilma tukahduttavan kuuma ja tyven vallan toivoton.

Merimatalla ovat ne huvitukset, mitä laivan päällystö voi tarjota, pian lopussa. Kun on viettänyt yhdessä neljä kuukautta tuollaisessa sadan kahdenkymmenen jalan pituisessa puurakennuksessa, niin alkaa, sen pahempi, tuntea toisensa jo liiankin hyvin. Nähdessänne ensimmäisen luutnantin lähestyvän

tiedätte jo ennakolta, että hän aikoo puhua teille ensin Rio-Janeirosta, mistä hän juuri tulee, ja, sitten kuuluisasta Eslingin sillasta, jonka rakentamiseen hän merikaartilaisena on ottanut osaa. Parin viikon kuluttua tunnette te jo hänen lausepartensa, lauseittensa pilkuttamisen, jopa äänensä eri painotkin. Käytettyään kertomuksessansa ensimmäistä kertaa sanaa "keisari", ei hän vielä koskaan ole unohtanut heti sen jälkeen surullisena hetkeksi vaieta ja lisätä: "Oi, jospa te olisitte nähneet hänet silloin!!!" (kolme ihastusmerkkiä). Ja sitten jutut rummunlyöjän hevosesta ja takaisin kimpoavasta kuulasta, joka mukanaan vei seitsemäntuhannen viidensadan frangin edestä kultaa ja jalokiviä sisältävän lippaan j.n.e., j.n.e.! — Toinen luutnantti on suuri valtiomies. Hän puhuu päiväkaudet Constitutionnel-lehden viime numerosta, jonka hän on Brestistä ottanut mukaansa; taikka ilahduttaa hän teitä analyseeraamalla viimeksi näkemäänsä huvinäytelmää, jos hän nimittäin suvaitsee jättää valtio-opin kukkulat ja laskeutua kirjallisuuden laaksoihin. Hyvä Jumala sentään!... Varusupseerilla oli eräs sangen hauska juttu. Kuinka hän meitä huvitti kertoessaan ensimmäisen kerran, miten hän valloitti Cadix'in siltalaivan! Mutta kahdettakymmentä kertaa sitä kuullessaan ei pahuuskaan olisi siitä enää välittänyt...

Entäs vänrikit ja kadetit sitten!... Muistellessani heidän puheitaan nousevat hiukseni pystyyn. Kapteeni itse taas on tavallisesti vähimmän ikävyyttävä koko joukosta. Itsevaltaisena käskijänä ollen osotakse hän olevansa salaisesti vihamielinen kaikkea ylipäällystä kohtaan; hän loukkaa, jopa sortaaakin toisinaan, mutta sadatella häntä on sentään jonkunlaista nautintoa sekkin. Jos hänellä onkin hiukan loukkaava tapa kohdella käskynalaisiansa, niin on näillä vuorostaan nautinto huomata hänessä naurettavia puolia; ja se heitä hiukan lohduttaa.

Upseerit sillä laivalla, jolla olin ottanut palveluksen, olivat mitä parhaita ihmisiä maailmassa, kaikki kelpo veikkoja, jotka rakastivat toisiaan kuin veljet ainakin, mutta kärsivät kamalasti ikävästä. Kapteenikin oli mitä lempein mies eikä juonitellut koskaan (mikä muuten on tuiki harvinaista). Kun hänen täytyi antaa tuntea rajatonta käskyvaltaansa, tapahtui se aina vastenmielisesti. Ja kuinka pitkältä tämä merimatka minusta kuitenkin tuntui! Varsinkin tuo tyven, joka kohtasi meitä ainoastaan muutamia päiviä ennen kuin maata olisi alkanut näkyä!...

Olimme eräänä päivänä päivällisen jälkeen, jota joutilaisuudessamme olimme pitkittäneet niin kauvan kuin suinkin inhimillisesti mahdollista oli, kotoutuneet kaikki kannelle odottamaan tuota tosin yksitoikkoista, vaan sentään aina suurenmoista, näkyä, kun aurinko meren helmaan laskeutuu. Muutamat tupakoivat, toiset lueskelivat jo kahdettakymmentä kertaa jotakin nidosta kurjasta kirjastostamme; kaikki haukottelivat, niin että vedet silmiin kihosivat.

Eräs vieressäni istuva kornetti huvittelihe niin totisena kuin vakava toimitus vaatii antamalla tikarinsa, joka kuuluu meriupseereihin tavalliseen arkiunivormuun, pudota kärjelleen siltapalkkiin. Se ei ole muita hullumpi huvitus sekään ja vaaditaanpa siihen taitavuuttakin, että saa kärjen kohtisuoraan puuhun uppamaan. Halusin seurata kornetin esimerkkiä ja kun minulla itselläni ei ollut tikaria, pyysin kapteenia lainaamaan omaansa, mutta tämä kieltäysi sitä antamasta. Hän sanoi pitävänsä sitä erityisessä arvossa ja olisipa vielä loukkautunutkin nähdessään sitä sellaisena turhanpäiväisenä hupina käytettävän. Tikaria oli näet aikoinaan kantanut eräs urhoollinen upseeri, joka onneton viime sodassa kaatui...

Minä aavistin jonkun kertomuksen olevan tulossa enkä siinä pettynytkään. Kapteeni alkoi juttunsa kehotuksia odottamatta. Ympäriämme olevat upseerit taas, joista kukin jo osasi ulkoa luutnantti Roger'n vastoinkäymiset, vetäysivät viisaasti heti syrjemmäksi. Kas tässä kapteenin kertomus jotenkin semmoisenaan:

Tutustuessani Roger'hen oli hän kolme vuotta minua vanhempi. Arvoltaan oli hän luutnantti, minä vain kornetti. Voin vakuuttaa teille, että hän oli pataljoonamme parhaita upseeria ja muuten hyväsydäminen, älykäs, oppinut ja lahjakas, sanalla sanoen vallan viehättävä nuori mies. Onnettomuudekseen oli hän hieman ylpeäluontoinen ja luulevainen, ominaisuus, joka luullakseni tuli siitä, että hän oli lehtolapsi ja pelkäsi syntymänsä vuoksi kadottavansa ihmisten kunnioitusta. Mutta totta puhuen oli hänen suurin vikansa kuitenkin voimakas ja alituinen halu olla ensimmäisenä kaikkialla, missä hän vain liikkui. Isältään, jota hän ei ollut koskaan nähnyt, sai hän vuotuisen eläkkeen, joka olisi hänen tarpeisiinsa yllin kyllin riittänyt, ellei Roger olisi ollut anteliaisuus itse. Kaikki mitä hänellä oli, oli myöskin hänen ystävänsä käytettävänä. Jos hän neljännespalkkansa nostettuaan sattui näkemään jonkun ystävänsä surullisen ja huolestuneen näköisenä, kysyi hän heti:

"No, kumppani, mikäs sinun on? Näytätpä siltä kuin taskusi eivät juuri suuresti helähtelisi. Kas tuossa on kukkaroni, ota mitä tarvitset ja lähde kanssani päivällisille."

Saapuipa sitten Brestiin eräs nuori ja sangen kaunis näyttelijätär nimeltä Gabrielle, joka pian teki valloituksia niin hyvin majailevan sotaväen kuin meriväen upseeriston joukossa. Piirteiltään ei hän ollut mikään säännöllinen kaunotar, mutta muuten sirovaltainen, ihanasilmäinen, pienijalkainen ja tarpeeksi hävyttömän näköinen, kaikki ominaisuuksia, jotka tavattomasti miellyttävät kahdenkymmenen ja viidenkolmatta vuoden paikoilla olevia nuorukaisia. Kaupanpäälliseksi sanottiin häntä sukupuolensa

oikullisimmaksi otukseksi eikä hänen näyttelytapansa suinkaan tätä mainetta vastaan sotinut. Joskus näytteli hän aivan hurmaavasti ja häntä olisi silloin voinut sanoa ensi luokan taiteilijaksi; vaan seuraavana päivänä oli hän samassa kappaleessa kylmä ja tunteeton lukien osansa kuin lapsi katkesmuksensa. Varsinkin viehätti meitä nuoria miehiä seuraava juttu, joka hänestä kerrottiin. Hän oli elänyt Pariisissa peräti upeasti erään senaattorin lempijättärenä, jonka sanottiin vallan hassastuneen häneen. Ollessaan kerran hänen luonansa oli senaattori pannut lakin päähänsä, josta tyttö heti muistutti häntä valittaen, ettei tämä osottanut tarpeeksi kunnioitusta hänelle. Senaattorilta pääsi nauru, hän kohautti olkapäitään ja lausui nojatuoliin heittäytyen: "Saanenhan toki olla kuten haluan tytön luona, jonka ylläpidän". Kelpo korvapuusti Gabriellen valkoisesta kädestä kosti hänelle hetikohta nuo sanat ja lennätti hänen hattunsa toiseen päähän huonetta. Siitä seurasi tietysti täydellinen ero. Rahapohatat ja kenraalit olivat sen jälkeen tehneet tytölle suuriakin tarjouksia, vaan hän oli hyljännyt ne kaikki ja ruvennut näyttelijäksi voidakseen - omain sanainsa mukaan — elää kestäen riippumatta.

Nähdessään hänet ja kuultuaan hänestä tämän jutun vannoi Roger, että tuommoinen tyttö oli juuri hänen mieleensä; ja sillä hiukan loukkaavalla avomielisyydellä, josta meitä merimiehiä moititaan, ryhtyi hän heti seuraavalla tavalla osottamaan tytölle mieltymystensä. Hän osti ihanimmat ja harvinaisimmat kukkaset, mitä Brestissä löytyi, teetti niistä kimpun ja solmesi sen kauniilla ruusunpunaisella nauhalla, jonka solmuun hän sangen taitavasti sovitti viisikolmatta napoleon-kultarahaa. Enempää ei hänellä sillä hetkellä ollut. Muistan vieläkin seuranneeni häntä eräänä väliaikana kulissein taakse. Gabriellelle lausui hän tuiki lyhyen kohteliaisuuden siitä aistikkaasta tavasta, millä hän pukunsa kantoi, tarjosi hänelle kukkasensa ja pyysi saada tulla häntä tervehtimään. Tähän kaikkeen tarvitsi hän ainoastaan kolmisen sanaa.

Niin kauvan kuin Gabrielle ei nähnyt muuta kuin kukkaset ja niiden nuoren, kauniin antajan, hymyili hän tälle herttaisesti tehden mitä siroimman kiitoskumarruksen. Mutta saatuansa kukkaskimpun käteensä ja huomattuansa kultakolikot muuttui hänen muotonsa nopeammin kuin meren pinta vihaisimman vihurin kourissa; eivätkä häntä lauhduttaneet nuo kukkasetkaan, koskapa hän koko voimallaan viskasi sekä vihkosen että kolikot vasten silmiä ystäväparalleni, jonka kasvoissa yli viikkokauden näkyi merkit tästä vastaanotosta. Regissöörin kello soi samassa, Gabrielle kiiruhti näyttämölle ja näytteli osansa päin männikköön.

Sangen hämillään kokoili Roger kukkansa ja kultansa suunnaten tiensä erääseen kahvilaan tarjotakseen siellä vihkonsa (ilman rahoja) bufettineidille; ja punssia juoden koetteli hän unohtaa pois koko tuon julman kaunottaren. Siinä ei hän sentään onnistunut; ja huolimatta siitä, ettei hän ajettuneen silmänsä vuoksi voinut ihmisille näyttäytyä, rakastui hän ihan hullusti rajuun Gabrielleen. Hän kirjoitteli tälle parikymmentä kirjettä päivässä, ja minkälaisia kirjeitä: nöyriä, helliä ja kunnioittavia kuin millekin prinsessalle. Ensimmäiset tulivat avaamattomina takaisin; toisiin ei vastausta kuulunut. Kuitenkin oli Roger paralla hiukan toivon kipinää tallella, kunnes me huomasimme, että teatterin hedelmäkauppias käytti tavarakääreinä Roger'n rakkauden kirjeitä, jotka Gabrielle mietityllä ilkeydellä säännöllisesti lähetti hänelle. Tämä oli hirvuisen isku ystävämme ylpeydelle. Hänen intohimonsa ei siitä sentään laimennut. Hän puhui jo aikeestaan pyytää näyttelijätärtä vaimokseen, ja kun hänelle sanottiin, ettei meriasiaain ministeri ikinä antaisi siihen suostumustansa, uhkasi hän ampua itsensä.

Sillä välin tapahtui, että erään Brestissä majailevan linjarykmentin upseerit pyysivät Gabrielleä laulamaan heille muuatta operettikuplettia, mutta pelkästä oikusta antoi hän kieltävän vastauksen. Upseerit ja näyttelijätär pitivät puoliansa, kunnes edelliset vihellyksillään saivat esiripun alas ja jälkimäinen pyörtyi. Te tiedätte minkälainen parterriyleisö on sellaisessa kaupungissa, missä sotaväkeä majailee.

Upseerit päättivät keskenään, että he armotta viheltävät tuon niskoittelevan pois näyttämöltä huomenna ja sitä seuraavina päivinä eivätkä anna hänen näytellä ainoatakaan roolia, ennen kuin hän on tehnyt kunnioittavan anteeksipyyntönsä niin nöyrästi kuin tuollaisen rikoksen sovittaminen välttämättä vaatii. Roger ei ollut ensinkään tuossa kuuluisassa näytännössä; mutta samana iltana sai hän jo tietää häväistyksestä, joka oli saattanut koko teatterin häiriöön, samoin kuin seuraavaksi päiväksi päätetyistä kostonaikeista. Ja samassa hetkessä oli hänellä oma ohjelmansa selvänä.

Kun Gabrielle seuraavana iltana ilmestyi näyttämölle, tulvahti upseereihin penkeiltä sellainen sihistysten ja vihellysten paljous, että korvat olivat haljeta. Roger, joka tahallaan oli asettunut vallan lähelle meluavia, hypähti ylös ja nuhteli suuriäänisimpiä niin kiivain sanoin, että koko heidän raivonsa kääntyi häntä kohti. Suurella kylmäverisyydellä veti hän silloin muistikirjan taskustaan ja kirjoitti siihen nimet, joita kaikilta tahoilta hänelle huudettiin; hän olisi suostunut kaksintaisteluun koko rykmentin kanssa, ellei lukuisa joukko meriupseereita kumppanuuden vuoksi olisi tullut apuun ja vaatinut enintä osaa vastustajista. Meteli oli todellakin hirvittävä.

Koko majoitusväki sai kotiarestia moneksi päiväksi, vaan kun me taas pääsimme vapaiksi, oli meillä kauhea tilinteko edessämme. Roger yksinään taisteli kolmea upseeria vastaan ampuen yhden heistä

kuoliaaksi ja haavoittaen pahasti molempia toisia saamatta itse edes naarmuakaan. Minä puolestani en ollut niin onnellinen: eräs luutnantti pahanen, joka ennen oli ollut miekkailunopettajana, antoi minulle rintaan sellaisen iskun, että olin vähällä heittää henkeni. Vakuutan teille, että se oli kaunis näky tämä yhteinen kaksintaistelu tahi oikeammin sotatappelu. Meriväki pääsi siitä sentään voitollisena ja linjarykmentti komennettiin Brestistä pois.

Voitte arvata, etteivät ylipäällikkömme unohtaneet riidan alkajaa. Parin viikon aikana seisoivat vahti aina hänen portillaan.

Samaan aikaan kuin hänen kotiaarestinsa päättyi, pääsin minä pois sairashuoneesta ja lähdin häntä tapaamaan. Kuinka suuresti hämmästyin, kun sisääntullessani näin hänen istuvan aamiaispöydässä kahden kesken Gabriellen kanssa. He näyttivät jo aikoja sitten olevan täydessä sovinnossa; sinuttelivatkin jo toisiansa ja joivat samasta lasista. Roger esitti minut lemmytyllensä parhaimpana ystävänänsä ilmoittaen myöskin, että olin haavoittunut siinä ottelussa, johon hän, Gabrielle, oli ollut alkusyyinä. Sen johdosta sain tuolta kaunottarelta suutelon. Sillä impysellä oli luonnon taipumus sotilaihin.

Kolme kuukautta elivät he yhdessä oikein onnellisina eivätkä sillä aikaa hetkeksikään toisistaan eronneet. Gabrielle näytti rakastavan häntä vallan raivoon saakka ja Roger vakuutti, ettei hän ollut tiennytkään mitä rakkaus on ennen kuin hän oppi tuntemaan Gabriellen.

Saapui sitten eräs hollantilainen fregatti satamaan. Laivan upseerit antoivat meille juhlapäivälliset. Niissä juotiin runsaasti kaikenlaatuista viinejä ja kun juomat oli korjattu pois eikä oikein tietty mitä tehdä, nuo herrat kun puhuivat huonosti ranskaa, niin ruvettiin pelaamaan. Hollantilaisilla näytti olevan paljo rahaa ja varsinkin halusi heidän ensimmäinen luutnanttinsa pelata niin korkeaa peliä, ettei ainoakaan meikäläisistä huolinut siihen antautua. Roger, joka tavallisesti ei ensinkään pelannut, luuli tässä olevan kysymyksen isänmaan kunniasta. Hän pelasi suostuen kaikkeen, mitä hollantilainen luutnantti kertamääräksi ehdotti. Ensimmäinen hän voitti, sitten tappasi. Vuorotellen siinä voitellen ja menettäen erosivat he niin, että kumpikin jäi omilleen. Me annoimme sitten vuorostamme vastapäivälliset hollantilaisille upseereille. Pelattiin taaskin. Roger ja luutnantti olivat jälleen vastakkain. Lyhyesti, useampina päivinä peräkkäin kohtasivat he toisensa milloin kahvilassa, milloin laivalla koetellen kaikenlaatuista peliä, varsinkin arpapeliä, ja korottaen vetojansa niin, että he vihdoinkin jo pelasivat viidenkolmatta napoleonin jälkeen peliä. Se oli tavaton summa meille köyhille luutnantti raukoille: enemmän kuin kahden kuukauden palkka! Viikon kuluessa oli Roger menettänyt kaikki rahansa ja sitä paitse noin kolme neljä tuhatta frangia, jotka hän oli lainaillut oikealta ja vasemmalta.

Voitte kai arvata, että Roger ja Gabrielle olivat lopulta joutuneet saman katon alle asumaan ja käyttivät yhteistä kukkaroa, nimittäin siten, että Roger, joka juuri oli voittanut melkoisen suuren rahasumman, oli talouskassaan antanut kymmenen tai kaksikymmentä kertaa enemmän kuin näyttelijätär. Kuitenkin piti hän aina tätä rahastoa pääasiallisesti lemmytylleen kuuluvana ja itseään varten oli hän säästänyt ainoastaan puolisataa napoleonia. Kaikissa tapauksissa oli hänen jo täytynyt turvautua tähänkin vararahastoon voidakseen edelleen pelata. Gabrielle ei tehnyt siitä hänelle pienintäkään muistutusta.

Talouskassa meni samaa tietä kuin taskurahatkin. Pian näki Roger olevansa pakotettu heittämään pöydälle viimeisetkin viisikolmatta napoleonia. Hän teki kauheita ponnistuksia; peli kesti kauvan ja antoi aihetta väittelyihin. Eräänä hetkenä ei Roger'lla enää ollut kuin yksi voiton mahdollisuus: luulen hänen tarvinneen kuutososen ja nelosen. Yö oli jo myöhäinen. Eräs upseeri, joka kauvan aikaa oli katsellut heidän peliänsä, oli vihdoinkin nukahtanut nojatuoliinsa. Hollantilainen oli väsynyt ja unelias; sitä paitse oli hän juonut paljo punssia. Roger yksin oli valppaana ja suurimman epätoivon vallassa. Heittäessään arpanappulat hän ihan vapisi. Ja hän viskasi ne pelilaudalle niin voimakkaasti, että eräs kynttilä tärähdyksestä putosi lattialle. Hollantilainen kääntyi ensin kynttilän puoleen, josta oli lentänyt pilkkuja hänen uusille housuilleen; vasta sitten katsoi hän arpanappuloihin. — Ne osottivat kuutta ja neljää. Kalpeana kuin kuolema otti Roger vastaan nuo viisikolmatta napoleonia. Peli jatkui. Onni kääntyi onnettomalle ystävälleni suotuisaksi, vaikka hän teki tyhmyyden toisensa perästä ja näytti tahallaan tahtovan tapata. Hollantilainen luutnantti vimmastui, pannen kahdenkertaiset, jopa kymmenkertaiset kertamäärät. Hän tappasi aina. Olen vieläkin näkevinäni hänet: pitkä, vaaleahko, hidasverinen mies, jonka kasvot olivat kuin vahasta. Vihdoinkin hän nousi ylös menetettyään neljäkymmentä tuhatta frangia, jotka hän heti maksoi osottamatta vähintäkään mielenliikutusta.

— Tämäniltainen peli ei merkitse mitään, sanoi Roger hänelle, sillä tähän olitte puolitoroituksissa. En sen vuoksi huoli teidän rahoistanne.

— Te laskette leikkiä, vastasi hidasverinen hollantilainen, olenhan pelannut aivan hyvin, mutta arpanappulat ovat olleet minulle epäsuotuisia. Luulen varmasti voivani voittaa teidät, jos luovutan teille neljä läpeä. Hyvää yötä!

Ja niin hän poistui.

Seuraavana päivänä saimme tietää, että hän tappiosta epätoivoissaan oli huoneessaan ampunut itsensä tyhjennettyänsä sitä ennen maljan punssia.

Roger'n voittamat neljäkymmentä tuhatta olivat levällään pöydällä ja Gabrielle katseli niitä tyytyväisesti hymyillen.

— Kas nyt me olemme rikkaita, sanoi hän, vaan mitä me kaikella tällä rikkaudella teemme?

Roger ei vastannut mitään; hollantilaisen kuolemasta kuultuaan näytti hän käyneen aivan umpimieliseksi.

— Meidän pitää nyt oikein hullutella, jatkoi Gabrielle: näin helposti saatu raha pitää samalla tavalla menettää. Ostetaanpas vaunut satamapäällikön ja hänen vaimonsa kiusaksi. Minä tahdon jalokiviä ja cachemir-kankaita. Pyydä sinä virkavapautta, niin lähdetään Pariisiin; emmehän täällä voi ikipäivinä näin suurta rahasummaa menettää!

Hän pysähtyi puheessaan katsellakseen Roger'ta, joka istui häntä kuuntelematta, pää käsivarassa ja silmät maahan tuijottaen, mitä synkimpäin ajatusten vaivaamana.

— Mikä hitto sinua vaivaa, Roger? huudahti hän laskien kätensä hänen olkapäälleen. Luulenpa sinun olevan minulle suutuksissa; enhän saa sinulta sanaakaan vastaukseksi.

— Minä olen kovin onneton, sanoi hän vihdoin tukahduttavasti huoaten.

— Onneton! No herrainen aika sentään, sinua taitaa kaduttaa, että kynit tuon pitkän hollantilaisen?

Roger kohotti päätään ja katsahti arasti lemmittyysä.

— Mitä vielä! ... jatkoi tämä, mitä sinä siitä huolit, jos hän otti asian niin murheelliselta kannalta ja lävisti pääpahaisensa! Minä en sääli pelaajia, jotka menettävät; ja paremmissa käsissä nämä rahat meillä ovat kuin hänellä, sillä hän olisi menettänyt ne juomiin ja tupakkaan sen sijaan että me teemme niillä tuhansia hullutuksia, toisen toistaan ihanampia.

Alla päin ja kyyneleet puoleksi suljetuissa silmissään asteli Roger edes takaisin kammarissansa. Teidän olisi varmaankin tullut häntä sääli nähdessänne hänet sellaisena.

— Tiedätkös, sanoi Gabrielle, että jollei tuntisi sinun romantillista tunteellisuuttasi, voisi melkein luulla sinun pelanneen väärin?

— Ja jospa se olisikin totta? huudahti Roger koleasti, pysähtyen hänen eteensä.

— Vielä mitä, vastasi tämä hymyillen, sinä et ole kyllin älykäs väärinpelaajaksi.

— Vaan minä olen väärinpelaaja, Gabrielle, kurjan kurja väärinpelaaja.

Gabrielle huomasi hänen liikutuksestaan, että Roger puhui liiankin totta; hän heittäysi sohvalle eikä kotvaan sanaa virkkanut.

— Mieluummin, sanoi hän vihdoin liikutetulla äänellä, mieluummin olisin kuullut sinun tappaneen vaikka kymmenen miestä kuin pelanneen väärin.

Puolen tuntia seurasi sitten haudan hiljaisuutta. He istuivat molemmat samassa sohvassa eivätkä kertaakaan toisiinsa katsahaneet. Roger nousi siitä ensimmäisenä ja toivotti jotenkin tyyneästi hyvää yötä lemmitylleen.

— Hyvää yötä! vastasi tämä kuivan kylmästi.

Roger kertoi minulle myöhemmin, että hän olisi ampunut itsensä vielä samana iltana, ellei hän olisi peljännyt toverien aavistavan syytä hänen itsemurhaansa. Jälkimuistonsa tahtoi hän säilyttää tahratonna.

Seuraavana päivänä oli Gabrielle yhtä iloinen kuin tavallisesti; olisi luullut hänen unohtaneen koko eilisen salaisuuden. Roger taas kävi umpimieliseksi, omituiseksi ja äreäksi. Tuskin liikkui hän ulos huoneestaan, vältteli ystäviänsä eikä usein päiväkausiin virkkanut lemmitylleen luotuista sanaa. Pidän hänen surullisuuttansa kunnioitettavan, vaan liiallisen tunteellisuuden tuotteena ja koetin usein lohdutella häntä; vaan hän lähetti minut hiiteen ja tekeysi vallan välinpitämättömäksi onnetonta vastapelaajaansa kohtaan. Eräänä päivänä hän vielä sadatteli pahanpäiväisesti hollantilaista kansakuntaa väittäen, ettei koko Hollannissa ollut ainoatakaan rehellistä ihmistä. Sillä välin hän

kuitenkin koetti salassa hankkia tietoja hollantilaisen luutnantin sukulaisista; mutta niistä ei kukaan voinut hänelle tietoja antaa.

Kuusi viikkoa tämän onnettoman arpapelin jälkeen, löysi Roger Gabriellen luota kirjeen, jossa eräs kilpailija näytti kiittelevän tätä muutamista suosionosotuksista. Gabrielle oli niin peräti huolimaton ja kysymyksessä olevan kirjeenkin oli hän jättänyt kammarinsa uuninreunustalle. En tiedä oliko hän ollut uskoton, vaan niin Roger ainakin luuli ja vimmastui kamalasti. Tämä rakkaus ja hitunen ylpeyttä olivat ainoat tunteet, jotka häntä enää elämään kiinnittivät, ja voimakkaampaa näistä oli nyt niin jyrkästi loukattu. Hän satti vimmoissansa ylpeää näyttelijätärtä enkä ymmärrä kuinka hän jaksoi hillitä rajua luonnettaan niinkin paljon, ettei hän suorastaan käynyt tähän käsiksi.

— Epäilemättä on se huijari antanut sinulle paljon rahaa, sanoi hän. Sillä muuta sinä et rakasta ja antautuisit kurjimmalle matruusille, jos hänellä vain olisi, millä maksaa.

— Mahdollista, vastasi näyttelijätär kylmästi. Voisin kyllä ehkä rakastaa matruusiakin rahaa vastaan ... *vaan en minä häneltä sentään varastaisi.*

Roger päästi raivoisan parahduksen. Vavisten tempasi hän jo tikarinsa tupesta ja katseli hurjistunein silmin Gabrielleä. Ponnistaen kaikki voimansa hillitsi hän kuitenkin itsensä, viskasi aseensa Gabriellen jalkoihin ja pakeni pois huoneesta, ettei joutuisi intohimonsa valtaan.

Samana iltana kuljin minä sangen myöhään hänen asuntonsa ohi ja nähdessäni sieltä tulta astuin minä sisään lainatakseni häneltä erään kirjan. Tapasin hänet suurissa kirjoituspuuhissa. Tuloni ei häntä ensinkään häirinnyt ja tuskin näytti hän läsnäoloani huomaavankaan. Istahdin hänen kirjoituspöytänsä ääreen ja tarkastelin hänen kasvopiirteitensä; ne olivat niin muuttuneet, että jonkun muun kuin minun olisi ollut vaikea tuntea häntä. Äkkiä huomasin pöydällä erään minulle osotetun suljetun kirjeen. Hetikohta sen avasin. Roger ilmoitti siinä minulle aikovansa lopettaa itsensä ja uskoi minulle muutamia toimituksia. Kirjettä lukiessani kirjoitteli hän edelleen huolimatta peitellä minulta kirjoitustansa: hän lausui siinä jäähyvästinsä Gabriellelle... Voitte kuvitella kummastukseni ja mitä minä tuosta päätöksestä hämmästyneenä hänelle sanoin.

— Mitä? sinäkö aiot lopettaa itsesi, sinä, joka olet niin onnellinen?

— Hyvä ystävä, virkahti hän sulkien kirjettänsä, sinä et tiedä mitään, sinä et tunne minua myöskään; minä olen konna ja niin halveksittava olento, että ilotyttökin uskaltaa minua herjata. Ja minä tunnen kurjuuteni niin hyvin, ettei minulla ole voimia edes lyödä häntä.

Sitten kertoi hän minulle koko jutun arpapelistä ja kaiken sen, minkä te jo tiedätte. Kuunnellekseni häntä tulin ainakin yhtä liikutetuksi kuin hänkin. En tiennyt, mitä sanoa hänelle; kyyneleet silmissä puristin hänen kättänsä, mutta puhua en voinut. Vihdoin juolahti mieleeni huomauttaa hänelle, ettei hänen suinkaan tarvinnut pitää itseänsä tahallisesti syypäänä hollantilaisen kohtaloon, sillä eihän hän ... väärällä pelillä ... ollut voittanut häneltä kuin nuo viisikolmatta napoleonina.

— Niin! huudahti hän katkeralla ivalla, minä olen siis vain pikku varas enkä suuri rosvo. Minä, joka olin niin ylpeä, minä olen vain tuollainen pikku veijari!

Ja hän nauroi täyttä kurkkua.

Ja minä itkin.

Äkkiä avausi ovi, eräs nainen astui sisään ja lensi hänen syliinsä: se oli Gabrielle.

— Anna minulle anteeksi, huusi hän syleillen Roger'ta lämpimästi, anna minulle anteeksi! Minä tunnen, etten rakasta muita kuin sinua. Minä rakastan sinua nyt enemmän kuin ennen tuota tekoasi, josta syytät itseäsi. Jos tahdot, niin minä varastan, minä olenkin jo varastanut... Niin, minä olen varastanut, varastanut kultakellon... Voiko pahempaa tehdä?

Roger pudisti epäillen päätänsä, vaan hänen otsansa näytti kirkastuvan.

— Ei, ei, lapsi raukkani, sanoi hän lykäten hellästi Gabriellen luotansa, minun täytyy ehdottomasti kuolla. Minä kärsin liian paljon, minä en jaksa tätä surua kestää.

— No niin, jos sinä tahdot kuolla, Roger, niin kuolen minä kanssasi! Mitä huolin elämästä ilman sinua! Minä olen uskalias ja olen käyttänyt pyssyä; osaan minä lopettaa itseni niinkuin muutkin. Minulla, joka olen murhenäytelmissä esiytynyt, on jo tottumustakin sellaisessa.

Alussa oli hänellä kyyneleet silmissä, vaan viimeinen lause sai hänet nauramaan eikä Rogerkaan voinut olla suutansa hymyyn vetämättä.

— Sinä hymyilet, upseeri kultaseni, huusi hän käsiänsä taputtaen ja suudellen häntä, sinä et siis tapa itseäsi!

Ja hän suuteli edelleen vuoroin itkien, vuoroin nauraen, vuoroin kiroillen kuin matruusi, sillä hän ei ollut niitä naisia, joita joku karkeampi sana pöyristyttää.

Sillä välin otin minä huostaani Roger'n pistoolit ja tikarin.

— Rakas ystäväni, Roger, sanoin minä, sinulla on lemmitty ja toveri, jotka rakastavat sinua. Usko minua, että sinulla voi olla vielä jotakin onnea tässä maailmassa, sinullakin.

Syleiltyäni häntä kiiruhdin pois jättäen hänet kahdenkesken Gabriellen kanssa.

Luulenpa, ettemme olisi onnistuneet muuta kuin saada hänen päätöksensä toimeenpanoa hiukan lykättyksi, jollei hän olisi saanut ministeriltä käskyä lähteä ensimmäisenä luutnanttina eräälle fregatille, jonka piti risteilemän Intian merille, pujahdettuaan ensin sataman suulla vahtivan englantilaisen laivaston läpi. Yritys oli uhkarohkea. Kuvasin hänelle, että oli kauniimpaa kuolla jalosti englantilaisten kuulan lävistämänä kuin lopettaa itsensä ilman kunniaa ja hyötyä isiensä maalle. Hän lupasi jäädä eloon. Noista neljästäkymmenestä tuhannesta hän jakeli puolet rammoiksi joutuneille matruuseille tai merimiesten leskille ja lapsille. Loput antoi hän Gabriellelle, joka ensiksi vannoi käyttävänsä ne kaikki hyväntekeväisiin tarkoituksiin. Tyttöraukalla oli kyllä aikomuskin pitää sanansa; vaan tämä innostus oli hänessä lyhytikäistä. Sain jäljestä päin tietää hänen antaneen muutamia tuhansia köyhille. Jäännöksellä osti hän itselleen koristuksia.

Saimme siis Roger'n kanssa palveluksen eräällä kauniilla fregatilla nimeltä *Galatea*; sotamiehet olivat uljaita, hyvin harjoitettuja ja kuuliaisia. Vaan päällikkömme oli ymmärtämätön mies, joka luuli olevansa Juhana Bart sen tähden, että hän kiroili paremmin kuin jalkavaen kapteeni, melskasi huonoa ranskaa eikä ollut koskaan tietopuolisesti tutkinut ammattiansa, jota hän muuten käytännössäkkin tunsii jotenkin keskinkertaisesti. Alussa oli onni kuitenkin myötäinen. Pääsimme onnellisesti lähtemään laivasatamasta, kiitos olkoon ankaralle vihurituulelle, joka pakotti vahtivan laivaston peräytymään sataman suulta ulommaksi, ja aloitimme risteilyämme polttamalla erään englantilaisen korvetin ja sen seuralaivan Portugalin rannikoilla.

Purjehdimme verkalleen Intian meriä kohti kärsien vastustuksia epäsuotuisista tuulista ja kapteenimme vääristä manöövereistä, jonka taitamattomuus lisäsi risteilyämme vaarallisuutta.

Ollen milloin korkeampien voimain ajeltavana, milloin kauppalaivoja ahdistellen emme me viettäneet ainoatakaan päivää ilman jotakin uutta seikkailua. Mutta Roger'n synkkiä ajatuksia, jotka lakkaamatta häntä vaivasivat, ei voinut karkoittaa tuo uhkarohkea merielämä enemmän kuin ne rasiutuksetkaan, joita hänelle uskotun laivan yksityishoito tuotti. Hän, joka ennen kävi satamamme toimeliaimmasta ja loistavimmasta upseerista, ei nyt tehnyt mitään yli velvollisuutensa. Niin pian kuin palvelusaika oli lopussa, lukitsi hän itsensä kammariinsa ilman kirjoja tai papereita. Ja näin vietti tuo onneton mies kokonaisia tunteja peräkkäin vuoteellansa voimatta kuitenkaan nukkua.

Nähdessäni hänen surumielisyytensä tulin hänelle eräänä päivänä sanoneeksi:

— Mitä hittoa, sinä rakas ystäväni, annat tuon vertaisen murtaa itsesi. Sinä olet keplotellut viisikolmatta napoleonina tuolta pitkältä hollantilaiselta. No hyvä! — ja sinä kadut ihan miljoonan edestä. Kuules, sanoppas minulle, miksi et sinä ensinkään kadu sitä, että rakastelit N:n pormestarin rouvaa? Ja kyllä se sentään oli toista kuin nuo viisikolmatta napoleonina.

Hän käännähti vuoteellaan antamatta vähintäkään vastausta.

Minä jatkoin:

— Sinulla oli sentään kunnioitettava syy tuohon rikokseesi, koska sinä nyt rikokseksi sitä sanot, ja sinä teit sen jalommassa tarkoituksessa.

Hän käänsi päätänsä ja katsoi minuun hurjistuneena.

— Niin, katsoppas, jos sinä olisit menettänyt, niin mitä olisi Gabriellestä tullut. Se tyttöraukka olisi myönyt viimeisenkin paitansa sinun vuoksesi... Jos sinä olisit menettänyt, olisi hän joutunut kurjuuteen... Hänen vuoksensa, rakkaudesta häneen sinä pelasit väärin. Löytyy ihmisiä, jotka tekevät murhia ... tai itsemurhia ... rakastettunsa tähden... Sinä, rakas ystäväni, olet tehnyt enemmän. Meikäläiset miehet tarvitsevat — suoraan sanoen — enemmän rohkeutta ... varastaaksensa kuin tehdäksensä itsemurhan.

— Ehkä pidätte minua nyt naurettavana, sanoi kapteeni minulle keskeyttäen kertomuksensa. Vaan

minä vakuutan teille, että minun ystävytyeni Roger'ta kohtaan teki minut silloin niin kaunopuheliaksi, vaikka minä en enää silloisia sanojani muista; ja vieköön minut perhana, jollen minä noin puhuessani todellakin tehnyt sitä totuudessa ja uskonut itsekin, mitä sanoin. Niin, minä olin nuori silloin!

Roger ei kotvaan vastannut mitään; sitten ojensi hän minulle kätensä.

— Ystävä, sanoi hän nähtävästi ponnistetulla maltillisuudella, sinä luulet minua paremmaksi kuin mitä olen. Minä olen kurja konna. Pettäessäni tuota hollantilaista mietin minä ainoastaan noita viittäkolmatta napoleonina, enkä muuta mitään. Minä *en* ajatellut Gabrielleä, ja sen vuoksihan minä halveksunkin itseäni... Minä en arvioi kunniatani sen kalliimmaksi kuin viiteenkolmatta napoleoniin!... Kuinka alhaista! Niin, minä olisin onnellinen, jos voisin sanoa itselleni: "minä olen varastanut estääkseni Gabrielleä kurjuudesta..." Vaan ei! ... ei! ... häntä minä en ajatellut... Minä en rakastanut häntä sillä hetkellä... Olin vain pelaaja ... vain varas... Varastin rahaa ainoastaan itselleni ... ja tämä teko on minut niin murtanut ja häväissyt, ettei minulla ole enää rohkeutta eikä rakkautta ... minä elän, vaan en ajattele enää Gabrielleä ... minä olen mennyt mies.

Hän näytti niin onnettomalta, että jos hän olisi pyytänyt minulta pistoolia ampuaksensa itsensä, niin olisin minä sen hänelle luultavasti ojentanut.

Eräänä perjantaina, pahaa ennustavana päivänä, huomasimme me suuren englantilaisen fregatin, Alcesten, ajavan meitä takaa. Sillä oli viisikymmentä kahdeksan kanuunaa ja meillä ainoastaan kolmekymmentä kahdeksan. Kostimme kaikki purjeemme ylös päästäksemme pakoon, vaan se kulki nopeammin ja läheni meitä joka hetki; selvää oli, että meidän jo ennen iltaa oli antauduttava tähän suhteettomaan otteluun. Kapteeni kutsui Roger'n huoneeseensa, jossa he neuvottelivat yhdessä hyvänkin neljänneksen. Kun Roger nousi jälleen kannelle, otti hän minua käsivarresta ja vei syrjemmäksi.

— Kahden tunnin päästä alkaa ottelu, sanoi hän; tuo uljas mies tuolla peräkannella on joutunut aivan suunniltaan. Valittavana oli kaksi eri menettelytapaa: ensimmäisen kunniallisemman mukaan voi vihollisen antaa tulla vallan lähelle ja käydä sitten tarmokkaasti sen kimppuun viskaamalla satakunnan oiva soturia heidän laivalleen; toisen ei juuri huonon, mutta jotenkin pelkurimaisen tuuman jälkeen pitäisi meidän keventää alustamme heittämällä mereen osa kanuunoistamme. Siten voisimme nimittäin päästä aivan lähelle Afrikan rannikkoa, joka häämöttää tuolla tuulen alla. Haaksirikon pelosta täytyisi englantilaisen laivan antaa meidän luistaa tiehemme; mutta meidän! ... kapteenimme ei ole pelkuri eikä sankari: hän aikoo ensin ammututtaa laivansa etäämmältä pilalle ja sitten muutaman tunnin ottelun jälkeen kaikella kunnialla nostaa antautumislippunsa. Sitä pahempi teille: Portsmouthin laivasillat odottavat teitä. Minä puolestani en tahdo niitä nähdä.

— Ehkäpä meidän ensimmäiset laukauksemme tekevät viholliselle sellaisia vaurioita, että hän näkee hyväksi lakata meitä ahdistamasta, sanoin minä.

— Kuulehan, minä en tahdo joutua vangiksi; minä haluan kaatua taistelussa; tämän surkeuden on jo aika loppua. Jos minä onnettomuudekseni tulisin ainoastaan haavoitetuksi, niin lupaathan sinä kunniasanallasi heittää minut mereen. Meri se on minunlaisen tosimerimiehen parhain kuolinvuode.

— Mitä hullutuksia! huudahdin minä, ja mitä tehtäviä sinä minulle annatkin!

— Sinä täytät hyvän ystävän velvollisuuden. Sinä tiedät, että minun täytyy kuolla. Kuten muistanet suostuin minä luopumaan itsemurhasta ainoastaan siinä toivossa, että kaatuisin taistelussa. No siis, anna minulle sanasi; jos sinä kieltäydyt, täytyy minun pyytää tätä palvelusta tuolta yliläivämieheltä, joka varmaankaan ei kieltäy.

Mietittyäni jonkun aikaa vastasin minä hänelle:

— Minä annan sanani siitä, että täytän tahtosi, jos sinä tulet kuolettavasti haavoitetuksi, niin ettei ole enää parantumisen toivoakaan. Siinä tapauksessa suostun lyhentämään kärsimyksiäsi.

— Minä tulen kuolettavasti haavoitetuksi tai kerrassaan tapetuksi.

Hän ojensi minulle kätensä, jota minä lujasti puristin. Sen jälkeen oli hän tynnempi ja näkyipä hänen silmissään jonkunlaisen sotailon välähdyksiäkin.

Kello kolmen tienoilla puolen päivän jälkeen alkoivat vihollisen kanuunat jo kantaa meidän touvilaitoksiimme asti. Me reivasimme silloin osan purjeitamme, käännyimme sivuttain Alcestea kohti ja jatkoimme lakkaamatonta tulta, johon englantilaiset pontevasti vastasivat. Noin tunnin taistelun jälkeen tahtoi kapteenimme, joka ei tehnyt mitään ennakolta miettimättä, koettaa ryntäystä. Vaan meillä oli jo kosolta kuolleita ja haavoitettuja ja jäljelle jäänyt miehistö oli jo laimistunut; sen lisäksi olivat touvilaitoksemme kärsineet suuria vahingoita ja mastotkin olivat pahasti vioittuneet. Samassa kuin me

levitimme jälleen purjeemme lähestyäksemme englantilaista, kaatui pilalle ammuttu suurmastomme hirmuisella melulla maahan. Alceste käytti tästä onnettomuudesta syntynyttä hämminkiä heti hyväksensä. Se liukui laivamme peräpuolelle ja lähetti siitä puolen pistoolin kantaman päästä täyssivuisen linjalaukauksen, joka lävisti fregatti parkamme perästä keulaan saakka, meillä kun vielä ei tällä taholla ollut muuta kuin kaksi pientä tykkiä vastaukseksi. Olin silloin aivan lähellä Roger'ta, joka juuri hakkautti poikki niitä sivutouveja, jotka vielä pitivät kaatunutta mastoa hiukan koholla. Tunsin jonkun tarttuvan kovasti käsivarteeni, käännyn ympäri ja näen hänen, Roger'n, makaavan vallan verissään kannella. Hän oli saanut kartushilaukauksen vatsaansa.

Kapteeni juoksi hänen luoksensa:

— Mitäs nyt on tehtävä, luutnantti? huudahti hän.

— Pitää naulata lippu tuohon maston tynkään ja upottaa laiva kaikkine päivineen.

Kapteeni jätti hänet heti, sillä neuvo ei häntä ensinkään miellyttänyt.

— No, sanoi Roger minulle, muistappas nyt lupauksesi.

— Ei se ole mitään, kyllä sinä voit siitä parantua.

— Heitä minut mereen, huusi hän hirmuisesti kiroten ja takkini liepeeseen tarttuen. Näethän, etten voi kuolemaa välttää; heitä minut nyt mereen, sillä minä en tahdo nähdä lippumme anastamista.

Kaksi matruusia lähestyi häntä aikomuksessa kantaa hänet alas ruumaan.

— Tykkinne luo, te lurjukset, huusi Roger heille jylisevästi; ampukaa kartusheilla ja tähdätkää kannelle. Ja jos sinä nyt syöt sanasi, niin minä kiroan sinut maailman kurjimmaksi pelkuriksi ja petturiksi!

Hänen haavansa oli varmasti kuolettava. Näin kapteenin kutsuvan erästä kadettia luoksensa ja käskevän häntä noutamaan lippuamme.

— Anna minulle vielä kerran kätesi, ystävä, sanoin minä Roger'lle.

Samassa silmänräpäyksessä, jolloin lippumme...

— Kapteeni hoi, valaskala tuulen alla! keskeytti eräs kadetti juosten luoksemme.

— Valaskala? huudahti kapteeni ilosta loistaen ja kertomuksensa sikseen jättäen. Vene pian vesille! ... ruuhi mereen!... Kaikki veneet vesille! — Harppuunat, nuorat tänne! j.n.e., j.n.e.

Enkä minä saanut tietää, miten luutnantti Roger parka päivänsä päätti.

1830.

Etruskilainen vaasi.

Auguste Saint-Clair ei ollut ensinkään suosittu n.k. seuraelämässä pääasiallisesti siitä syystä, ettei hän koettanutkaan miellyttää muita ihmisiä kuin niitä, jotka häntä itseänsä miellyttivät. Näiden seuraa hän oikein haki, vaan pakeni muita. Muuten oli hän hajamielinen ja kärsimätön. Italialaisesta teatterista eräänä iltana lähdettäessä kysyi markiisitar A— häneltä, mitä hän piti neiti Sontagin laulusta. "Kyllä, rouva markiisitar", vastasi Saint-Clair suloisesti hymyillen ja vallan muita asioita ajatellen. Tätä naurettavaa vastausta ei voinut pitää ujoudesta lähteneenä, sillä hän puhui muuten ylimyksille, kuuluisille suuruuksille, jopa muodissa oleville vallasnaisillekin samalla luontevuudella kuin olisi hän keskustellut jonkun vertaisensa kanssa. — Markiisitar päätteli, että Saint-Clair oli hirviö, täynnä hävyttömyyttä ja typeryyttä.

Rouva B— kutsui hänet eräänä maanantaina päivällisille. Hän keskusteli sinä iltana usein Saint-Clairin kanssa, joka sieltä lähtiessään selitti, ettei hän ikinä ollut tavannut rakastettavampaa naista. Rouva B— kokoili kuukauden kuluessa henkevyyttä muiden luona ja anniskeli varastonsa yhden illan kuluessa kotonansa. Saint-Clair tapasi hänet saman viikon torstaina uudelleen. Sillä kertaa rouva B— jo häntä hieman ikävystytti. Seuraavan tapaamisen jälkeen päätti hän jo, ettei ikinä enää ilmestyisi hänen salonkiinsa. Rouva B— julisti maailmalle, että Saint-Clair on kaikkia seuratapoja puuttuva nuori mies ilman kasvatusta.

Syntymältään oli hän helläsydäminen ja rakkautta kaipaava; vaan siinä iässä, jolloin kovin helposti

otetaan koko elämän halki kestäviä vaikutuksia, oli hänen liiksi herkkä tunteellisuutensa joutunut kumppanien ivailun alaiseksi. Hän oli ylpeä, itsestään pitävä, arvostaen ihmisten mielipidettä kuin lapset. Siitä lähtien koetti hän peitellä muilta kaikkea semmoista, mitä hän piti häpeällisenä heikkoutena. Ja hän saavuttikin tarkoituksensa, vaikka tämä voitto kävikin hänelle kalliiksi. Hän voi piilottaa toisilta kaikki liian tunteellisen sielunsa liikutukset, vaan sulkiessaan ne itseensä teki hän ne vain sata kertaa vaikeammiksi kantaa. Ihmisten kesken pidettiin häntä tunteettomana ja välinpitämättömänä ja yksinäisyydessä syntyi hänen levottomassa mielikuvituksessaan kärsimyksiä, jotka olivat sitä raskaampia kun hän ei koskaan tahtonut niitä muille uskoa.

Tavata oikeaa ystävää, on todellakin vaikea!

Vaikea! Onko se edes mahdollistakaan? Onko koskaan löytynyt kahta henkilöä, joilla ei olisi ainoatakaan salaisuutta toisilleen? — Saint-Clair ei luottanut paljo ystävyteenkään ja sen ihmiset kyllä huomasivat. Seuraelämän nuoret miehet pitivät häntä kylmänä ja sulkeutuneena. Ei hän koskaan udellut heidän salaisuuksiaan; mutta kaikki omat ajatuksensa samoin kuin enimmäkseen tekonsakin hän myöskin salasi heiltä. Ranskalainen puhuu mielellään itsestään; tahtomattaan tuli Saint-Clair usein muiden uskotuksi. Hänen ystävänsä, — sillä nimellä hän tavallisesti kutsumme henkilöitä, joita pari kertaa viikossa tapaamme — valittivat hänen epäluottamustansa heidän suhteensa; ja useimmiten loukkautuvatkin sellaiset, jotka utelematta uskovat meille salaisuuksiaan, ellemme vuorostamme kerro omiamme heille. Otaksutaan, että tällaisessa lavertelevaisuudessa pitää molempain mennä yhtä pitkälle.

— Hän on aina haarniskoitu kiireestä kantapäähän saakka, sanoi kerrankin tuo pulska ratsumestari Alfons de Thémines; en minä ikinä voisi luottaa siihen pirulliseen mieheen.

— Luulenpa hänen olevan hieman jesuiitan kaltainen, lisäsi siihen Jules Lambert; eräs henkilö vakuutti kunniasanallaan nähneensä hänen pari kertaa tulevan Saint-Sulpicen kirkosta. Eihän kukaan tiedä, mitä hän mieltii. Minä puolestani en koskaan tunne itseäni varmaksi hänen seurassaan.

Sitten he erosivat, Alfons tapasi Saint-Clairin kävelemässä Italian bulevardilla alla päin ja muista välittämättä. Hän pysähtyi juttelemaan tuon erakon kanssa, tarttui hänen käsivarteensa ja ennen kuin he olivat saapuneet de la Paix'n kadulle oli hän jo kertonut Saint-Clairille koko rakkaussuhteensa rva Y:hyn, jonka mies oli niin mustasukkainen ja raaka.

Samana iltana menetti Jules Lambert pelissä kaikki rahansa. Siitä huolimatta hän yltyi tanssimaan. Hyörinässä sattui hän tyrkkäämään erästä miestä, joka niinkään oli rahansa menettänyt ja sen johdosta tullut huonolle tuulelle. Vaihdettiin muutamia kiivaita sanoja ja kaksintaistelu oli seurauksena. Jules pyysi Saint-Clairiä todistajaksensa ja lainasi tältä samassa tilaisuudessa rahaa, jonka hän on tähän saakka unohtanut maksaa.

Saint-Clair oli kuitenkin mies, jonka kanssa tuli hyvin toimeen. Hänen vikansa eivät vahingoittaneet muita kuin häntä itseään. Hän oli kohtelias, usein miellyttäväkin, ja harvoin ikävä. Matkustanut oli hän paljo ja lukenut paljo eikä hän koskaan puhunut matkoistaan tai luvuistaan, ellei häntä siihen kehoitettu. Muuten oli hän kooltaan pitkä ja vartaloltaan siro; kasvot olivat jalot ja älykkäät, melkein aina liian vakavat; vaan hänen hymyilynsä se oli leveää ja täynnä suloa.

Unohdin erään tärkeän piirteen. Saint-Clair oli aina tarkkaavainen naisten suhteen ja etsi enemmän heidän keskustelujaan kuin miesten. Rakastiko hän? Sitä juuri oli vaikea sanoa. Mutta jos tuo kylmä olento voi tuntea mitään rakkautta, niin oli — se tiedettiin — kaunis kreivitär Mathilde de Coursy ensimmäisenä hänen sydämissään. Tämän nuoren lesken luona nähtiin hänet sangen usein. Ja seuraavat seikat viittasivat siihen, että heidän välillään oli joku hellempi suhde: ensistäänkin Saint-Clairin melkein juhlallinen kohteliaisuus kreivittärtä kohtaan ja päinvastoin; sitten ei hän koskaan maininnut kreivittären nimeä seurassa, tai, jos hänen suorastaan täytyi se tehdä, tapahtui se aina ilman pienintäkään ylistystä; edelleen muistettiin Saint-Clairin ennen tutustumistansa kreivittäreen rakastaneen intohimoisesti soitantoa ja tämän taas sitä ennen yhtä lämpimästi maalaustaidetta. Mutta heti ensi näkemän jälkeen olivat heidän harrastuksensa vaihtuneet. Ja kun kreivitär viime vuonna oli matkustanut kylpemään, matkusti Saint-Clair hänen jälkeensä viikkoa myöhemmin.

Kertojan velvollisuus pakottaa minua ilmaisemaan, että kun muutamana heinäkuun yönä erään maatalon puutarhaportti avautui hiukan ennen auringonnousua, astui sieltä ulos mies varovasti kuin varas, joka pelkää kiinni joutuvansa. Maatalo kuului rouva de Coursylle ja sieltä tulija oli Saint-Clair. Turkiksiin kääriytynyt nainen seurasi häntä portille saakka ja kurkistui kotvaksi aikaa katsomaan häntä, joka poistui puiston muuria myöten menevää polkua. Saint-Clair pysähtyi, silmäsi tutkivasti ympärilleen ja viittasi naista poistumaan. Valoisassa kesäyössä voi hän erottaa nuo kalpeat kasvot, jotka liikahuttamatta pysyivät paikoillaan. Mies palasi jälkiensä myöten takaisin, lähestyi naista ja syleili häntä hellästi. Hän aikoi taivuttaa portilla seisoojaa menemään jo sisälle, vaan hänellä näkyi olevan vielä sata seikkaa juteltavana. Heidän keskustelunsa oli kestänyt noin kymmenen minuuttia, kun jostakin kuului

erään työhönsä menevän talonpojan ääni. Suutelo otettiin ja annettiin, portti sulkeusi ja yhdellä harppauksella oli Saint-Clair jo polun päässä.

Hän kulki nähtävästi tuttua tietä. Milloin hän melkein hypähteli ilosta ja kävi juoksujalassa rapsien pensaita kepillänsä; milloin hän taas seisahtui ja asteli verkalleen katsellen taivasta, jonka itäinen ranta jo alkoi purppuraisena punoittaa. Lyhyesti, katsoja olisi luullut häntä hulluksi, joka iloitsi vapauteen pääsytään. Puolen tuntia astuttuaan saapui hän pienen, erillään olevan talon portille. Talon oli hän vuokrannut koko kesäkaudeksi. Hänellä oli oma avain ja hän pääsi sisälle; siellä heittäysi hän suurelle sohvalle, jolle unohtui ajattelemaan ja uneksimaan, silmät yhtäänne tuijottavina ja suu suloisessa hymyssä. Hänen mielikuvituksessaan väikkyi pelkkiä autuaallisia ajatuksia.

"Voi, kuinka onnellinen minä olen, hoki hän myötäänsä itsekseen. Vihdoinkin olen löytänyt sydämmen, joka ymmärtää minun sydämmeni!... — Niin, minä olen löytänyt ihanteeni... Minulla on samalla kertaa ystävä ja lemmitty... Mikä luonne! ... mikä intohimoinen sielu!... Ei, hän ei ole rakastanut ketään ennen minua..." Ja kun turhamaisuus aina sekautuu tämän maailman asioihin, mietti hän kohta: "Se on Pariisin ihanin nainen". Mielikuvituksessaan kuvaili hän yht'aikaa kaikki lemmittynsä viehkeät puolet. - "Kaikkien joukosta on hän valinnut minut. Seuraelämän hienoimmat miehet kuuluivat hänen ihailijoihinsa. Tuo kaunis ja uljas husaarieversti; joka ei ole niin kovin tyhmäkään; — tuo nuori kirjailija, joka maalaa niin sieviä akvarelleja ja näyttelee niin hyvin pikkunäytelmissä; — ja venäläinen Lovelace, joka on nähnyt Balkanin ja palvellut Diebitshin johdolla; mutta varsinkin Camille T—, joka epäilemättä on vilkasälyinen ja jolla on niin hyvä käytöstapa ja sellainen kaunis sapelin arpi otsassa ... hän on heidät kaikki hyljännyt. Vaan minut!..." Ja silloin seurasi taas loppulaulu: "Voi, kuinka onnellinen minä olen!" Hänen täytyi nousta ja avata akkuna voidakseen hengittää; sitten astuskeli hän edes takaisin ja kääntelihe sohvallaan.

Onnellinen rakastaja on melkein yhtä ikävä kuin onnettomasti rakastunut. Eräs ystävästäni, joka usein oli toisessa tai toisessa näistä kahdesta asemasta, ei voinut muulla tavoin saada kuulijaa kuin tarjoamalla minulle mainion aamiaisen, jonka kestäessä hän sai puhua rakkaussuhteistaan; mutta kahvin jälkeen piti hänen ehdottomasti vaihtaa keskusteluinnettä.

Vaan koska minä en voi tarjota aamiaista kaikille lukijoilleni, säästän minä heiltä selonteon Saint-Clairin lemmenmietteistä. Eikä muuten kukaan jaksa aina pilvien tasalla leijailla. Saint-Clair oli väsynyt, hän haukotteli, ojenteli käsiään ja huomasi ulkona jo olevan suuren päivän; täytyi kuin täytyikin ajatella hieman nukkumistakin. Herätessään katsahti hän kelloansa ja huomasi tuskin ehtivänsä pukeutua ennättääksensä Pariisiin, minne hän oli kutsuttu aamiaispäivällisille useiden tuttavien nuorten miesten seurassa...

* * * * *

Oli juuri avattu uusi samppanjapullo, annan lukijan itsensä arvata monesko järjestyksessä. Tähän riittää hänelle tietää, että oli jouduttu siihen tilaan — mikä muuten nuorten miesten aamiaisissa piankin syntyy — jolloin kaikki tahtovat puhua yht'aikaa ja jolloin hyväpäiset alkavat pelottaa huonompipäisiä.

— Haluaisinpa, sanoi Alfons de Thémines, joka ei koskaan päästänyt ohitsensa tilaisuutta saada puhua Englannista, haluaisinpa, että meillä täällä Pariisissa olisi sama tapa kuin Lontoossa, missä kunkin on esitettävä malja lemmitylleen. Sillä tavoin saisimme varmasti tietää, kenen vuoksi ystävämme Saint-Clair huokailee.

Puhuessaan täytteli hän omansa ja naapureittensa lasit.

Hiukan hämillään valmistausi Saint-Clair vastaamaan; vaan Jules Lambert ehti häntä ennen:

— Minä pidän paljo tästä tavasta, sanoi hän, ja omasta puolestani siihen suostun. Kaikkien Pariisin ompelijattarien malja! — huusi hän lasiansa kohottaen — paitse kolmekymmenvuotisten, silmäpuolten ja ontuvaisten y.m.s.

— Hurraa! hurraa! huusivat nuoret Englannin ihailijat.

Saint-Clair nousi ylös lasi kädessä.

— Hyvät herrat, sanoi hän, minä en suinkaan ole niin laajasydämminen kuin ystävämme Jules, vaan minä olen sittenkin uskollinen. Ja tämä uskollisuus on sitä suurempiarvoinen, kun minä jo aikoja sitten olen ollut erotettuna ajatusteni morsiamesta. Olenpa kuitenkin varma siitä, että hyväksytte vaalini, ellette jo olekin kilpailijoitani. Judit Pastan malja, hyvät herrat! Jospa saisimme pian jälleen ihailia Euroopan ensimmäistä tragedianäyttelijätärtä!

Thémines tahtoi arvostella tätä maljaa; vaan hyvähuudot keskeyttivät hänet. Tämän iskun torjuttuaan

luuli Saint-Clair saavansa rauhan loppupäiväksi.

Keskustelu kääntyi ensin teattereihin. Näytelmän sensuroimisesta päästiin sitten siirtymään politiikkaan. Loordi Wellingtonista englantilaisiin hevosiin ja näistä taas helposti ymmärrettävää tietä naisiin; nuorista miehistä ovat näet kaunis hevonen ensi sijassa ja ihana lemmitty toisessa kaksi hartaimmin haluttua omaisuutta.

Ja sitten keskusteltiin keinoista näiden molempain saavuttamiseksi. Hevosia saa ostamalla ja naisia voi myöskin ostaa; vaan näistä emme huoli puhua. Tyhjennettyään vaatimattomasti vähäiset kokemuksensa tällä arkaluontoisella alalla arveli Saint-Clair, että ensimmäinen ehto naisen valloittamiseksi oli muista erottautuminen vallan erinkaltaiseksi. Mutta löytyikö mitään yleistä kaavaa tälle erinkaltaisuudelle? Hän puolestaan ei sitä luullut.

— Teidän mielipiteenne mukaan, jatkoi Jules, olisi siis ontuvaisella ja kyttyräselkällä paremmat edut naisten miellyttämiseksi kuin suoraselkällä ja kasvultaan muidenlaisella?

— Te menette sangen pitkälle, vastasi Saint-Clair, mutta jos niin vaaditaan, otan puolustaakseni kaikkia johtopäätöksiä, joihin ehdotukseni voi antaa aihetta. Jos minä esim. olisin kyttyräselkäinen, niin en minä siltä itseäni lopettaisi, vaan haluaisin tehdä valloituksia minäkin. Ensistäänkin kääntyisin ainoastaan kahtalaisten naisten puoleen, nimittäin joko tositunteellisten taikka sellaisten, — ja heidän lukunsa on suuri — jotka tahtovat käydä omituisista, *eccentric*, kuten englantilainen sanoo. Edellisille kuvaisin minä asemani hirmuisuutta, luonnon kovuutta minun suhteeni. Koettaisin herättää heissä sääliä kohtaloani kohtaan ja saattaisin heidät aavistamaan, että voin rakastaa intohimoisesti. Tappaisin kaksintaistelussa jonkun kilpakosijoistani ja myrkyttäisin itseni heikolla laudanum-annoksella. Muutamien kuukausien kuluttua eivät he enää huomaisi kyttyräni ja siiloin minä vain odottelisin tunteellisuuden ensimmäistä puuskausta. Mitä taas sellaisiin naisiin tulee, jotka tahtovat käydä omituisista, niin käy heidän valloituksensa aivan helposti. Saakaa heidät vain uskomaan sitä varmaksi ja pitäväksi säännöksi, ettei kyttyräselkällä voi olla menestystä; he tahtovat heti osottaa, ettei tuo yleinen sääntö pidä paikkaansa.

— Kas, mikä don Juan! huudahti Jules.

— Katkaiskaamme jalkamme, hyvät herrat, lausui eversti Beaujeu, koska me, onnettomasti kyllä, emme ole saaneet kyttyrää syntymälahjaksemme.

— Minä olen vallan samaa mieltä kuin Saint-Clair, virkkoi Hector Roquantin, joka oli ainoastaan kolme ja puoli jalkaa pitkä; joka päivä nähdään kauneimpien ja enimmänsä liehakoitujen naisten antautuvan miehille, joista te, pulskat pojat, ette aavista mitään...

— Hector, nouskaapas, minä pyydän, ja soittakaa meille viiniä, sanoi Thémimes mitä luonnollisimmalla tavalla.

Kääpiö nousi heti ja jokainen muisteli hymyillen satua ketusta, jolta oli häntä leikattu.

— Minä puolestani, sanoi Thémimes jatkaen keskustelua, näen joka päivä uusia todistuksia siitä, että tavallinen ulkomuoto — ja samalla heitti hän tyytyväisen silmäyksen vastapäätä olevaan peiliin — sekä aistikas pukeutuminen ovat juuri se erinkaltaisuus, joka parhaiten noita sydämmettä viedä; — ja nenäänsä puhaltamalla lennätti hän pois erään takin rinnustalle pudonneen pikkusen leivän murusen.

— Vielä mitä! huudahti kääpiö, kauniilla muodolla ja Staubin tekemällä puvulla valloittaa naisia, joita pidetään viikon päivät ja jotka jo toisessa näkemässä tuntuvat ikäviltä. Muuta siihen vaaditaan, jos tahtoo todenteolla tulla rakastetuksi. Siihen pitää...

— Kuulkaahan, keskeytti Thémimes, tahdotteko sopivaisen esimerkin? Te tunsitte kaikki Massignyn ja tiedätte, mikä hän oli miehekseen. Tavoiltaan kuin mikähen englantilainen *groom* ja puheessa tyhmä kuin aasi... Vaan hän oli kaunis kuin Adonis ja satoi kaulaliinansa kuin Brummel. Sanalla sanoen, hän oli ikävin ihminen, minkä ikinä olen tuntenut.

— Hän oli tappa minutkin ikävään, sanoi eversti Beaujeu. Ajatelkaahan, kun minun kerran täytyi matkustaa kaksi sataa virstaa hänen kanssansa.

— Tiedätekö, puuttui Saint-Clairkin puheeseen, hänen olevan syypään yhteisen tuttavamme Richard Thornton raukan kuolemaan?

— Mutta ettekös tiedä, että ryövärit murhasivat hänet Fondin luona? kysyi Jules.

— Oikein; vaan Massigny oli ainakin välillisenä synnä rikokseen, kuten heti saatte kuulla. Useita matkustavaisia, joiden joukossa Thornton, oli päättänyt ryövärien vuoksi matkustaa yhdessä joukossa Napoliin. Massigny pyysi hänkin päästä karavaanin turviin. Heti sen kuultuaan jäi Thornton seurasta

pois, luullakseni kauhistuksissaan siitä, että hänen olisi täytynyt viettää muutamia päiviä Massignyn kanssa yhdessä. Hän lähti yksin matkalle ja lopun te tunnette.

— Thornton oli oikeassa, sanoi Thémines, ja kahdesta kuolemasta valitsi hän helpomman. Jokainen olisi hänen sijassaan tehnyt samoin.

— Te myönnätte siis, jatkoi hän pienen väliajan jälkeen, että Massigny oli ikävin ihminen maailmassa?

— Myönnetään! huudettiin kuin yhdestä suusta.

— Älkäämme saattako ketään epätoivoon, sanoi Jules, antakaamme poikkeussija hra N:lle, varsinkin kun hän pääsee puhumaan politiikasta.

— Te myöntänette kai heti, jatkoi Thémines, että rouva de Coursy, jos kukaan, on älykäs nainen.

Seurasi lyhyt äänettömyys. Saint-Clair loi silmänsä maahan ja kuvitteli että kaikki tarkastivat vain häntä.

— Kukapa sitä kieltänee? sanoi hän vihdoin kumartuen lautasensa yli ja näennäisesti suurella uteliaisuudella porsliinille maalattuja kukkasia tutkiskellen.

— Minun mielestäni, lausui Jules äänekkäämmin, minun mielestäni on Pariisissa ainoastaan kolme tosimiellyttävää naista ja niistä on hän yksi.

— Tunsin hänen miehensä, sanoi eversti. Hän näytteli minulle usein erinomaisia kirjeitä vaimoltaan.

— Auguste, keskeytti Hector Roquantin, esittäkööpä minut kreivittärelle. Kerrotaan teidän olevan hänen luonaan poudan ja sateen aikana.

— Sitten loppusyksyllä, mutisi Saint-Clair, kun hän saapuu takaisin Pariisiin... Minä ... minä en luule hänen välittävän vieraista siellä maalla.

— Tokko aiotte kuunnella minua! huusi Thémines.

— Te ette nähneet kreivitärtä kolme vuotta takaperin, sillä te olitte silloin Saksassa, Saint-Clair, jatkoi Alfons de Thémines toivottomalla tyyneydellä. — Ette voi ajatellakaan, minkälainen hän silloin oli: ihana, raitis kuin ruusunen, sangen pirteä ja iloinen kuin perhonen. No, ja tiedättekös, kuka hänen lukuisista ihailijoistaan sai parhaimmat suosionosotukset osalleen? Massigny! Maailman tyhmin ja yksinkertaisin mies pani älykkäimmän naisen pään pyörälle. Luuletteko jonkun kyttyräselkäisen kykenevän sellaista tekemään? Joutavia, uskokaa minua, kaunis ulkomuoto, hyvä räätäli ja kylläksi rohkeutta, siinä kaikki.

Saint-Clair oli joutunut julmaan asemaan. Hän aikoi tehdä kertojan suorastaan valehtelijaksi; vaan hän pelkäsi saattavansa kreivittären maineen vaaraan ja hillitsi itsensä. Hän olisi tahtonut sanoa jotakin hänen puolustukseksien, vaan hänen kielensä oli kuin kangistunut. Huulet värähtelivät suuttumuksesta ja turhaan etsi hän jotain syrjäsyötä riidan aiheeksi.

— Mitä! huudahti Jules hämmästyneen näköisenä, onko rouva de Coursy antautunut Massignylle!
Frailty, thy name is woman!

— Niin, naisen mainehan on niin vähäarvoinen asia, sanoi Saint-Clair kuivasti ja halveksivasti, tietysti saa sen tahrata lokaan ja likaan, kunhan voi olla hieman sukkela ... ja...

Puhuessaan muisti hän kauhistuksella nähneensä satoja kertoja kreivittären luona Pariisissa erään etruskilaisen kukkaisvaasin uuninreunustalla. Hän tiesi, että Massigny oli lahjoittanut sen Italiasta palattuaan ja — mikä raskauttava asianhaara — tämä vaasi oli kuljetettu Pariisista tuonne maallekin. Ja kun Matilde irroitti rintakukkaisensa, asetti hän ne joka ilta tuohon etruskilaiseen vaasiin.

Sanat kuivivat hänen huulilleen; hän näki enää vain yhden esineen ja ajatteli ainoastaan yhtä asiaa: etruskilaista vaasia!

Kaunis todistus! sanonee kai arvostelija: epäillä lemmittyänsä sen vertaisen asian vuoksi!

Olettekos te koskaan ollut rakastunut, herra arvostelija?

Thémines oli liian hyvällä tuulella loukkaantuksensa siitä äänenpainosta, millä Saint-Clair oli hänelle puhunut. Hän vastasi huolettoman ja hyväsydämmisen näköisenä:

— Enhän minä tee muuta kuin toistan mitä yleisesti kerrottiin. Asiaa pidettiin varmana siihen aikaan,

kun te olitte Saksassa. Muuten minä tunnen rouva de Coursyta sangen vähän enkä ole kahdeksaantoista kuukauteen käynyt häntä tervehtimässäkään. Mahdollisesti on juttu vain erehdystä ja Massignyn valheita. Tullaksemme äskeiseen asiaamme, ja jos mainitsemani esimerkki olisikin väärä, niin olen minä siltä oikeassa. Te tiedätte kaikki, että Ranskan älykkäin nainen, jonka teokset...

Samassa aukesi ovi ja sisään astui Teodor Neville. Hän palasi Egyptistä.

— Teodor! niin pian takaisin! Ja kysymyksiä sateli häntä vastaan.

— Toitkos mukanasi oikean turkkilaisen puvun? kysyi Thémines. Ja araapialaisen hevosen ja egyptiläisen *groomin*?

— Mimmoinen mies se pasha on? uteli Jules. Ja milloin julistaupi hän itsenäiseksi? Oletko nähnyt lyötävän päätä poikki yhdellä sapelin iskulla?

— Entäpä *almeet*? Ovatko Kairon naiset kauniita? tiedusti Roquantin.

— Näittekös kenraali L:ää? kysyi eversti Beaujeu. Mitenkä hän on järjestänyt pashan sotaväen? — Ja antoiko eversti C— teille erään sapelin minua varten?

— Niin, ja pyramiidit? ja Niilin putoukset? ja Memnonin muistopatsas? ja Ibrahim pasha? y.m.s.

Kaikki puhuivat yht'aikaa; Saint-Clair ajatteli vain etruskilaista vaasia.

Teodor oli istunut jalat ristissä — hän oli tottunut siihen Egyptissä eikä ollut vielä päässyt tästä tottumuksestaan täällä Ranskassa — odotteli, kunnes kysymykset olivat lopussa ja puhui sitten kylläksi nopeasti, ettei niin helposti voitaisi keskeyttää, kuten seuraa:

— Niin pyramiidit! ne ovat, kunniani kautta, vain *regular humbug*. Ne eivät ole niin korkeita kuin luullaan. Strasburgin Münster on ainoastaan neljä metriä matalampi. Muinaismuistot ihan tunkevat silmistäni esille. En huoli niistä puhua. Pelkkä hieroglyyfin näky jo saisi minut pyörryksiin. On niin paljon matkailijoita, joita sellaiset huvittavat! Minä puolestani tutkin tuon Aleksandrian ja Kairon kaduilla tungeskelevan omituisen kansajoukon ulkomuotoja ja tapoja, turkkilaisten, beduiinien, koptyen, fellahien ja mogrebiinien. Tein kiireessä muutamia muistoonpanoja maatessani sairashuoneessa. Mikä ilkeä laitos tuo heidän sairashuoneensa! Toivon, ettette usko tautien tarttuvan! Minä se vain polttelin levollisesti piippuani kolmen sadan ruttoa sairastavan potilaan keskellä. Siellä te, eversti, näkisitte kauniin ratsuväen, joka istuu hyvin hevosen selässä. Näytän teille joskus sieltä tuomiani mainioita sota-aseita. Minulla on eräs *djerid*, joka on kuulunut kuuluisalle Murad beyille. Teille, eversti, on minulla muudan *jutaghan* ja Augustolle *khandjar*. Saatte myöskin nähdä *metshlani*, *burnusini* ja *haikkini*. Ja naisia olisin niinikään voinut tuoda, jos vain olisin tahtonut. Ibrahim pasha lähetti niitä niin paljon Kreikasta, että niitä sai melkein ilmaiseksi... Vaan äitini tähden... Pashan kanssa keskustelin paljokin. Se on hiivatin älykäs ja ennakkoluuloista vapaa mies. Ette voi uskoa, kuinka hyvin hän tuntee meidän asioitamme. Hän on, kunniani kautta, perillä ministeristömme pienimmistäkin salaisuuksista. Minä ammentelin hänen puheistaan mitä tärkeimpiä tietoja Ranskan puolueasioista... Tällä haavaa on hän hyvin huvitettu tilastotieteestä. Hän tilaa kaikki sanomalehtemme. Ja voitteko ajatella, hän on hurja bonapartelainen! Ei hän muusta puhukaan kuin Napoleonista, Voi mikä suuri mies se *Bounabardo*! sanoi hän minulle. Bounabardoksi kutsuvat he Bonapartea.

— *Giourdina, c'est à dire Jourdain*, mutisi aivan hiljaa Thémines.

— Ensiksi, jatkoi Teodor, oli Muhamed Ali sangen varovainen minun suhteeni. Kaikki turkkilaiset ovat, kuten tunnettu, tuiki epäluuloisia. Hän piti minua, lempo vieköön, vakoilijana tai jesuiittana. Jesuiittoja hän näet kammoaa. Vaan muutamien näkemien perästä huomasi hän minun olevan ennakkoluulottoman matkustelijan, joka halusi tutustua Itämaiden tapoihin, katsantokantoihin ja politiikkaan. Silloin astui hän kuorestaan ja puhui minulle avosydämmissesti. Viime kerralla, se oli kolmas audienssi, jonka hän suvaitsi minulle myöntää, uskalsin minä sanoa hänelle: "Minä en ymmärrä, miks'ei Sinun Ylhäisyytesi julista itseänsä vapaaksi Portista?" Hyvä Jumala, sanoi hän, eihän minulta tahtoa puutu, vaan pelkäänpä, etteivät vapaamieliset lehdet, jotka sinun maassasi hallitsevat kaikki, kannata minua, jos kerran olen julistautunut Egyptistä vapaaksi. Pasha on pulska, valkeapartainen ukko eikä naura koskaan. Hän lahjoitti minulle mainioita sokurileivoksia; mutta enimmänsä kaikista hänelle antamistani lahjoista piti hän Charlet'n maalaamasta keisarillisen kaartin pukukokoelmasta.

— Onkohan pasha romanttiko? kysyi Thémines.

— Hän ei välitä paljo kirjallisuudesta; vaan te tiedätte, että araapialainen kirjallisuus on läpeensä romantillinen. Eräs heidän runoilijoistaan nimeltä Melek Ayatalnefond-Ebn-Esraf, julkaisi äskettäin kokoelman "Mietelmiä", joiden rinnalla Lamartinen mietelmät tuntuvat klassilliselta proosalta.

Saapuessani Kairoon otin araapian kielen opettajan, jonka avulla ryhdyin lukemaan Koraania. Vaikka en monta tuntia ottanutkaan, opin sentään tarpeeksi oivaltaakseni profeetan kirjoitustavan verrattomat ihanuudet ja käsittääkseni, kuinka huonoja kaikki meidän käännöksemme ovat. Kuulkaas, tahdotteko nähdä araapialaista kirjoitusta? Tuo kultakirjaimilla kirjoitettu sana merkitsee *Allah* s.o. Jumala.

Näin sanoen näytti hän kovin ryvettynyttä kirjettä, jonka hän veti esiin lemuavasta silkikukkarostaan.

— Kuinkas kauvan sinä olit Egyptissä? kysyi Thémines.

— Kuusi viikkoa.

Ja matkustelija jatkoi selityksiään setripuusta alkaen ysopiin saakka. Saint-Clair pujahti tiehensä melkein heti hänen tultuaan ja ajoi maatalollensa vievää tietä myöten. Kiihkoisaa laukkaa ratsastaessaan ei hän voinut seurata oikein tarkasti ajatustensa kulkua. Vaan epämääräisesti tunsikin hän, että hänen onnensa tässä maailmassa oli ijäksi hävitetty eikä hän voinut kiukkuilla siitä muille kuin eräälle vainajalle ja tuolle etruskilaiselle vaasille.

Perille päästyään heittäysi hän samalle sohvalle, millä hän edellisenä iltana oli niin kauvan ja niin suurella nautinnolla rakkauttansa analyseerannut. Enemmän oli häntä hurmannut se rakkaaksi käynyt ajatus, ettei hänen lemmittynsä ollut muiden naisten kaltainen, ettei hän ikinä ollut rakastanut eikä koskaan tulisi rakastamaan muita kuin häntä. Nyt oli tämä kaunis unelma häipynyt surullisen ja julman todellisuuden tieltä. "Minulla on kaunis lemmitty eikä muuta mitään. Hän on älykäs: senpä vuoksi on se vielä suurempi rikos, että hän on voinut rakastaa Massignya!... Totta on kyllä, että hän rakastaa nyt minua ... koko sielullaan ... niinkuin hän voi rakastaa. Samalla lailla kuin Massignyakin! ... Hän on suostunut minun hyväilyihini, oikkuihini ja epäkohteliaisuuksiini. Vaan minä olen pettynyt. Meidän molempien sydänten välillä ei ole myötätuotoisuutta. Hänelle on yhdentekevää, olipa se Massigny tai minä. Poika on pulska, hän rakastaa minua kauneuteni vuoksi. Minä taas huvitan häntä joskus. No niin, rakastakaamme siis Saint-Clairiä on hän itselleen sanonut, koska tuo toinen on kuollut! Ja jos Saint-Clair kuolee tai käy ikäväksi, niin saammehan nähdä, mitä sitten teemme".

Luulenpa vakavasti pirun istuvan näkymättömänä kuuntelemassa onnetonta, joka tällä tavoin itseänsä kiduttaa. Näkyhän on ihmisvihaajalle huvittava ja kun uhri alkaa tuntea haavansa olevan ummistumassa, on piru heti siinä niitä auki repostelemassa.

Saint-Clair luuli kuulevansa jonkun kuiskuttavan hänen korvaansa:

Kunnia mainio olla on Toisen jälkeläisenä...

Hän hyppäsi istualleen ja silmäsi hurjistuneena ympärilleen. Voi, kuinka hän olisi ollut onnellinen, jos olisi tavannut jonkun huoneessa! Epäilemättä olisi hän sen heti lopettanut.

Kello Iöi kahdeksan. Puoli yhdeksän odotti kreivitär häntä. — Jos hän jäisi pois yhtymisestä? "Todellakin, mitä hupia oli hänelle tavata Massignyn lemmittyä?" Hän heittäysi jälleen sohvalleen ja ummisti silmänsä. "Tahdon nukkua", arveli hän. Puoli minuuttia pysyi hän liikahtamatta, hyppäsi sitten seisolleen ja juoksi katsomaan, kuinka pitkälle aika oli kulunut. "Kunpa se jo olisi puoli yhdeksän! mieltä hän. Silloin olisi liian myöhäistä lähteä enää koko matkalle". Sydämmessään ei hän kuitenkaan tuntenut tarpeeksi voimaa voidaksensa pysyä kotona; hän halusi jotakin tekosyytä. Hän olisi mielellään ollut hyvin kipeä. Hän käyskeli kammarissansa, istuutui, otti jonkun kirjan, vaan ei voinut tavuakaan lukea. Sitten meni hän piaan ääreen, vaan ei jaksanut sitä edes avatakaan. Vihelteli, katseli pilviä ja tahtoi lukea akkunansa edessä olevat poppeli puut. Vihdoin kääntyi hän katsomaan kelloa ja huomasi, ettei hän ollut saanut vielä kolmeakaan minuuttia kulumaan. "Minä en voi olla häntä rakastamatta", huusi hän hammasta purren ja jalkaa polkien, "hän hallitsee minua ja minä olen hänen orjansa niinkuin Massigny on ollut ennen minua! No, tottele siis, kurja mies, koska sinulla ei ole tarpeeksi rohkeutta murtaaksesi kahleet, joita vihaat!"

Lakkiinsa tarttuen läksi hän suin päin ulos.

Kun joku intohimo meitä ahdistaa, tunnemme tavallisesti jonkunlaista itserakasta lohdutusta voidessamme katsella heikkouttamme ylpeytemme kukkulalta. "Minä olen tosin heikko, sanomme me, vaan *jos* minä oikein tahtoisin!"

Verkkasin askelin kulki hän polkua, joka vei puiston portille, ja jo kaukaa näki hän valkean olennon, joka kuvastui puiden tummempaa taustaa vastaan. Kädellään heilutti siellä nainen nenäliinaa ikäänkuin merkiksi. Saint-Clairin sydän löi ankarasti ja hänen polvensa vapisivat; hän ei jaksanut puhua ja hän oli käynyt niin araksi, että hän pelkäsi kreivittären näkevän jo kasvoista hänen olevan huonolla tuulella.

Hän tarttui ojennettuun kätöseen, suuteli lemmittyänsä otsalle, tämä kun hetikohta heittäysi hänen

syliinsä, ja sitten seurasi hän kreivitärtä asuntoon mykkänä ja tuskin jaksaaen pidättää huokauksia, jotka näyttivät tahtovan hänen rintansa halkaista. Yksi ainoa kynttilä valaisi kreivittären budoaaria. Molemmat istuutuivat. Saint-Clair tarkasti ystävättärensä tukkakiehkuraa; yksi ainoa ruusu vain suortuvissa. Edellisenä iltana oli Auguste tuonut hänelle kauniin englantilaisen piirroksen "Portlandin herttuatar, Leslyn jälkeen piirretty" (herttuatar laittoi samalla tapaa hiuksensa) eikä ollut antaessaan sanonut muuta kuin nämä sanat: "Minua miellyttää enemmän tämä yksinkertainen ruusu kuin teidän mutkalliset hiuskiehkuranne". Hän ei myöskään pitänyt jalokivistä, vaan ajatteli kuin entinen loordi, joka kömpelösti lausui: "Koristetuista naisista ja loimella peitetyistä hevosista ei pirukaan ota selvää". Leikitellessään viime yönä kreivittären kaulassa riippuvalla helmivyöllä (puhuessaan piti hänellä näet aina olla jotakin hypisteltävänä) oli hän sanonut: "Jalokivet eivät kelpaa muuhun kuin vikoja peittämään. Te olette liian ihana, Matilde, sellaisia tarvitaksenne". Tänä iltana oli kreivitär, joka piti muistissaan hänen joutavimmatkin sanansa, jättänyt pois kaikki sormuksensa, helmivyönsä, korva- ja rannerenkaansa. — Naisen puvussa huomasi hän ennen kaikkea jalkineet ja hänellä niinkuin useilla muillakin oli tässä suhteessa oma makunsa. Oli satanut vahvasti auringon laskun edellä. Ruohikko oli vielä vallan märkä; kreivitär oli kuitenkin tullut kostean nurmikon poikki silkkisukissa ja satiinikengissä... Jos hän vielä sairastuu?

— Hän rakastaa minua, mietti Saint-Clair itsekseen.

Ja hän huokasi omalle hulluudelleen, katseli Matildea vasten tahtoansa hymyillen ja häilyi huonon tuulensa ja sen nautinnon välillä, minkä tunnemme nähdessämme ihanan naisen koettavan miellyttää meitä kaikilla noilla pikku turhuuksilla, joille rakastavaiset antavat niin suuren arvon.

Kreivittären loistavat kasvot taas ilmaisivat rakkautta ja leikillistä ilkeyttä, joka teki hänet vain sitä suloisemmaksi. Hän otti jotakin eräästä vernissatusta japanilaisesta lippaasta ja ojentaen pienen nyrkiksi puristetun kätösensä, jossa hän piti jotakin esinettä piiloitettuna, sanoi hän:

— Toissa iltana särin minä teidän kellonne. Tässä se nyt on korjattuna.

Hän antoi kellon Augustelle ja katseli häntä samalla hellästi ja veitikkamaisesti purren alahuultaan ikäänkuin estääksensä itseään nauramasta. Voi, elävä Jumala, kuinka hänen hampaansa olivat kauniit ja kuinka ne loistivat valkeina huulten punertavien ruusujen rinnalla! (Mies, joka kylmästi ottaa vastaan ihanan naisen veikeilyjä, on aina tyhmän näköinen).

Saint-Clair kiitti häntä, otti kellon käteensä ja yritti pistää sen taskuunsa.

— Katsokaahan toki ensin, jatkoi kreivitär, aukaiskaa se ja katsokaa onko se hyvin korjattu. Te kun olette niin taitava ja olette polyteknikossakin opiskellut, voitte kai kyllä nähdä sen.

— Oh! en minä paljo sellaista ymmärrä! sanoi Saint-Clair.

Hajamielisesti avasi hän kellonkuoren. Kuinka suuri oli hänen hämmästyksensä nähdessään, että rouva de Coursyn pienoiskuva oli maalattu kuoren pohjaan. Vieläkö hän voi nurista? Hänen otsansa kirkastuikin eikä hän enää Massignya ajatellut; hän ei muistanut muuta kuin että hän seisoi hurmaavan naisen vieressä ja että tämä nainen häntä jumaloi.

* * * * *

Leivonen, tuo aamukoin airut, alkoi juuri liverrellä ja pitkät, vaaleat valonkielekkeet juovittelivat hattaroita itäisellä taivaan rannalla. Siihen aikaan vuorokaudesta sanoi Romeo hyvästi Julialle ja se on se klassillinen hetki, jolloin kaikkien rakastavien pitää erota.

Saint-Clair seisoi erään uunin edessä puistonavain kädessä ja tuijotteli tuimasti etruskilaiseen vaasiin, josta jo on ollut puhe. Sielunsa pohjassa oli hänellä vieläkin jonkunlaista kaunaa sitä kohtaan. Kuitenkin oli hän hyvällä tuulella ja se luonnollinen ajatus, että Thémimes valehteli, alkoi syntyä hänen aivoissansa. Sillä aikaa kuin kreivitär, joka tahtoi saattaa häntä puiston portille asti, kääri shaalia päänsä ympärille, naputteli hän hiljalleen avaimellansa tuota vihattua vaasia koventaen vähitellen löyntiänsä, niin että täytyi luulla hänen pian aikovan rikkoa sen pirstaleiksi.

— Olkaa Jumalan tähden varovampi, tähän rikotte minun kauniin etruskilaisen vaasini, huudahti Matilde.

Ja hän tempasi Augustolta avaimen pois.

Saint-Clair oli peräti tyytymätön, vaan maltoi sentään mielensä. Hän käänsi selkensä koko uunille, ettei houkutus kävisi liian suureksi, ja avasi kellonsa kuoren katsellakseen äsken saamaansa kuvaa.

— Kuka tämän maalasi? kysyi hän.

— Herra R... Niin, Massignyhan se esittikin hänet minulle. (Roomasta palattuaan oli Massigny huomannut itsessään erityisen taipumuksen kaunotaiteihin ja ruvennut kaikkien nuorten taiteilijain suojelijaksi). Mielestäni on tämä kuva todellakin minun näköiseni, vaikka se onkin hiukan kaunisteltu.

Saint-Clairin teki mieli viskata koko kello seinää vasten, niin että sen korjaaminen olisi käynyt sangen vaikeaksi.

Hän hillitsi sentään itsensä ja pisti sen taskuunsa; huomattessaan sitten, että oli jo suuri päivä, suoriutui hän ulos huoneesta, pyysi, ettei Matilde saattaisi häntä, kiiruhti pitkin askelin puiston läpi ja oli tuokiossa jo nummella yksinään.

— Massigny! Massigny! huusi hän pidätetyllä raivolla, ainako sinä siis kierrät eteeni!... Epäilemättä on tuo maalaaja valmistanut toisen kuvan Massignya varten!... Mikä tomppeli olen minä ollutkin! Että olen ensinkään voinut luulla hänen rakastavan minua samalla rakkaudella kuin minä häntä! ... ja ainoastaan sen nojalla, että hän on somistanut hiuksensa vain yhdellä ruusulla eikä ole kantanut jalokiviä! ... hänellä on niitä lipas täynnä... Massigny, joka ei huomannut muuta kuin naisten puvut, piti paljo tuollaisista koristuksista!... Niin, kyllä hänellä on hyvä sydän, täytyy se myöntää. Hän tietää mukautua rakastajain mieliaistin mukaan. Saakeli! näkisinpä mieluummin, että hän olisi kevytmielinen ja rahalla ostettavissa. Ainakin voisin minä silloin uskoa, että hän rakastaa minua, koskapa hän on lemmittyni enkä minä hänelle mitään maksa.

Pian ilmestyi toinen vielä musertavampi seikka hänen harkittavaksensa. Muutamien viikkojen kuluttua päättyi kreivittären suruaika. Saint-Clairin oli aikomus naida hänet hetikohta kuin hänen leskivuotensa oli umpeen kulunut. Hän oli sen luvannut. Luvannut? Ei... Eihän hän ollut siitä koskaan puhunut. Vaan niin oli ollut hänen aikomuksensa ja kreivitär oli sen ymmärtänyt. Augustelle oli se sama kuin lupaus. Edellisenä iltana olisi hän antanut valtaistuimen jouduttaakseen hetkeä, jolloin hän voi julkisesti tunnustaa rakkautensa; nyt hän vapisi jo siitä pelkästä ajatuksesta, että hän yhdistäisi kohtalonsa Massignyn lemmityn kanssa.

— Ja kuitenkin, *minun pitää se tehdä!* sanoi hän ja niin tuleekin tapahtumaan. Tuo naisrukka on epäilemättä luullut minun tuntevan hänen entiset seikkailunsa. Sanovathan he asian olleen julkisen. Eikä hän silloin vielä tuntenut minua... Hän ei voi käsittää minua. Hän luulee minun rakastavan häntä niinkuin Massigny.

Sitten jatkoi hän jonkunlaisella ylpeydellä:

— Kolme kuukautta olen hänen kauttansa ollut onnellisin mies maailmassa. Niiden vuoksi kannattaa kyllä uhrata elämänsäkin.

Hän ei nukkunut, vaan ratsasteli metsikössä koko aamupäivän. Eräällä Verrières'n puistotiellä näki hän miehen pulskan englantilaisen ratsun seljässä ja kuuli tämän jo kaukaa huutavan nimeänsä ja puhuttelevan häntä. Se oli Alfons de Thémynes. Sellaisessa mielentilassa kuin Saint-Clair oli, on yksinäisyys erityisesti rakas: Thémynes'n tapaaminen kiihottikin hänen pahan tuulensa kerrassaan tukahduttavaksi kiukuksi. Thémynes ei sitä huomannut tai nautti se ilkiö siitä, että oli hänelle vastukseksi. Hän puheli, nauroi, laski leikkiä ollenkaan huomaamatta, ettei hän saanut mitään vastausta. Nähdessään erään kapean haaratien, käännäytti Saint-Clair ratsunsa heti sinne toivoen, ettei tuo kiusaaja häntä sinne seuraisi. Vaan tässä hän pettyi; kiusaaja ei niinkään hevillä luovu saaliistaan. Thémynes kääntyi hänkin heti sinne ja kiirehti hevostansa päästäksensä Saint-Clairin rinnalle ja voidaksensa mukavammin jatkaa puhettaan.

Sanoin jo, että puistotie oli kapea. Vaivoin voivat nuo kaksi ratsua kulkea rinnakkain; eikä ollut siis kumma, jos Thémynes, vaikka olikin hyvä ratsastaja, hipaisi Saint-Clairiä jalkaan siinä rinnalla ratsastaessaan. Tämä taas, jonka kiukku jo oli äyräilleen noussut, ei jaksanut kauvempaa hillitä itseään, vaan nousi jalustimilleen ja löi vinhasti piiskallaan Thémynes'n hevosta vasten turpaa.

— Mikä lempo sinua riivaa, Auguste? huusi Thémynes. Miksi lyöt sinä hevostani?

— Miksikäs sinä seuraat minua? vastasi Saint-Clair hirveällä äänellä.

— Oletko sinä suunniltasi, Saint-Clair? Unohdatko sinä, kenelle puhut?

— Tiedän kyllä puhuvani tomppelille.

— Saint-Clair! ... te olette hullu, luulen minä... Kuulkaas, ellette huomenna anna minulle hyvitystä, on teidän tehtävä minulle tili hävyttömyydestänne.

— Huomiseksi siis, herraseni.

Thémynes pysähdytti hevostensa; Saint-Clair joudutti omaansa ja katosi pian metsikköön.

Nyt tunsin hän itsensä tyynemmäksi. Hän oli kyllin heikko uskoaksensa aavistuksia. Hän arveli kaatuvansa huomenna kaksintaistelussa ja silloin olisi koko hänen pulmansa parhaiten ratkaistu. Siis vielä yksi päivä jäljellä; huomenna ei ollut enää mitään levottomuuksia eikä häiriöitä. Kotiin tultuaan lähetti hän palvelijansa viemään kirjettä eversti Beaujeulle, kirjoitteli muutamia kirjeitä, söi päivällistä hyvällä ruokahalulla ja oli täsmälleen kello puoli yhdeksän aikana puiston pikku portin luona.

* * * * *

— Mikäs teitä tänään vaivaa, Auguste? kysyi kreivitär. Te olette niin omituisen iloinen ettekä te kuitenkaan kaikilla noilla pilapuheillanne saa minua nauramaan. Eilen olitte te niin surumielinen ja minä iloinen! Tänään ovat roolit vaihdetut. — Päätäni kivistää niin armottomasti.

— Myönnän kyllä, kaunis ystävättäreni, olleeni eilen aika ikävystyttävä. Vaan tänään olen ollut ulkoilmassa, minulla on ollut liikettä ja minä voin niin mainion hyvin.

— Minä taas nousin myöhään ylös, nukuin näet niin pitkään tänä aamuna ja näin niin väsyttäviä unia.

— Vai niin! vai unia? Uskotteko te unia?

— Mitä hullutuksia!

— Minäpä uskon; lyön vetoa, että näitte unessa jonkun surullisen tapauksen olevan tulossa.

— Minä en, Jumala paratkoon, muista uniani. Kuitenkin muistelen ... nähneeni Massignyn; huomaaatte siis etteivät ne olleet mitenkään huvittavia.

— Massignyn! päinvastoin luulin teidän mielellännekin taas tahtovan nähdä häntä?

— Massigny raukka!

— Massigny raukkako?

— Auguste, sanokaas mikä teidän on tänä iltana, minä pyydän. Teidän hymyilyssänne on jotakin pirullista. Te näytätte siltä kuin laskisitte leikkiä itsennekin kanssa.

— Kas, kas kuinka te kohtelette minua yhtä huonosti kuin teidän ystävättärenne, nuo vanhat leskirouvat.

— Niin, Auguste, te olette tänään sen näköinen kuin tavallisesti olette ihmisten kanssa, joista ette pidä.

— Te häijy! Kas niin, antakaa nyt minulle kätenne.

Hän suuteli lemmittyänsä kädelle ivallisesti hymyillen ja sitten katselivat he toisiansa minuutin aikaa. Saint-Clair loi ensiksi silmänsä maahan ja huudahti:

— Kuinka vaikea tässä maailmassa on elää joutumatta häijyksi! Ei saisi koskaan puhua muusta kuin ilmasta ja metsästyksestä taikka keskustella teidän vanhojen ystävättärenne kanssa heidän hyväntekeväisyyskomiteansa kulunkiarvioista.

Hän otti erään paperilipun pöydältä.

— Kas tässä pesijättänne viimeiset muistoonpanot, Keskustellaanpas siitä, enkelini, niin ette voine sanoa minua häijyksi.

— Te hämmästyttätte minua todellakin, Auguste...

— Tämä oikokirjoitus muistuttaa minua eräästä kirjeestä, jonka tänä aamuna löysin säilöistäni. Täytyy näet sanoakseni, että olen tänään järjestellyt papereitani, sillä, tietäkääs, minullakin on järjestysintoni silloin tällöin. No niin, löysin rakkauden kirjeen, jonka sain eräältä ompelijattarelta ollessani häneen rakastunut kuusitoistavuotiaana. Hänellä on oma tapansa kirjoittaa sanat aina mitä mutkallisimmin. Kirjoitustapa on oikokirjoituksen veroinen. Ja kun minä siihen aikaan olin hieman yksinkertainen, pidin minä sellaista lemmittyä itselleni arvottomana, joka ei osannut kirjoittaa niin kuin madame Sévigné. Jätin hänet yht'äkkiä. Lukiessani tänään uudestaan hänen kirjeensä huomasin, että tuo ompelijatar nähtävästi oli todenteolla minuun rakastunut.

— Hyvä! siis nainen, jota te ylläpiditte?...

— Sangen pulskasti: viisikymmentä frangia kuussa. Vaan holhojani ei antanut minulle kovin suurta eläkettä, sillä — sanoi hän — nuori mies, jolla on paljo rahaa, vahingoittaa itseänsä ja muita.

— Ja mihin on tuo nainen joutunut?...

— En tiedä?... Luultavasti on hän kuollut jossakin sairashuoneessa.

— Auguste ... jos se olisi totta, niin ette te voisi olla noin huoleton.

— No, jos totuuden sanon, meni hän naimisiin erään *kunniallisen miehen* kanssa; ja kun pääsin lailliseen ikään, annoin minä hänelle pienet myötäjaiset.

— Kuinka hyvä te olette!... Vaan miksikä tahdotte te näyttäytyä häijynä?

— Oh, minä olen sangen hyvä... Mitä enemmän häntä ajattelen, sitä enemmän tulen vakuutetuksi siitä, että tuo nainen minua todellakin rakasti... Vaan silloin en vielä voinut erottaa todellista tunnetta naurettavan muodon alta.

— Teidän olisi pitänyt tuoda minulle tuo kirje. En minä olisi ollut mustasukkainen... Me naiset olemme hienompitunteisia kuin te ja me näemme heti kirjeen kirjoitustavasta, onko kirjoittaja hyvässä uskossa tai teeskenteleekö hän rakkautta, jota hän ei tunne.

— Ja kuinka usein te kuitenkin joudutte tyhmänsekaisten ja yksinkertaisten käsiin!

Näin sanoessaan silmäili hän etruskilaista vaasia ja hänen silmissään sekä äänessään oli jotakin synkkää, jota Matilde ei kumminkaan huomannut.

— No niin, niin! te miehet, te tahdotte kaikki olla don Juania. Te kuvittelette pettäväanne muita, vaikka teillä vastassanne onkin dona Juana, joka on vielä teitäkin ovelampi.

— Minä käsitän, että te naiset hyvällä ymmärryksellänne vainuatte tyhmeliinin jo virstan päästä. Enkä minä epäilekään, että meidän ystävämme Massigny, joka oli sekä tyhmä että ikävä, kuoli koskemattomana ja marttiirana...

— Massigny? Vaan eihän hän ollut niin kovin typerä; ja löytyyhän niitä tyhmiä naisiakin. Minunpa pitää kertoa teille eräs juttu Massignysta... Mutta enköhän liene sitä jo kertonutkin teille vai miten?

— Ette koskaan, vastasi Saint-Clair vapisevalla äänellä.

— Palattuaan Itaaliasta rakastui Massigny minuun. Mieheni tunsu hänet; hän esitti minulle Massignyn älykkäänä ja aistikkaana miehenä. He olivatkin kuin luodut toisillensa. Massigny kävi alussa ahkerasti meillä; hän lahjoitteli minulle muka omatekemiänsä akvarelleja, jotka hän sentään oli ostanut Schrothilta ja puhui minulle musiikista ynnä maalaustaiteesta, ihan huvittavalla kaikkiteitäväisyydellä. Eräänä päivänä lähetti hän minulle uskomattoman kirjeen. Muun muassa sanoi hän minua Pariisin kunniallisimmaksi naiseksi; sen vuoksi juuri halusi hän rakastajakseni. Minä näytin kirjeen serkulleni Julialle. Me olimme molemmat hupsuja silloin ja päätimme tehdä hänelle kepposet. Eräänä iltana oli meillä muutamia vieraita, m.m. Massigny. "Minäpä luen teille erään rakkauden tunnustuksen, jonka tänä aamuna sain", virkkoi Julia minulle. Hän ottaakin kirjeen ja lukee sen kaikkien täyttää kurkkua nauraessa. Massigny raukka!...

Saint-Clair lankesi polvilleen riemusta huudahtaen. Tarttuen kreivittären käteen kostutti hän sitä suuteloilla ja kyynelillensä. Matilde oli mitä suurimmasti hämmästynyt ja luuli ensin hänen voivan pahoin. Saint-Clair ei voinut sanoa muuta kuin: "antakaa minulle anteeksi, antakaa minulle anteeksi!" Vihdoin nousi hän ylös. Hän loisti ilosta. Tällä hetkellä oli hän onnellisempi kuin sinä päivänä, jolloin Matilde hänelle ensi kerran kuiskasi: "Minä rakastan teitä".

— Minä olen hulluin hullu ja syytetyistä syyllisin, huudahti hän; kaksi päivää olen sinua epäillyt ... enkä ole koettanut saada sinulta selitystä...

— Sinä epäilit minua!... Ja mistä?

— Voi, minä olen kurja raukka!... Kerrottiin sinun rakastaneen Massignya ja...

— Massignya! — ja kreivitär purskahti nauramaan, vaan kävi pian taas totiseksi: Auguste, sanoi hän, oletteko te todellakin niin hassu, että epäilette tuollaista, ja niin ulkokullattu, että peitätte sitä minulta!

Ja kyynel kierteli hänen silmissään.

— Minä rukoilen, anna minulle anteeksi.

— Kuinka en minä antaisi anteeksi, rakas ystäväni?... Vaan salli minun ensin vannoa...

— Ei, minä uskon sinua, minä uskon sinua, elä sano siitä mitään enää...

— Vaan mistä taivaan nimessä olet sinä tullut epäilemään tuollaista mahdottomuutta?

— Ei mistään, ei mistään, ainoastaan minun kirotut aivoni ... ja ... näetkös tuota etruskilaista vaasia, minä tiesin sen olevan Massignylta...

Kreivitär pani hämmästyneenä kätensä ristiin; sitten huudahti hän kohti kurkkua nauraan:

— Minun etruskilainen vaasini! tuo etruskilainen vaasini!

Saint-Clairin täytyi itsensäkin nauraa ja suuret kyyneleet vierivät hänen poskiansa myöten. Hän painoi Matildea rintaansa vasten ja sanoi:

— Minä en hellitä sinua ennen kuin olet antanut anteeksi minulle.

— Annanhan minä sinulle hupsulle anteeksi, sanoi tämä häntä hellästi syleillen; — kas nyt näen sinun ensi kerran itkevän, ja minä kun jo luulin, ettet sinä osaakaan itkeä.

Irrottautuen sitten Auguston syleilystä tarttui hän etruskilaiseen vaasiin ja löi sen lattiaan tuhansiksi murusiksi. (Se oli harvinainen ja tavaton esine. Siihen oli kolmella värillä maalattu Lapithen taistelu Kentauria vastaan).

Saint-Clair oli muutamia tunteja maailman häpeisin ja onnellisin mies.

* * * * *

— Kuulkaas, sanoi Roquantin eversti Beaujeulle, jonka hän eräänä iltana tapasi Tortonin kahvilassa, onkos se uutinen todenperäinen?

— Liiankin tosi, ystäväni, vastasi eversti surullisesti.

— Kertokaapa minulle, kuinka se kävi.

— Oh, sangen hyvin. Saint-Clair sanoi aluksi minulle olevansa väärässä, vaan tahtovansa mieluummin kestää Thémynes'n sotainnon kuin pyytää häneltä anteeksi. Minä en voinut muuta kuin hyväksyä hänen päätöksensä. Thémynes halusi, että ratkaistaisiin arvanheitolla, kuka ensiksi laukaisee. Saint-Clair taas vaati Thémynes'ä ensimmäiseksi. Thémynes laukasi: näin Saint-Clairin pyörähtävän kerran ympäriinsä ja sitten kaatuvan kuolleena maahan. Olen huomannut useiden luodin lävistämäin sotilasten pyörähtävän samalla omituisella tavalla, joka aina tietää kuolemaa.

— Sepä on kovin merkillistä, sanoi Roquantin. Ja mitäs teki Thémynes?

— Oh! mitä sellaisessa tapauksessa on tehtävä. Hän heitti pistoolinsa maahan katuvasen näköisenä. Ja heitti sen vielä niin lujasti, että hana särkyi. Se oli englantilainen Manton-pistooli enkä tiedä tokko hän Pariisista löytäneekään aseseppää, joka voisi sen korjata.

* * * * *

Kreivitär ei kolmeen vuoteen ottanut ketään vastaan; kesät ja talvet asui hän maatalossaan tuskin liikahtaen huoneestaan ja käyttäen palvelijanaan erästä mulattinaista, joka tunsu hänen suhteensa Saint-Clairiin ja jonka kanssa hän ei vaihtanut kahta sanaa päivässä. Kolmen vuoden kuluttua, palasi hänen serkkunsa Julia pitkältä ulkomaan matkalta; hän mursi oven auki ja tapasi Matilde raukan niin kalpeana ja laihana, että hän luuli näkevänsä vain ruumiin tuosta naisesta, joka viime näkemässä oli ollut niin ihana ja eloa täynnä. Suurella vaivalla sai Julia hänet pois yksinäisyydestä ja toi hänet mukanaan Hyères'een. Kolme tai neljä kuukautta kuihtui kreivitär siellä ja kuoli sitten rintatautiin, johon syynä olivat perheelliset huolet, kuten tohtori M..., hänen hoitajansa, lausui.

1830.

Arsène Guillot.

I.

Viimeinen messu Pyhän Rochin kirkossa oli päättynyt ja kirkonvartija kuljeskeli autioita kappeleita lukitsemassa. Hän aikoi juuri vetää telkimen erään tuollaisen ylimyksellisen kappeliosaston eteen, joihin muutamat jumaliset vuokraavat itselleen oikeuden saadakseen siellä muista uskovaisista erillään

rukoilla Jumalaansa, kun hän äkkiä huomasi siellä vielä olevan erään nähtävästi hartausmielimiinsä vaipuneen naisen, pää tuolin selkää vastaan nojallaan. "Se on rouva de Piennes", arveli hän itsekseen, pysähtyen kappelin ovelle. Kirkonvartija tunsikin hänet vallan hyvin. Siihen aikaan annettiin nuoren, rikkaan ja kauniin vallasnaisen, joka kustansi ehtoollisleivät, lahjoitti alttariliinat ja jakeli runsaita almuja rikki-pappinsa kautta, annettiin hänen uskonnollisuudellensa jotakin arvoa, varsinkin kun hänen puolisonsa ei ollut mikään ylhäinen virkamies, kun hän itse ei millään tavoin ollut tekemisissä kruununprinsessan kanssa ja kun hänellä tästä jumalaisuudesta ei ollut muuta voitettavaa kuin sielullensa autuus. Sellaisia oli rouva de Piennes. Kirkonvartija olisi jo sangen mielellään mennyt päivälliselle, sillä hänen kaltaisensa syövätkin päivällistä kello yhden paikoilla, vaan hän ei uskaltanut häiritä Pyhän Rochin seurakunnassa niin korkeasti kunnioitettua henkilöä. Hän asteli siis pois päin kolistellen linttaan poljettuja saappaitansa ja toivoen, että kappeli ehtisi tyhjentyä sillä aikaa kuin hän tekee kierroksen kirkon ympäri.

Hän oli jo kuoron toisella puolella, kun kirkkoon astui nuori nainen vetäytyen muutama ovensuupylvästä, mistä hän uteliaasti silmäili ympärilleen. Alttaripöytä, kappeli synninpäästöä varten ja vihkivesiastia näyttivät kaikki olevan hänelle yhtä outoja esineitä kuin lienevät teille, lukijani, jonkun Kairon moskeian pyhät holvit ja kirjoitukset. Hän oli noin viisikolmatta vuotias, vaan täytyipä tarkastella häntä suurella huolella, ettei olisi häntä vanhemmaksi arvioinut. Tosin olivat hänen mustat silmänsä sangen kirkkaat, mutta syvälle painuneet ja ympärillä sinertävät kehät; hänen kalpean vaalea hiipiänsä ja värittömät huulensa ilmaisivat kärsimystä, mutta katseen rohkeus ja iloisuus olivat suorana vastakohtana tuolle kivulloselle ulkonäölle. Puvussa olisitte, lukijattareni, huomanneet omituisesti sekoittunutta huolettomuutta ja valikoimista. Ja tuo tekokukilla koristeltu punainen päähine olisi paremmin sopinut jossakin iltamassa käytettäväksi. Pitkän kashmir-shaalin alta, jonka vallasnaisen kokenut silmä olisi huomannut olleen jo muidenkin hartioilla, näkyi markan karttuunista tehty, jo hiukan kulunut röjy. Ja ainoastaan mieshenkilö olisi ihailut hänen pientä jalkaansa noissa jokapäiväisissä sukissa ja satiinikengissä, joiden korkoja katukivitys näytti jo aika pahoin kohdelleen. Te muistatte, lukijattareni, ettei asfalttia silloin vielä oltu keksitty.

Tämä nainen, jonka yhteiskunnallisen aseman te jo lienette aavistaneet, lähestyi sitä kappelia, missä rouva de Piennes yhä viipyi. Katseltuaan häntä jonkun aikaa levottomasti ja hämillänsä, astui hän rouva de Piennes'ä kohti nähdessään tämän nousevan ylös ja tekevän lähtöä.

— Voisitteko te sanoa minulle, kenen puoleen minun on käännettävä saadakseni vahakynttilän? kysyi hän vienolla äänellä ja arasti hymyillen.

Tytön puhetapa soi rouva de Piennes'n korvissa niin oudolta, ettei hän ensin ymmärtänyt, mistä kysymys oli.

— Niin, minä tahtoisin poltattaa vahakynttilän Pyhän Rochin kunniaksi, vaan en tiedä kenelle rahat ovat annettavat.

Rouva de Piennes'n uskonnollinen kanta oli siksi valistunut, ettei hän tällaisia kansantapoja noudattanut. Mutta hän kunnioitti niitä sentään, sillä kaikessa jumaloimisessa on jotakin liikuttavaa, ilmestyköönpä se sitten vaikka vähän karkeammallakin tavalla. Ollen vakuutettuna siitä, että tässä oli kysymys jostakin vainajalle annetusta lupauksesta tai senkaltaisesta ja liian hyväsydäminen tehdäksensä nuoren naisen puvusta johtopäätöksiä, jotka ehkä eivät teitä peljättäne, hyvät lukijattareni, näytti rouva de Piennes häntä juuri lähestyvän kirkonvartijan luo. Tuntematon kiitteli häntä ja kiiruhti vartijaa puhuttelemaan, joka näytti oivaltavankin asian jo puolesta sanasta. Sillä välin kuin rouva de Piennes kääntyi ottamaan messukirjaansa ja asetteli harsoansa, näki hän nuoren naisen vetävän taskustaan pienen kukkaron, ottavan sieltä pikku rahojen joukosta ainoan viisimarkkaisen ja antavan sen pitkällä, supattelevilla suoritusmenoilla kirkon vartijalle, joka hymyillen kuunteli puhuttelijaa.

Molemmat naiset lähtivät kirkosta yhtä aikaa, vaan tuo nuori nainen riensi sangen nopeasti ja katosi pian rouva de Piennes'n näkyvistä, vaikka he menivätkin samaan suuntaan. Sen kadun kulmassa, jonka varrella hän asui, kohtasi rouva de Piennes hänet uudelleen. Käytetyn kashmir-shaalinsa alle koetti tuntematon peittää läheisessä puodissa ostamaansa neljän naulan leipää. Huomatessaan rouva de Piennes loi hän silmänsä alas, hymyili ja kiiruhti kulkuansa! Tuo hymyily merkitsi: "Niin, minä olen köyhä. Naurakaa minulle! Tiedän kyllä minäkin, ettei kashmir-shaalissa ja punaisessa kapotissa muuten leivänostolla juosta". Rouva de Piennes'ltä ei suinkaan jäänyt huomaamatta tuo häveliäisyyden, alistuvaisuuden ja hyväntuulen ilme tytön kasvoilla.

Jonkunlaisella surumielisyydellä ajatteli hän nuoren tytön mahdollista asemaa. "Hänen hartautensa on suurempi kuin minun, arveli hän itsekseen. Epäilemättä on hänelle tuo viisimarkkanen paljo suurempi uhraus kuin minulle se, mitä yltäkylläisyydestäni köyhille jakelen, tarvitsematta siltä missään suhteessa luopua mukavuudestani". Sitten johtui hänen mieleensä lesken viimeinen ropo, joka oli Jumalalle mieluisampi kuin rikkaiden runsaat almut.

"Minä en uhraa tarpeeksi hyväntekeväisyyteen enkä tee, mitä voisin tehdä".

Ajatuksissaan näin itseänsä ruoskien tavalla, jota hän ei suinkaan ansainnut, saapui rouva de Piennes kotiinsa. Vahakynttilä, neljän naulan leipä ja varsinkin tuon ainoan viisimarkkasen uhraus olivat painuneet niin syvästi hänen muistoonsa, että tuo nuori nainen oli hänestä oikean jumalisuuden esikuva.

Sittemmin tapasi kreivitär hänet sangen usein kirkon ohitse menevällä kadulla, vaan kirkossa ei häntä sen koommin koskaan näkynyt. Aina kun tuntematon sivuutti rouva de Piennes'n, loi hän silmänsä maahan ja hymyili vienosti. Tuo nöyrä hymyily miellytti rouva de Piennes'ä. Hän olisi mielellään halunnut tilaisuutta saada auttaa tuota tyttöraukkaa, joka ensin oli kiinnittänyt hänen huomionsa ja joka nyt sääli häntä; sillä hän oli huomannut, että tuo punainen kapotti alkoi vaalistua ja että kashmir-shaali oli kadonnut. Epäilemättä oli se joutunut johonkin vanhojen vaatteiden kauppaan. Pyhä Roch ei nähtävästi ollut sadankertaisesti maksanut takaisin sitä summaa, joka hänelle tuonottain oli uhrattu.

Eräänä päivänä näki rouva de Piennes Pyhän Rochin kirkkoon kannettavan ruumisarkkua, jota seurasi mies jotenkin huonossa asussa ja ilman suruharsoa hattunsa ympärillä.

Se oli kai joku talonmies. Kuukauteen ei hän ollut tavannut tuonoista nuorta naista ja rouva de Piennes'lle juolahti äkkiä mieleen, että ehkäpä tässä juuri häntä haudattiin. Se olikin hyvin mahdollista, sillä hän oli ollut niin kalpea ja laiha, kun hän viime kerran tuli rouva de Piennes'ä vastaan. Hän kysäsi kirkon vartijalta, joka vuorostaan tiedusteli asiaa ruumisarkkua seuraavalta mieheltä. Tämä sanoi olevansa talonmiehenä eräässä Louis-le-Grand kadun varrella olevassa kartanossa ja kertoi, että eräs heidän hyryläisistään, rouva Guillot, jolla ei ollut sukulaisia eikä ystäviä muuta kuin yksi tytär, oli äsken kuollut ja että hän, talonmies pelkästä hyvydestä oli tullut saattamaan henkilöä, joka ei ollut hänen omaisiansa eikä mitään. Rouva de Piennes kuvaili heti, että hänen tuntemattomansa oli kuollut kurjuudessa jättäen jälkeensä pienen avuttoman tyttösen; hän päätti kohta lähettää erään sielunpaimenen, jota hän tavallisesti käytti apunansa laupeudenteissä, ottamaan selkoa asiasta.

Toisena päivänä sen jälkeen estivät eräät poikki kadun kulkevat kuormakärryt hetkiseksi hänen vaunujansa, juuri kun hän ajoi ulos portistaan. Hajamielisesti kuomin akkunasta katsahtaessaan huomasi hän tuon vainajaksi luulemansa tytön nojautuneena nurkassa olevaa kivipylvästä vastaan. Rouva de Piennes tunsikin hänet kohta, vaikka hän köyhässä murhepuvussaan, ilman hansikkaita ja hattua näyttikin vielä kalpeammalta ja laihemmalta kuin koskaan ennen. Tavallinen hymyily oli poissa, muoto oli synkkä ja katse hurja noissa mustissa silmissä, jotka hän käänsi ohimeneviä vaunuja kohti tuntematta kuitenkaan näkymättömänä olevaa rouva de Piennes'ä. Hänen olentonsa ei ilmaissut surua, vaan päättäväistä hurjuutta. Sillä välin olivat kuormakärryt väistyneet ja rouva de Piennes'n vaunut poistuivat hyvää vauhtia; vaan tuon nuoren naisen kasvot epätoivoisine ilmeineen seurasivat rouva de Piennes'ä tuntikausittain.

Palatessaan kotiinsa näki hän kadulla asuntonsa luona suuren väkijoukon. Kaikki talonmiehet seisovat porttiansa edessä kertoen naapureille jotakin jota nämä näyttivät vilkkaalla osanotolla kuuntelevan. Joukko patousi varsinkin erään hänen asuntonsa vieressä olevan rakennuksen eteen. Kaikki katselivat he muutamaa kolmannen kerroksen akkunaa kohti ja kussakin pienessä ryhmässä näkyi joku kädellään osottelevan yleisölle samaista ikkunaa; sitten hurahivat kaikki kätet taas yht'äkkiä maahan päin ja kaikkien silmät seurasivat tuota liikettä. Jotakin tavatonta oli tässä juuri tapahtunut.

Menessään odotushuoneensa läpi tapasi rouva de Piennes palvelijansa vallan säikähdyksissä ja kukin heistä koetti pyrkiä hänen eteensä saadakseen ensimmäisenä kertoa hänelle kaupunginosan suuren uutisen. Ja ennen kuin hän ehti kysyäkään, huudahti kamarityttö jo, että "voi, voi, jos rouva tietäisi, mitä!..." Avaten sanomattomalla nopeudella oven rouvalle pujahti hän emäntineen jo "kaikkein pyhimpään", tarkoitan pukuhuoneeseen, jonne muulta väeltä oli pääsy kielletty.

— Voi, voi, rouva, puheli neitsy Josefiina ottaessaan shaalia rouvansa yltä, oikein ovat vereni sotkeuksissa! En iki päivinä ole niin hirveätä nähnyt, niin, enhän sitä nytkään itse nähnyt, vaikka heti jälkeen juoksinkin paikalle... Mutta, kumminkin...

— Mitä sitten on tapahtunut? Sanokaa pian, Josefiina.

— No, niin, rouva, eräs onneton nuori tyttö on tästä parin kolmen portin päässä heittäytynyt akkunasta kadulle tuskin pari minuuttia sitten; jos rouva olisi tullut minuuttiakaan ennen, niin olisitte itsekin kuullut kupsauksen.

— Voi, hyvä Jumala! Ja kuoliko onneton?...

— Se oli hirveää, rouva. Ei Baptistekaan, joka on ollut sodassakin, sano ikinä semmoista nähneensä.

Kolmannesta kerroksesta, ajatelkaahan, rouva!

— Kuoliko hän paikalle?

— Voi, voi, rouva, hänhän eli vielä ja puhuikin. "Lopettakaa minut!" huusi hän. Vaan hänen luunsa olivat vallan murskana. Rouva voi kyllä ajatella, minkälainen putous se oli.

— Mutta onkos ... onkos tuolle onnettomalle annettu apua?... Onko lähetetty noutamaan lääkäriä ja pappia?...

— Pappia! ... tietäähän rouva itse paremmin kuin minä, että... Vaan jos min' öisin pappi, niin... Kun kerran joutuu niin onnettomaksi, että tahtoo lopettaa itsensä!... Ei se muuten näytä häävi olleen ... näkeehän sen... Se oli palvellut Oopperassa, kertoivat minulle tuolla ulkona... Kaikille semmoisille käy lopulta huonosti... Oli juossut akkunaan, sitonut hameensa punaisella nauhalla ja ... kopsis!

— Varmaan se surupukuinen tyttöraukka! huudahti rouva de Piennes itseksseen.

— Aivan oikein, rouva, äiti kuuluu siltä kolme, neljä päivää sitten kuolleen. Siitä sillä olikin poloiselta järki mennyt... Lie sen lisäksi vielä henttu hyljännyt ... niin silloin oli pysty edessä!... Rahaa ei ollut, eikähän se tuommoinen osaa työtä tehdä... Hurjapäälle on huima hyppäys helpompi...

Neitsyt Josefiina puheli vielä jonkun aikaa samaan tapaan saamatta mitään vastausta rouvaltaan. Tämä näytti vaipuneen surullisiin mietteihin kuulemansa kertomuksen johdosta. Sitten hän äkkiä kysäsi kamarineitsyeltänsä:

— Tiedetäänkö onko tuolla onnettomalla tyttösellä, mitä hän nykyisessä tilassaan tarvitsee? ... sänkyvaatteita? ... matrasseja?... Hankkikaa siitä paikalla tieto.

— Minä menen itse rouvan asialle, jos rouva tahtoo, huudahti kamarineitsyt iloiten siitä, että hän kerran saa nähdä läheltä naisen, joka on aikonut murhata itsensä; vaan tarkemmin mietittyään lisäsi hän sentään: "Mutta en tiedä kuitenkaan liekö minulla voimia nähdä semmoista, joka on hypännyt kolmannesta kerroksesta!... Kun Baptiste isketti suonta, tulin minä pahoinvoivaksi. Se kävi jo minulle yli voimain."

— No lähettäkää sitten Baptiste, sanoi rouva de Piennes, mutta toimittakaa minulle vain pian tieto tuon onnettoman tilasta.

Onneksi tuli tohtori K—, hänen kotilääkäriensä juuri samassa. Hän saapui vanhan tavan mukaan joka tiistaina italialaisen Oopperan näytäntöpäivänä rouva de Piennes'n luo päivällisille.

— Menkää pian, tohtori, huusi hän tulijalle vastaan ennen kuin tämä oli ehtinyt riisua päällystakkinsa yltään ja laskea keppinsä kädestään; — Baptiste vie teidät parin askeleen päässä olevaan taloon, missä eräs nuori tyttöraukka juuri on heittänyt alas akkunasta eikä ole vielä mitään lääkäriapua saanut.

— Akkunasta? toisti lääkäri. Jos se oli korkealla, niin minulla ei luultavasti ole mitään tehtävää.

Tohtori olisi mieluummin syönyt päivällistä kuin ryhtynyt leikkauksiin; vaan kun rouva de Piennes niin pyysi ja lupasi odottaa häntä päivällisen kanssa, myöntyi hän seuraamaan Baptistea.

Muutamien minuuttien kuluttua palasi Baptiste yksin takaisin pyytäen sänkyvaatteita, tyynyjä y.m. Samalla kertoi hän, mitä tohtori oli sanonut:

— Ei se kuulu olevan vaarallista. Kuului se siitä kostuvan, jollei kuole johonkin ... en muista oikein mihin se tohtori luuli hänen voivan kuolla, vaan *os'silla* se päättyi.

— Teetanos! huudahti rouva de Piennes.

— Juuri siihen, rouva; mutta oli se muuten Jumalan onni, että rouvan tohtori sattui tulemaan, sillä siellä oli jo se sairaita vailla oleva ilkeä lääkäri, joka oli hoitavinaan pikku Berthelota tuhkurin aikana ... ja tyttöraukkahan kuoli hänen kolmasti talossa käytyä.

Tunnin kuluttua palasi tohtorikin takaisin puuteripölyisenä ja kaunis batistinen rinnanedus epäjärjestyksessä.

— Nuo itsemurhan yrittelijät ovat onnen helmalapsia, sanoi hän. Tuonottain tuotiin minun sairaalaani nainen, joka oli ampunut pistoolilla suuhunsa. Huono tapa muuten!... Kaksi hammasta häneltä meni ja rei'än sai hän vasempaan poskeensa... Hiukan rumemmaksi hän siis tuli, mutta siinä kaikki. Tämä taas hyppää alas kolmannesta kerroksesta. Jos tavallinen kunniallinen miesparka vahingossa horjautaisi alas ensimmäisestäkään, niin olisi hänellä pääkallo murskana. Vaan tältä katkesi jalka ... ja tärähdyksestä pari kylkiluuta, muuta ei mitään. Siinä oli juuri alla sadekatto kuin varta vasten tärähdystä

heikentämässä. Tämä on jo kolmas samanlainen tapaus, minkä Pariisiin palattuani olen nähnyt... Hän putosi jaloilleen. Pohjeluun ja sääriluun voi kyllä saada liitetyksi... Mutta pahempi on, että "gratin de turbot" on luultavasti ehtinyt tällä välin kuivaa... Pelkäänpä paistillekin käyneen samaten ja ehkä jää meiltä vielä *Othellon* ensi näytöskin näkemättä.

— Ja kertoiko tuo onneton, mikä hänet sai...

— Äh! minä en ikinä viitsi kuunnella heidän kertomuksiansa. Kysyn heiltä: söittekö ennen kuin hyppäsitte y.m.s., sillä se vaikuttaa hoitoon... Hiisi vie, jos kerran aikoo tappaa itsensä, niin on siihen aina joku epämieluisen asia syytä. Rakastaja hylkää teidät, talonomistaja ajaa teidät ulos ... ja niin hyppäätte te akkunasta tehdäkseen hänelle pahat kepposet. Vaan tuskin ollaan ilmassa, kun jo kadutaan tekoansa.

— Niin, toivottavasti kai hän katuu, tuo lapsiparka?

— Tietysti, tietysti. Itki ja purpatti, että korvani lumpeen menivät... Baptiste on, rouvaseni, mainio kirurgin apulainen; hän teki tehtävänsä paremmin kuin eräs pieni tohtorin alku, joka seisokeli siellä päätänsä raapien tietämättä, mistä alkaa... Omituisinta asiassa on se, että jos tytön yritys olisi onnistunut, niin olisi hän siten pelastunut kuolemasta keuhkotautiin; sillä hän on keuhkotautinen, siitä voin kirjat antaa. En häntä tosin tutkinut, mutta kasvot eivät minua koskaan petä. Pitää vielä sellaista kiirettä, vaikka varma kuolema jo on ovella!

— Käyttehän te häntä katsomassa huomenna, tohtori?

— Pitänee kai käydä, jos niin tahdotte. Vakuutin jo muuten hänelle, että te aiotte auttaa häntä... Vaikka yksinkertaisinta olisi lähettää hänet sairashuoneeseen... Sieltä saisi ilmaiseksi tarviskapineet luunmurroksen liittämiseksi... Vaan kun tyttö vain kuuli mainittavan sairashuonetta, huusi hän, että "ennen tappakaa paikalla;" ja kaikki kummiämmät perässä. Mutta kun ei ole niin puupenniä...

— Minä pidän kyllä huolen tarpeellisista pikku kulungeista, herra tohtori... Kuulkaas, tuo sairashuone kammottaa minuakin vastoin tahtoani samoin kuin noita kummiämmiäkin. Ja jos ruvettaisiin puuhaamaan häntä sairaalaan siinä tilassa kuin hän nyt on, niin sitenhän hänet murhattaisiin.

— Ennakkoluuloja, pelkkiä vallasnaisten ennakkoluuloja! Paremmin kuin sairashuoneessa ei voi olla missään. Jos minä joskus sairastuisin, niin sinne minä kannattaisin itseni kaikilla mokomin. Sairashuoneesta astuisin sitten Charonin purteen ja lahjoittaisin maalliset jäännökseni oppilailleni ... noin kolmen-, neljäkymmenen vuoden päästä vasta, tietysti. Miettikää vakavasti, hyvä rouva, tuota asiaa: en tiedä tokko tuo suosikkinne oikein ansaitsee huolenpitoanne. Hän näyttää minusta kovin oopperatytön näköiseltä... Täytyy ollakin tanssijattaren jalat tehdäkseen sellaisen hypyn niin onnellisesti...

— Mutta minä näin hänet kirkossa ... ja kuulkaas, tohtori, tähän tunnette heikkouteni: minä perustan kokonaisen historian pelkkään kasvojen ilmeeseen, yhteen ainoaan katseeseen!... Naurakaa vain, jos tahdotte, herra tohtori, vaan minä en usein pety. Tuo tyttöraukka oli äskettäin rukoilemassa sairaan äitinsä puolesta. Äiti kuoli kuitenkin... Silloin menetti hän järkensä... Epätoivo ja kurjuus kypsyttivät hänessä tuon hirmuisen päätöksen.

— Olkoon menneeksi! Niin, hänen pääläellään on tosiaankin liiallista intoilua todistava kasvannainen. Se mitä sanotte kuulostaa siis sangen todennäköiseltä. Tästä johtuukin mieleeni, että hänen riippusänkynsä yläpuolella on pyökkipuun lehvä. Ja eikös se todista hurskautta, vai kuinka?

— Riippusänkynsäkö? Voi, hyvä Jumala, tuota tyttöraukkaa!... Vaan te hymyilette taas tuota ilkeää hymyänne, jonka minä niin hyvin tunnen, tohtori. En minä puhu hänen hurskaudestaan enkä epähurskaudestaan. Vaan minua pakottaa etupäässä se seikka pitämään huolta tuosta tyttösestä, että minä olen hänen suhteensa tehnyt itseni syypääksi...

— Syypääksi?... Sepä vielä puuttui. Tietysti olisi teidän pitänyt toimittaa matrassit kadulle, että...

— Niin, syypääksi. Minä huomasin hänen tilansa ja minun olisi pitänyt auttaa häntä. Mutta kun apotti Dubignon parka oli vuoteen omana ja...

— No, kylläpä te sitten saatte usein syytellä itseänne, hyvä rouva, ellette katso tekevänne tarpeeksi antaessanne tapanne mukaan kaikille kerjäläisille. Teidän pitäisi vielä aavistaa, missä häveliäitä tarvitsevaisia löytyy, jotka eivät tule pyytämään. Mutta ei puhuta enempää katkenneista kylkiluista, rouva hyvä, tai sallikaa minun sanoa vielä pari sanaa. Jos te kerran suvaitsette ottaa korkeaan suojelukseenne uuden potilaani, niin toimittakaa sitten hänelle parempi sänky ja huomenna sairaanhoitajatar — tänään on siellä vielä tarpeeksi kummiämmiä. Sitä paitse lihaliientä, lääkintäteetä y.m.s. Eikä haittaisi, jos lähettäisitte hänen luoksensa apottienne joukosta jonkun hyvälukuisen

pastorin, joka läksyttäisi häntä hieman ja korjaisi hänen moraaliensa samoin kuin minä jo olen korjannut hänen jalkaansa. Tyttörukka on hermostunut ... tähän voi ehkä liittyä odottamattomia lisäseikkoja... Niin te ... kunniani kautta, juuri te olisitte ... paras sielun opastaja; vaan teillä on parempia läksytettäviä... Olen puhunut. — Kas, kello on jo puoli yhdeksän! Menkää nyt Herran nimessä pukeutumaan Oopperaa varten. Baptiste voi sillä välin tuoda minulle kahvia ja *Journal des Débats* lehden. Olen ollut juoksulla koko aamupäivän, niin ett'en vielä ole ehtinyt ottaa selkoa maailman menostakaan.

Muutamia päiviä kului ja potilas oli hiukan parempi. Tohtori valitti vain, ettei siveellinen ärtymys ottanut vähentyäkseen hänessä.

— Teidän pastoreihinne ei ole paljo luottamista, sanoi hän rouva de Piennes'lle. — Ellei teidän olisi kovin vastenmielistä nähdä omin silmin ihmiselämän kurjuutta, ja tiedänhän teillä olevan tarpeeksi rohkeutta, niin voisitte tyynnyttää tuon lapsiraukan kiihkoista mieltä paremmin kuin mikään Pyhän Rochin pastori ja, mikä vieläkin hyödyllisempää, paremmin kuin mikään lääkeannos.

Rouva de Piennes ei muuta halunnutkaan ja ehdotti, että lähdettäisiin heti yhdessä sairaan luo.

Kolmella rottinkituolilla ja pienellä pöydällä kalustetussa suojassa lepäsi tämä rouva de Piennes'n lähettämällä hyvällä vuoteella. Hienot lakanat, paksut matrassit ja joukko muhkeita tyynyjä todisti hellää huolenpitoa, kenen puolelta, ei liene vaikea arvata. Hirmuisen kalpeana lepäsi siinä tyttönen, hehkuvin silmin ja toinen käsivarsi sängyn laidalla; ja tuo hihasta esiin pistävä sinertävän kuihtunut osa käsivartta oli tarpeeksi osottamaan, minkälaisessa tilassa hänen koko muu ruumiinsa oli. Nähdessään rouva de Piennes'n kohotti hän päätänsä ja hymyili vienon surullisesti.

— Tiesin kyllä, että teitä on minun kaikesta tästä huolenpidosta kiittäminen, hyvä rouva. Minulle mainittiin teidän nimenne ja olin heti varma siitä, että se oli sama vallasnainen, jonka tapasin lähellä Pyhän Rochin kirkkoa.

Muistelen sanoneeni jo, että rouva de Piennes luuli voivansa tuomita ihmisiä yhdestä kasvojen ilmeestä. Häntä ilahdutti tavata suosikissaan samanlainen ominaisuus ja tämä uusi havainto vain lisäsi hänen kiintymystänsä tyttöön.

— Teidän on täällä jotenkin paha olla, lapsirukka, sanoi hän silmäillen huoneen kurjanlaista kalustoa. — Miks'eivät he ole toimittaneet teille uutimia?... Sanokaa vain Baptistelle, että hän toimittaa, mitä vähäistä tarvitsette täällä.

— Te olette kovin hyvä, rouva... Mitäpä minulta puuttuisi? Ei mitään... Hiukan paremmin tai huonommin on minulle jo yhdentekevää.

Ja kääntäen pois päänsä alkoi hän itkeä nyyhkyttää.

— Teillä taitaa olla kovat tuskat, lapsukaiseni? kysäsi rouva de Piennes istahtaen sairaan vuoteen viereen.

— Ei juuri... Korvissani vain aina kuulen saman huminan kuin pudotessani ... ja sitten tuon rasahduksen, kun putosin katuun.

— Te olitte mieletön silloin, rakas ystäväni; mutta kaduttehan te nyt tekoanne, vai kuinka?

— Kadun ... mutta kun joutuu oikein onnettomaksi, niin kadottaa järkensäkin.

— Valitan, etten ole ennen saanut tietää tilastanne. Vaan ei pidä sentään koskaan antautua epätoivon valtaan.

— Te, voisitte kyllä niin sanoa, hyvä rouva, puuttui puheeseen tohtori, joka kirjoitti reseptiä pienen pöydän ääressä. — Te ette tiedä miltä se tuntuu, kun menettää pulskan ja siroviiksisen nuoren miehen. Mutta eihän, hiisi vie, hänenkään jälkeensä tarvitse juuri akkunan kautta hypätä.

— Hyi teitä, tohtori, virkkoi rouva de Piennes, lapsi raukalla oli epäilemättä muut syyt tuohon...

— Voi! en tiedä itsekään, mitä lie ollut, huudahti sairas, sata syytä yhden sijasta. Ensistäänkin oli äitini kuolema jo kova isku minulle. Sen jälkeen tunsin itseni niin hyljättyksi ... ei ainoatakaan todellista ystävää!... Sitten vielä eräs, josta pidin enemmän kuin kestään muusta maailmassa... Niin, rouva, unohtaa yksin minun nimenikin... Minun nimeni kun on Arsène Guillot, G, u, i ja kaksi l:ää, niin hän kirjoittaa sen y:llä.

— No, sanoinhan minä, että siinä oli joku uskoton pelissä! huusi tohtori. — Niin se on aina. Ääh, unohtakaa tekin hänet, kaunokaiseni. Huonomuistista miestä ei ansaitse muistella.

Tohtori katsoi kelloansa.

— Kello on jo neljä, sanoi hän nousten, minä olen jo myöhästynyt erään potilaan luota. Pyydän teiltä tuhannesti anteeksi, hyvä rouva, vaan nyt täytyy minun jättää teidät enkä ehdi edes saattamaan teitä kotiinne. — Hyvästi, lapsukaiseni, rauhoittukaa te vain, ei se vaarallista ole. Te voitte vielä tanssia tällä jalalla yhtä hyvin kuin toisellakin. — Ja te, hoitajatar, juoskaa tämän reseptin kanssa apteekkiin ja tehkää niinkuin eilenkin.

Lääkäri ja hoitajatar menivät. Rouva de Piennes jäi yksin sairaan luo hiukan kummissaan siitä, että tässä jutussa, jonka hän mielikuvituksessaan oli vallan toisin muodostellut, oli rakkauskin mukana.

— Hän petti siis teidät, onneton lapseni, lausui hän hetken äänettömyyden jälkeen.

— Minutko! ei, ei... Mitenkä minunlaista tyttöä petettäisiin?... Hän vain ei enää välittänyt minusta... Ja oikeassahan hän on: minä en ole enää sellainen, että kelpaisin hänelle. Mutta hyvä ja antelias on hän aina ollut. Kirjoitin hänelle, missä tilassa olin, ja kysyin huolisiko hän minusta... Vastauksessaan sanoi hän asioita, jotka niin kipeästi koskivat minuun... Ja kun minä tuonottain palasin kotiini, pudotin permantoon hänen antamansa peilin, joka oli Venetsiasta, niinkuin hän vakuutti. Se meni palasiksi... Kas, se oli viimeinen isku, arvelin minä. Se merkitsee, että kaikki on lopussa... Minulla ei ollut enää mitään muistoa häneltä. Jalokivet olin jo pantannut. Ja sitten ajattelin, että jos lopettaisin itseni, niin tuottaisi se hänelle surua, ja minä olisin kostanut... Akkuna oli auki ... ja minä hyppäsin.

— Mutta teidän syyne ovat yhtä rivot kuin tekonne on rikollinen, te onneton ihminen!

— Niin lienevät, vaan mitäs tehdä? Kun kerran on onneton, niin ei mieti kauvan. Helppohan onnellisten ihmisten on sanoa, että pysykää järkevinä.

— Totta kyllä, kurjuus on huono pääanalus. Mutta suurimpainkaan surujen aikana ei saa muutamia asioita unohtaa. Näin teidät joku aika sitten hartauden toimituksessa Pyhän Rochin kirkossa. Teillä on onneksi *usko* tallella. Uskonnon olisi tuki pitänyt pidättää teitä, rakas lapsi, tuona epätoivon hetkenä. Jumalaltahan te olette elämänne saanut. Ei se ole teidän omanne... Mutta teen väärin moittiessani teitä enää, sillä nythän te kadutte ja kärsitte eikä Jumala voi olla teitä säälimättä.

Arsènen pää vaipui alas ja kyyneleet kiilsivät hänen silmissänsä.

— Voi, hyvä rouva, huokasi hän, te luulette minua paremmaksi kuin olenkaan. Te luulette minua hurskaaksi ... en minä sitä ole ... ei minua ole siihen opetettu ... ja jos te olette nähnyt minut kirkossa vahakynttilän ostossa ... niin tapahtui se siksi, ettei enää muuta neuvoa ollut.

— No niin, lapseni, vaan se oli hyvä ajatus. Onnettomuudessa tulee meidän aina turvautua Jumalaan.

— Minulle vakuutettiin ..., että jos minä ostan vahakynttilän poltettavaksi Pyhän Rochin kunniaksi ... mutta en minä sentään voi sitä sanoa teille, hyvä rouva. Teidänlaisenne vallasnaiset eivät voi käsittää, mitä ihminen tulee tehneeksi, kun ei ole enää penniäkään taskussa.

— Rohkeutta on meidän etupäässä Jumalalta anominen.

— En kumminkaan tahdo tehdä itseäni paremmaksi kuin olen teidän edessänne, hyvä rouva, ja sehän olisikin kuin varkautta, jos ottaisin vastaan hyväntekeväisyyttänne ilman että edes tunnette minua... Minä olen kurja tyttönen ... vaan tässä maailmassa elää kukin miten parhaiten taitaa... Lopuksi menin siis kirkkoon, koska äitivainajani oli sanonut, että jos sytyttää vahakynttilän Pyhälle Rochille, niin saa aina viikon kuluessa kiinni miehen elääksensä hänen kanssaan... Mutta minä olen käynyt niin rumaksi, minä olen kuin mikäkin muumio ... minusta ei enää kukaan huolinut. Ei ollut siis muuta kuin kuolema edessä. Ja nythän tuo on jo puoleksi tullutkin!

Kaiken tämän sanoi sairas hyvin nopeasti, nyhkyttäen välillä ja sellaisella hurjalla äänellä, että se peljästytti rouva de Piennes'ä vielä enemmän kuin kauhistutti. Tahtomattansa lykkäsi hän tuolinsa loitommaksi sairaan vuoteesta. Ehkä olisi hän poistunut huoneestakin, ellei ihmisyyden tunne, joka sentään oli suurempi kuin hänen vastenmielisyytensä tätä kadotettua naista kohtaan, olisi kieltänyt häntä jättämästä sairasta yksikseen hetkellä, jolloin tämä oli pahimman epätoivonsa vallassa. Seurasi hetken äänettömyys. Maahan katsellen mutisi rouva de Piennes sitten heikosti:

— Äitinekö, te onneton tyttö, mitä uskallattekin sanoa?

— Voi, äitini oli kuin kaikki muutkin äidit ... kaikki meikäläisten äidit... Hän oli elättänyt omaa äitiänsä ... ja minä elätin häntä... Onneksi ei minulla ole lasta. — Minä näen kyllä, että te pelkäätte minua ... vaan mitäs minä voin?... Te olette saanut hyvän kasvatuksen eikä teillä ole kärsimyksiä. Rikkaan on helppo olla kunniallinen. Olisin minäkin pysynyt kunniallisena, jos olisi ollut varoja siihen. Rakastajia on minulla ollut montakin ... vaan minä olen aina rakastanut vain yhtä ainoaa. Mutta hän

jätti minut. Jos olisin ollut rikas, olisimme menneet naimisiin ja lapsistamme olisi tullut kunniallisia ihmisiä... Te kuulette, rouva, että minä puhun teille vällan suorasti, vaikka kyllä näen, mitä te ajattelette minusta... ja te olettekin oikeassa... Mutta te olette ainoa kunniallinen nainen, jonka kanssa elämässäni olen puhunut, ja te näytätte niin, niin hyvältä ... että arvelin äsken itsekseni: hän säälii minua, vaikka tuntisikin minut oikein. Minä kuolen pian enkä pyydäkään teiltä kuin yhtä asiaa ... nimittäin että kuoltuani luetatte minulle yhden messun samassa kirkossa, jossa teidät ensi kerran näin. Yksi ainoa rukous, ei muuta, ja minä olen teille koko sydämmestäni kiitollinen...

— Ei, te ette saa kuolla, huudahti rouva de Piennes hyvin liikuttetuna. Jumala on armahtava teitä poloista. Te kadutte irstasta elämäänne ja hän antaa teille anteeksi. Jos rukoukseni voivat tehdä jotakin autuutenne hyväksi, niin olkaa varma niistä. Teidän kasvattajanne ovat rikollisempia kuin te itse. Rohkaiskaa vain itsenne elkkääkä menettäkö toivoa. Koettakaa varsinkin tyyntyä, lapsukaiseni. Ruumiinne on parannusta vailla; sairas on sielunnekin, vaan kyllä minä sen parantumisesta otan vastatakseni.

Puhuessaan oli hän nousut seisoaalleen ja hieroi sormiensa ympäri paperirahaa.

— Kuulkaas, sanoi hän, jos te ehkä tarvitsette johonkin... Ja hän pisti rahan sairaan päänaluksen alle.

— Ei, hyvä rouva! huudahti Arsène äkäisesti paperirahan luotaan lykäten, en minä tahdo teiltä mitään muuta kuin mitä jo lupasitte. Jääkää hyvästi, emme me näe enää toisiamme. Toimittakaa minut sairashuoneeseen, että saan päättää päiväni olematta kenellekään haitaksi. Ei minusta koskaan tule kelvollista ihmistä. Minä olen tyytyväinen, kun tiedän, että vallasnainen on rukoillut puolestani. Jääkää hyvästi!

Ja kääntyen niin paljo kuin hän siteiltään suinkin voi peitti hän kasvonsa tyyntyänsä päästäkseen näkemästä enempää.

— Kuulkaa, Arsène, sanoi rouva de Piennes vakavalla äänellä. Minulla on tuumia teidän suhteenne. Tahdon tehdä teistä kunniallisen naisen. Onnistumisesta on katumuksenne parhaana takeena. Minä käyn usein teitä katsomassa ja pidän huolta teistä. Kerran kiitätte te vielä minua kunnioituksesta itseänne kohtaan.

Ja hän tarttui sairaan käteen puristaen sitä hieman.

— Te olette koskenut minuun, huudahti tyttö raukka, te olette puristanut kättäni!

Ja ennen kuin rouva de Piennes ehti vetää pois kätensä, oli hän tarttunut siihen ja kostuttanut sen suudelmilla ja kyynelillä.

— Rauhoittukaa, rauhoittukaa, rakas lapsi, puheli rouva de Piennes. Elkkää puhuko minulle enää mitään. Minä tiedän nyt kaikki ja minä tunnen teidät jo paremmin kuin te itse. Minä olen nyt teidän sielunne, teidän hurjan sielunne lääkäri. Teidän on totteleminen minua aivan kuin tohtoria ainakin, pyydän minä. Minä lähetän teille erään tuttavani pastorin, jota teidän on kuunteleminen. Sitten valitsen minä luettavaksenne hyviä kirjoja. Joskus puhelemme me yhdessä ja kun te paranette, niin keskustelemme teidän tulevaisuudestanne.

Hoitajatar palasi samassa apteekista pullon kanssa. Arsène itki edelleen. Rouva de Piennes puristi vielä kerran hänen kättänsä, laski paperirahan pienelle pöydälle ja poistui tuntien ehkä vielä suurempaa myötätuntoisuutta katuvaista potilastaan kohtaan nyt kuin ennen tuota outoa tunnustusta.

Mikä vetää meitä aina rakastamaan kevytmielisiä ihmisiä? Tuhlaajapojasta alkaen nykyaikoihin asti pidämme ihmisistä sitä enemmän, mitä vähemmän he sitä ansaitsevat. Turhamaisuutta! pelkkää turhamaisuutta, koko tuo tunne! Voitetun vaikeuden tuottamaa nautintoa! Tuhlaajapojan isä voitti pahlaisen ja riisti häneltä saaliinsa. Rouva de Piennes oli ylpeä siitä, että oli pelastanut ilotytön synnin polulta ja kaunopuheliaisuudellaan repinyt alas ne aitaukset, joilla kaksikymmenvuotiset viettelykset olivat tämän hyljätyn sieluraukan piirittäneet. Ja ehkäpä tuli voitonylpeyden ja hyvänteon nautinnon lisäksi vielä — uskaltanenkö sitä sanoakaan? — jonkunlainen uteliaisuus tutustua kerran tuollaiseen naiseen, uteliaisuus, joka ilmestyy monessakin kunniallisessa naisessa. Olen huomannut useiden oudosti tarkastelevan esim. laulajatarta, tämän astuessa salonkiin. Miehet eivät häntä enimmäen tarkasta, vaan naiset. Miten voi olla persialainen? Kuinka usein tekevätkin he itselleen tuon kysymyksen! Rouva de Piennes'kin puolestaan mietti paljo neiti Arsène Guillot'a ja päätti pelastaa hänet. Aluksi lähetti hän tämän luo papin, joka kehotti sairasta katumaan. Katumus ei ollutkaan vaikeaa Arsèneraukalle, jolla muutamia onnellisia hetkiä lukuunottamatta, oli elämässään ollut pelkkiä kärsimyksiä. Sanokaa onnettomalle, että hän on itse sypää kohtaloonsa, ja hän on oleva vällan samaa mieltä; ja jos te samalla lohduttelette häntä, niin siunaa hän teitä ja lupaa kaikkea hyvää — tulevaisuudessa. Eräs kreikkalainen sanoo jossakin, tai oikeammin Amyot panee hänen suuhunsa sanat:

Se hetki, mi vapahan kahleihin lyö,
Vie puolet syntymähyveestään.

Jokapäiväisellä proosakielellä voi sen supistaa seuraavaksi mietelmäksi: onnettomuus tekee meidät lempeiksi ja taipuvaisiksi kuin karitsat.

Pastori kertoi rouva de Piennes'lle, että neiti Guillot oli sangen vähätietoinen uskon asioissa, vaan sydämmeltään oli hän hyvä, jonka vuoksi hänestä oli hyviä toiveita. Arsène kuunteli häntä todellakin tarkkaavaisuudella ja kunnioituksella. Hän luki ja luetti itselleen kaikki määrätyt kirjat totellen yhtä tarkkaan rouva de Piennes'ä kuin lääkärin määräyksiä. Mutta lopullisesti voitti Arsène Guillot pastorin sydämmen ja antoi suojelijattarensa mielestä parhaimmat takeet siveellisestä parannuksestaan sillä tavalla, millä hän oli saamansa rahasumman käyttänyt. Hän oli pyytänyt juhlallista messua luettavaksi Pyhän Rochin kirkossa äiti vainajansa Paméla Guillot'n muistoksi. Eikä liene koskaan vainajan sieluparka ollutkaan suuremmissa kirkon rukousten tarpeessa kuin hänen.

II.

Kun rouva de Piennes eräänä aamuna parhaillaan pukeusi, tuli piikatyttö naputtamaan pyhitetyn huoneen ovelle ja antoi neitsyt Josefiinalle käyntikortin, jonka muudan nuori herra juuri oli hänelle jättänyt.

— Max Pariisissa! huudahti rouva de Piennes silmättyään korttia; rientäkää, neiti, sanomaan hra de Salignylle, että hän odottaa minua salongissa.

Hetkinen sen jälkeen kuului salista naurua ja pidätettyjä huudahduksia, ja neiti Josefiina palasi sangen punoittavana ja päähine toisella korvallisella.

— Mitä nyt, neiti? kysyi rouva de Piennes.

— Ei mitään, rouva, hra de Saligny vain sanoi minun lihoneen.

Neiti Josefiinan lihavuus voi todellakin ihmetyttää hra de Salignya, joka oli ollut matkoilla yli kaksi vuotta. Ennen oli hän ollut neiti Josefiinan suosikkia ja hänen emäntänsä kavaljeereja. Ollen rouva de Piennes'n hyvän ystävän veljenpoika kävi hän usein talossa tätinsä kanssa. Muuten ei häntä nähty missään muussa vakavassa perheessä. Max de Salignyä pidettiin yleensä jotenkin suurena huvilivinä, pelaajana, riitelijänä ja elostelijana, mutta siitä huolimatta kehuttiin häntä mitä hyväluontoisimmaksi pojaksi. Hän saattoi usein tätinsä, rouva Aubréeen vallan epätoivoon, mutta tämä häntä kuitenkin jumaloi. Monta monituista kertaa oli hän koettanut vieroittaa Max'ia tuosta kevytmielisestä elämästä, mutta huonot tavat veivät aina voiton hänen hyvistä neuvoistaan. Max oli rouva de Piennes'ä pari vuotta vanhempi, he olivat lapsuuden tuttavina ja hän näytti katselevan ystävätärtään sangen hellin silmin, ennenkuin tämä naimisiin meni.

— Rakas, pikku tyttöseni, sanoi usein rouva Aubrée, jos te vain tahtoisitte, niin te kyllä taltuttaisitte tuon nuorukaisen, siitä olen varma.

Rouva de Piennes — silloin kantoi hän nimeä Elise de Guiseard — olisi ehkä uskaltanut koettaa voimiansa, sillä Max oli niin iloinen, niin hullunkurinen ja hauska kotoisissa oloissa ja niin väsymätän tanssiaisissa, että hänestä ehdottomasti olisi tullut hyvä aviomies; vaan Elisen vanhemmat olivat pitkänäköisempiä. Rouva Aubrée ei itsekään ottanut liikoja vastatakseen veljenpojastaan; tuli näet tiedoksi, että hänellä oli velkoja ja rakastajatar; sen lisäksi tuli vielä kaksintaistelu, johon eräs Gymnase-teatterin näyttelijätär oli vähemmän viattoman aiheen antanut. Avioliitto, jota rouva Aubrée ei koskaan ollut uskaltanut vakavasti toivoakaan, selitettiin tämän jälkeen mahdottomaksi. Silloin ilmestyi taloon hra de Piennes, vakava ja siveellinen gentlemanni, joka sitä paitse oli rikas ja hyvästä perheestä. Hänestä ei ole juuri muuta sanomista kuin että häntä pidettiin kohteliaana miehenä, joka hän myöskin oli. Paljoa ei hän puhunut, mutta kun hän suunsa avasi, teki hän sen sanoakseen jonkun suuren ja kumoamattoman totuuden. Epäilyttävissä kysymyksissä pysyi hän "de Conrart'in tavalla viisaasti vaiti". Vaikka hän tulollaan ei juuri lisännytäkään hauskuutta missään seurassa, niin ei hän missään ollut sopimatonkaan. Rouvansa vuoksi pidettiin hänestä kaikkialla jotenkin paljo, vaan jos hän taas oleskeli maatiiloillaan, kuten hän tavallisesti oli yhdeksän kuukautta vuodessa samoin kuin silloinkin, kun kertomukseni tapahtumat alkavat, niin ei hänen poissaoloansa kukaan huomannut. Eikä hänen oma vaimonsakaan sitä juuri enemmän huomannut.

Lopetettuaan pukeutumisensa muutamissa minuuteissa tuli rouva de Piennes huoneestaan hiukan liikutettuna, sillä Max de Salignyn läsnäolo muistutti hänelle rakkaimman ystävättärensä kuolemasta. Tämä muisto esiytyi hänessä luullakseni yksinvaltiaana eikä hän sen vuoksi tehnyt niitä naurettavia johtopäätöksiäkään, joita joku vähemmän vakava ihminen ehkä olisi vetänyt neiti Josefiinan epäjärjestykseen joutuneesta päähineestä. Tullessaan salongin ovelle hämmästyivät hän hiukan

kuullessaan jonkun kauniilla bassoäänellä ja itseänsä piaanolla säestäen iloisesti laulavan seuraavaa napolilaista barcarolea:

Addio, Teresa,
Teresa, addio!
Al mio ritorno,
Ti sposerò.

Hän avasi oven ja keskeytti laulajan ojentaen hänelle kätensä:

— Kuinka hauskaa on taas nähdä teitä, hyvä Max parkani!

Max hypähti heti kohta ylös ja puristi hämmennyksissään ojennettua kättä voimatta virkkaa sanaakaan vastaukseksi.

— Olin kovin pahoillani, jatkoi rouva de Piennes, etten voinut tulla Roomaan, kun hyvä tätinne sairastui. Tiedän kyllä teidän pitäneen hänestä hyvää huolta ja kiitän teitä siitä viimeisestä muistosta, minkä häneltä lähetitte minulle.

Max, jonka muoto luonnostaan oli iloinen, melkeinpä nauravainen, kävi äkkiä surullisen näköiseksi.

— Hän puhui minulle paljo teistä viimeiseen hetkeensä saakka, sanoi hän. Näen teidän saaneen hänen sormuksensa ja luultavasti myöskin kirjan, jota hän vielä samana aamuna luki...

— Kyllä, Max, kiitoksia niistä, Lähettäessänne tuon surullisen lahjan mainitsitte lähtevänne Roomasta, vaan ette antanut osotettanne; en siis tiennyt mihin kirjoittaisin. Ystävätär parka, joka kuoli niin kaukana kotimaasta! Onneksi kiiruhditte te heti hänen luoksensa... Te olette parempi kuin miltä tahdotte näyttää, Max ... kyllä minä teidät tunnen.

— Tätini sanoi minulle usein sairautensa aikana: "Kun minä olen poissa, ei sinulla ole enää muita tönijöitä kuin rouva de Piennes... (Hän ei voinut olla hymyilemättä). Koeta elää niin, ettei hänen tarvitse torua sinua kovin usein". Te huomaatte, hyvä rouva, kuinka huonosti aloitatte tehtävänne.

— Toivon saavani olla sitä tekemättä nyt. Sanotaan teidän tehneen parannuksen, vakiutuneen ja käyneen kaikin puolin järkeväksi.

— Ettekä tulekaan pettymään minun suhteeni, rouva de Piennes; lupasin tädilleni tulla hyväksi ihmiseksi ja...

— Olen vakuutettu, että pidätte sananne!

— Koetan ainakin. Matkoilla se on helpompaa kuin Pariisissa, mutta... Kuulkaas, hyvä rouva, olen ollut täällä ainoastaan muutamia tunteja ja kuitenkin olen jo saanut vastustaa houkutuksia. Tänne tullessani tapasin erään vanhan ystävän, joka kutsui minut syömään päivällistä useiden hulivilien seurassa ... vaan minä kieltäysin.

— Siinä teitte oikein.

— Niin, mutta uskallankohan sanoa tehneeni sen toivossa, että te pyytäisitte minut päivälliselle.

— Mikä onnettomuus! Minä syön tänään kaupungilla. Mutta huomenna...

— En voi siinä tapauksessa enää vastata itsestäni. Te olette edesvastauksessa siitä päivällisseurasta, johon joudun.

— Kuulkaapas Max: hyvä alkua on sangen tärkeä. Älkää menkö noille poikamiesten päivällisille. Minä syön rouva Darsenayn luona; tulkaa sinne illemmalla, niin puhellaan yhdessä.

— Kyllä, mutta rouva Darsenay on hiukan ikävä; hän tekee minulle tuhansia kysymyksiä. Teille en saa sanaakaan sanoa ja hänelle sanoisin kai sopimattomuuksia. Ja sitten on hänellä pitkä, luiseva tyttö, joka ehkä ei ole naimisissa vielä...

— Mutta hänhän on erinomainen tyttö ... ja koska mainitsitte sopimattomuuksia, niin olette jo sanonut sellaisen puhuessanne tuolla tavoin hänestä.

— Olen väärässä, se on totta; mutta ... kun olen saapunut juuri tänään Pariisiin, niin eiköhän se näyttäisi liian kiireelliseltä, jos...

— No, tehkää niinkuin tahdotte, mutta nähkääs, Max, tätinne ystävänä on minulla oikeus puhua suoraan: karttakaa entisiä tuttavuuksianne. Ajan on pitänyt kylmentää vallan luonnollisesti useita

tuttavuuksia, jotka eivät olleetkaan teille mistään arvosta; elkkää etsikö niitä enää: olen teistä varma, niin kauvan kuin pysytte heistä erillänne. Teidän ijällänne ... *meidän* ijällämme pitää jo olla järkeviä. Vaan jättäkäämme toistaiseksi neuvot ja nuhteet, ja kertokaa te nyt minulle mitä olette puuhannut sen jälkeen kuin viimeksi tapasimme toisemme. Tiedän teidän oleskelleen Saksassa, sitten Itaaliassa, muuta en mitään. Kaksi kertaa kirjoititte minulle, kuten muistanette, vaan sitten ei teistä ole kuulunut mitään. Kaksi kirjettä kahteen vuoteen! huomaatte itse, ettei minulla siis voi olla suuria tietoja teistä.

— Hyvä Jumala, minähän olen rikkonut, ... mutta minä olen ... se täytyy minun tunnustaa ... niin kovin laiska!... Parikymmentä kertaa olen aloittanut kirjettä teille, vaan mitäpä voisin minä kertoa, joka teitä huvittaisi?... Minä en osaa kirjoittaa kirjeitä... Ja jos olisin kirjoittanut teille joka kerta kuin olen ajatellut teitä, niin eivät koko Italian paperikasat olisi siihen riittäneet.

— No, mutta mitäs te sitten olette toimittanut? miten olette kuluttanut aikanne! Kirjeiden kirjoittamisessa se siis ei ole kulunut.

— Toimittanut? ... tiedättehän hyvin kyllä, etten minä, sen pahempi, toimita mitään. Olen matkustellut ja katsellut. Arvelin harjoittaa maalausta, vaan nähtyäni niin paljo kauniita tauluja paranin tästä onnettomasta intohimosta. Ja sitten oli tuo Nibby vähällä tehdä minusta oikean muinaistutkijan. Olen tehnyt kokonaisia tutkimuksia hänen kehoituksestaan. Löysinkin erään rikkonaisen piipun, enkä tiedä kuinka monta vanhaa astiaa... Napolissa taas otin laulutunteja, vaan enpä niistä paljoa hyötynyt... Olin...

— En juuri pidä teidän lauluharrastuksistanne, vaikka teillä onkin kaunis ääni ja vaikka te laulattekin hyvin. Mutta niiden kautta tulette te tekemisiin sellaisten ihmisten kanssa, joilla muutenkin on teihin liikanainen vetovoima.

— Kyllä ymmärrän; mutta Napolissa oleskellessani ei ollut mitään vaaraa. Primadonna painoi sata viisikymmentä kiloa ja toisella donnalla oli suu kuin mikäkin uuninsuu ja nenä kuin Libanonin vuori. Ja näin on kaksi vuotta kulunut ilman että voin sanoa miten. En ole tehnyt mitään enkä oppinut mitään, vaan elänyt kaksi vuotta eteenpäin ikäänkuin huomaamattani.

— Haluaisin nähdä teitä jossakin työssä ja innostuvan todenteolla johonkin hyödylliseen toimeen. Työttömäksi teistä ei ole.

— Suoraan sanoen, hyvä rouva, olivatkin matkani juuri siinä suhteessa onnistuneita, etten ollut vallan tyhjäntoimittaja, vaikka en oikeastaan tehnyt mitään. Kun näkee jotakin kaunista, niin ei tunne ikävää; ja ainoastaan ikävissäni olen minä valmis kaikenlaisiin tyhmyyksiin. Mutta nyt minä olenkin vakiutunut ja vieroittunut muutamista tuhlaavista tavoista, jotka ennen rahoja nielivät. Täti raukkani maksoi velkani, enkä niitä ole sen koommin tehnyt enkä aio tehdä. Poikamiehenä voin elää omistani, ja kun en tahdo näyttää varakkaammalta kuin mitä olen, niin en enää tee hullutuksia. Te hymyilette? Ettekö luota parannukseeni? Haluatteko näytteitä? No, kuulkaa eräästäkin kauniista piirteestä. Tänään tahtoi ystäväni Famin, joka pyysi minua päivällisille, myydä minulle hevosen. Viisituhatta frangia hintana... Se on mainio hevonen! Ensi ajatukseni oli, että ostan, vaan sitten tuumin, etten olekaan kyllin rikas uhratakseni viisituhatta frangia ylellisyyteen, ja niinpä kieltäysin.

— Se on mainiota, Max; mutta tiedättekö, mitä teidän nyt on tekeminen, että aina edeskin päin jatkaisitte samalla tapaa? Teidän pitää mennä naimisiin.

— Ohhoh! vai minä naimisiin?... No miks'ei... Mutta kukapa minusta huolisi? Minä, jolla ei juuri ole oikeutta valikoida, minä muka haluaisin vaimon itselleni!... Eei, ei löydy ketään minulle sopivaista...

Rouva de Piennes punastui hieman, ja Max jatkoi puhettaan tuota huomaamatta:

— ... ja joka ottaisi minut... Se olisikin melkein kyllin riittävä syy kieltoon minun puoleltani?

— Kuinka niin? Tehän hulluttelette!

— Sanoohan Othello jossakin — luullakseni siinä, kun hän puolusteleo itseänsä epäillessään Desdemonaa: "Tuon naisen täytyy olla peräti omituisen ja taipumuksiltaan turmeltuneen, koskapa hän valitsi juuri minut, tällaisen mustan miehen!" Voinehan minäkin vuorostani sanoa: Naisen, joka huolii minusta, täytyy olla ihmeellisen taipumuksiltaan?

— Te olette ollut kyllin suuri hulivili, Max, eikä teidän kannata tekeytyä huonommaksi kuin mitä olette. Karttakaa puhumasta tuolla lailla, sillä löytyy paljo ihmisiä, jotka uskovat, mitä sanotte itsestänne. Minä puolestani olen varma siitä, että jos jonakuna päivänä ... jos te todellakin rakastaisitte jotakin naista ja kunnioittaisitte häntä ... niin olisitte te hänestä...

Rouva de Piennes'n näytti olevan hiukan vaikea päättää lauseensa eikä Maxkaan, joka suurella

uteliaisuudella tarkasti häntä, tahtonut auttaa häntä huonosti aloitetun lauseen lopettamisessa.

— Te tahdotte kai sanoa, virkkoi hän vihdoin, että jos minä oikein rakastuisin, niin voisin toivoa vastarakkautta, sillä siinä tapauksessa minä ehkä ansaitsisin sitä.

— Niin, silloin olisitte te vastarakkautta arvoinen.

— Jollei rakastetuksi tullakseen tarvittaisi muuta kuin että rakastaa, niin... Mutta se ei ole ihan totta, mitä nyt sanotte, hyvä rouva... Äh! näyttäkää minulle vain joku rohkea nainen, niin näin hänet heti. Ellei hän ole kovin ruma, niin en minä vielä niin vanha ole, etten leimahtaisi... Lopusta vastaatte te.

— Mistäs te nyt tulette? keskeytti rouva de Piennes vakavasti.

Max puhui matkoistaan sangon lyhyesti, vaan kuitenkin sillä tavoin, että huomasi hänen matkustelleen toisin kuin ne matkailijat, joista kreikkalaiset sanovat: Säkki päässä lähti, säkkipäänä palasi. Hänen lyhyet huomautuksensa osottivat oikeaa arvostelukykä, joka ei ottanut mielipiteitään valmiina, ja itse teossa tiesi hän paljo enemmän kuin mitä hän muille näytti. Huomattuaan, että rouva de Piennes kääntyi katsomaan kelloa, nousi hän ylös ja lupasi lähtiessään, — tosin hieman hämillään — tulla illalla rouva Darsenayn luo.

Ei hän kuitenkaan tullut ja rouva de Piennes'ä se vähän suututti. Sen sijaan ilmestyi Max seuraavana aamuna hänen luoksensa pyytämään pois jäämistänsä anteeksi ja syytti matkaväsymystä, jonka vuoksi hänen muka oli täytynyt pysyä kotona. Mutta tämän sanoi hän maahan katsellen ja niin epävarmalla äänellä, ettei tarvinnut olla rouva de Piennes'n fysionomistikykyäkään huomatakseen hänen puheensa pelkäksi tekosyyksi. Kun Max oli vaivalla saanut lauseensa lopetetuksi, uhkaili rouva de Piennes vain sormellaan eikä vastannut mitään.

— Te ette usko minua? sanoi Max.

— En. Kaikeksi onneksi, ette te osaa vielä valheilla liikkua. Levähtääksenne matkan vaivoista ette suinkaan jäänyt Darsenayn luota pois. Te ette pysynyt kotonanne.

— No niin, vastasi Max väkinäisesti hymyillen, te olette oikeassa. Söin päivällistä noiden tyhjäntoimittajain kanssa Rocher-de-Cancalen luona ja sitten kävin Faminilla juomassa lasin teetä; enkä päässyt heistä sittenkään, vaan täytyi vielä pelata.

— Ja tietysti te tappasitte?

— Enpäs, vaan voitin.

— Sitä pahempi. Mieluummin olisin kuullut teidän tapanneen, varsinkin jos te sillä tavoin vierautuisitte tuosta yhtä tyhmästä kuin iljettävästä tavasta.

Rouva de Piennes kumartui käsityönsä yli ja työskenteli hiukan teeskennellyllä ahkeruudella.

— Oliko Darsenayn luona paljokin vieraita? kysyi Max arasti.

— Ei, sangen vähän.

— Eikä naitettavia neitoseja?...

— Ei.

— Minä luotan kuitenkin teihin, rouva de Piennes. Muistattehan, mitä olette minulle luvannut!

— Onhan meillä aikaa miettiä asiaa.

Hänen äänessään oli jotakin kuivaa ja äreää, joka oli hänelle vallon vierasta. Hetkisen äänettömyyden jälkeen alkoi Max taas nöyrästi:

— Te olette tyytymätön minuun, eikö niin? Miksi ette toru minua oikein, niinkuin tätinikin antaaksenne sitten minulle anteeksi? Kuulkaas, tahdotteko, että lupaan olla pelaamatta koko ikäni?

— Kun antaa lupauksen, niin pitää myöskin jaksaa pitää se.

— Jos lupaan teille, hyvä rouva, niin pidän sen myöskin; silloin tunnen olevani kyllin luja ja rohkea.

— No niin, Max, minä hyväksyn tarjouksenne, sanoi hän ojentaen kätensä.

— Voitin eilen tuhat yksisataa frangia, jatkoi Max, tahdotteko ne köyhille jaettavaksi? Huonommin ansaitut rahat eivät tulisi koskaan paremmin käytetyksi kuin nämä siinä tapauksessa.

Rouva de Piennes epäröi hetkisen.

— No miks'ei? sanoi hän sitten ääneen. Siispähän muistatte tämänkin läksyn. Kirjoitan siis teidän nimellenne tuhat yksisataa frangia.

— Tätini oli tapana sanoa, että veloista pysyy parhaiten vapaana, kun aina maksaa käteisellä rahalla.

Puhellessaan veti hän taskustaan lompakkonsa ottaakseen sieltä setelit esille. Avatussa lompakossa luuli rouva de Piennes näkevänsä naisen muotokuvan. Max huomasi hänkin, että rouva de Piennes tarkasti häntä; hän punastui, kiiruhti sulkemaan lompakkonsa ja antamaan rahat.

— Tahtoisin mielelläni katsella tuota lompakkoa, jos sallitte, sanoi rouva de Piennes ilkamoivasti hymyillen.

Max oli aivan hämmennyksissä: hän soperteli muutamia käsittämättömiä sanoja ja koetti vetää rouva de Piennes'n huomiota muualle.

Tämä oli ensin ajatellut lompakossa olevan jonkun itaialaisen kaunottaren kuvan; Maxin silminnähtävä hämmennys ja pienoiskuvan yleinen väritys — muuta ei hän ollut ehtinyt nähdä — herättivät hänessä kohta toisen epäluulon. Hän oli kerran antanut kuvansa rouva Aubréelle ja hän arvaili, että Max ainoana perijänä oli katsonut olevansa oikeutettu omistamaan itselleen senkin. Mutta se oli hänen mielestään tavatonta sopimattomuutta. Ei hän kuitenkaan siitä vielä mitään virkkanut; vaan kun herra de Saligny sitten aikoi lähteä, sanoi hän:

— Niin, teidän tädillänne oli eräs minun muotokuvani, jonka haluaisin mielelläni takaisin.

— En, en tiedä ... mikä kuva? ... minkälainen se oli? kyseli Max taas epävarmasti.

Tällä kertaa oli rouva de Piennes päättänyt olla huomaamatta, että hän valheilla liikkui.

— Etsikääpäs se, sanoi hän niin luonnollisesti kuin voi, niin tekisitte minulle hyvän palveluksen.

Muotokuvasta huolimatta oli hän sangen tyytyväinen Maxin edistymiseen ja päätti pelastaa tämän eksyneen lampaan.

Seuraavana päivänä oli Max jo löytänyt muotokuvan ja antoi sen takaisin jotenkin huolettoman näköisenä. Hän huomautti, ettei se ollutkaan juuri ensinkään näköinen ja että maalaaja oli tehnyt hänet niin jäykäksi ja ankaraksi, mikä ei ollut ensinkään luonnollista. Tästä lähtien lyhenivät hänen vieraskäyntinsä rouva de Piennes'n luona ja sitä paitsi oli hän käydessään nyrpeä, jota hän muuten ei koskaan ollut. Rouva de Piennes taas luuli tämän tulevan siitä vaikeudesta, jota hän alussa tunsikin koettaessaan pitää lupauksiaan ja vastustella huonoja taipumuksiaan.

Noin pari viikkoa hra de Salignyn ensimmäisen käynnin jälkeen, lähti rouva de Piennes tapansa mukaan katsomaan suojeluksensa alaista Arsène Guillot'a, jota hän tällä välin ei suinkaan ollut unohtanut, enemmän kuin toivoakseni lukijanikaan. Kyselyään hiukan hänen terveydestään ja saamistaan määräyksistä, tarjousi hän, huomattessaan sairaan tavallista rasittuneemmaksi, lukemaan hänelle jotakin, ettei tämä puhumisella itseään vaivaisi. Tyttöraukka olisi epäilemättä mieluummin puhellut kuin kuunnellut ehdotettua lukemista, sillä kysymys oli tietysti sangen vakaisesta kirjasta eikä Arsène ollut ikinä lukenut muuta kuin kyökkipiikain romaaneja. Rouva de Piennes otti esille erään hartauskirjan, en huoli mainita sen nimeä, ensistäänkin sen vuoksi, etten tahdo tehdä vääryyttä tekijää kohtaan ja toiseksi siitä syystä, ettette luulisi minun tahtovan sen avulla vetää johtopäätöksiä kaikkia tuollaisia kirjoja vastaan. Kirja oli 19-vuotisen nuorukaisen kirjoittama ja aiottu erityisesti paatuneiden ilotyttösten ylösrakennukseksi. Arsène taas oli kovin väsynyt eikä ollut edellisenä yönä voinut silmäänsä ummistaa.

Senpä vuoksi tapahtuikin jo kolmannelle sivulle tultaessa se, mikä välttämättä olisi tapahtunut, olipa sitten kirjanen vakavaa laatua tai ei: neiti Guillot sulki silmänsä ja nukahti. Rouva de Piennes huomasi sen ja iloitsi lukunsa tyynnyttävästä vaikutuksesta. Hän hiljensi ensin ääntänsä, ettei äkkiä lakkaamalla herättäisi sairasta, sitten laski hän kirjan pöydälle ja nousi varovasti ylös poistuaksensa varpaillaan huoneesta; mutta hoitajattaren oli tapana laskeutua alas ovenvartijan vaimon luo silloin, kun rouva de Piennes saapui, sillä tämän käynnit muodostuivat aina jonkunlaisiksi ripityksiksi. Rouva de Piennes tahtoi odottaa siksi, kunnes hoitajatar palasi, ja koska hän oli kaikkea joutilaisuutta vihaava vallasnainen, etsi hän itselleen jotakin toimitusta niiksi hetkiksi, jotka hänen vielä piti viettää nukkuvan luona. Alkoovin takana olevassa pienessä suojassa oli pöytä ja sillä mustetta sekä paperia; hän istahtikin sen ääreen ja rupesi kirjettä kirjoittamaan. Etsiessään sitten pöytälaatikosta suulakkaa sulkeaksensa kirjekuoren, kuuli hän jonkun äkkiä astuvan viereiseen huoneeseen niin, että sairaskin heräsi.

— Laupias Jumala! mitä näen minä? huudahti Arsène niin liikuttetulla äänellä, että rouva de Piennes'ä oikein vapisutti.

— No, no, sinusta olen kauniita juttuja kuullut! Mitä se nyt on olevinaan? Heittäytyä alas akkunasta kuin mikäkin tomppeli! Onko ikinä nähty sellaista hurjapäätä kuin tuo tyttö tuossa?

En tiedä kerronko ihan oikein hänen sanansa; se oli kuitenkin sisällys tuon tulijan puheessa, jonka rouva de Piennes äänestä heti tunsu Max de Salignyksi. Seurasi sitten muutamia huudahduksia, tukahdutettuja ääniä Arsènen puolelta ja vihdoin kuuluva suutelo.

— Arsène raukka, kuului vihdoin Max sanovan, missä tilassa täytyy minun nähdäkin sinut! Tiedätkös, etten olisi ikinä löytänyt sinua, ellei Julie olisi sanonut osotettasi? Mutta onko koskaan mokomaa hullua nähty?

— Voi, Saligny, Saligny, kuinka minä nyt olen onnellinen! Ja kuinka minä nyt kadun tekoani! Sinä et pidä minua enää sirona ... etkä välitä minusta enää?...

— Sinä tuhma tyttö, puhui Max, miksi et kirjoittanut minulle, että tarvitsit rahaa? Ja miksi et pyytänyt sitä majuuriltasi? Mihin hän sitten on joutunut tuo venäläinen? Vai matkustiko hän pois, tuo kosakkisi?

Kuullessaan Maxin äänen oli rouva de Piennes alussa hämmästynyt melkein yhtä paljo kuin Arsènekin. Hämmästys se pidätti häntä heti kohta näyttäytymästään; sitten mietti hän pitkö hänen astua esille vaiko ei, ja kun kuuntelee miettiessään, niin ei voi niin nopeasti päättääkään. Seuraus olikin se, että hän sai kuulla jo kertomani ylösrakentavaisen vuoropuhelun. Mutta silloin hän myöskin käsitti, että jos hän edelleen pysyi suojassaan, niin täytyi hänen kuulla vielä enemmänkin samaan suuntaan. Hän teki siis päätöksensä ja astui sairaan huoneeseen olenoltaan niin tyyneä ja ylevänä kuin siveelliset ihmiset useimmiten ovat ja voivat ainakin tarpeen vaatiessa olla.

— Max, sanoi hän, te rasiatatte tuota tyttöraukkaa; jättäkää siis hänet. Tulkaa tunnin päästä luokseni puhelemaan.

Max oli lentänyt kalpeaksi kuin kuolema nähdessään rouva de Piennes'n täällä, missä hän ei ikinä voinut arvata tapaavansa häntä; hänen ensi ajatuksensa oli totella käskyä ja hän ottikin jo pari askelta ovelle päin.

— Lähdetkö sinä! ... elä, elä mene! huudahti Arsène kohottautuen epätoivoisella ponnistuksella ylös sängyssään.

— Lapsukaiseni, virkkoi rouva de Piennes tarttuen hänen käteensä, olkaa nyt järkevä. Kuunnelkaa minua! Muistakaa myös mitä olette minulle luvannut.

Sitten heitti hän kylmän, vaan käskevän silmäyksen Maxiin, joka paikalla poistui. Arsène vaipui takaisin vuoteelleen; nähdessään Maxin menevän, oli hän pyörtynyt.

Rouva de Piennes ja hoitajatar, joka heti sen jälkeen palasi, auttoivat häntä niin hyvin kuin ainoastaan naiset voivat tällaisissa kohtauksissa auttaa. Vähitellen tulikin Arsène taas tajuunsa. Ensin antoi hän katseensa kiertää ympäri huonetta etsiäkseen henkilöä, jonka hän äsken muisteli nähneensä; sitten käänsi hän suuret, mustat silmänsä rouva de Piennes'ä kohtaan ja sanoi tutkivasti häneen katsoen:

— Onko hän teidän miehenne?

— Ei, vastasi rouva de Piennes punastuen hieman, mutta ilman että hellyys hänen äänessään ollenkaan muuttui; hra de Saligny on sukua minulle.

Hän luuli voivansa turvautua tähän pieneen hätävalheeseen selittääkseen siten, kuinka hänellä oli sellainen valta Maxin ylitse.

— Teitä hän siis rakastaa, virkkoi Arsène tuijottaen yhä häneen hehkuvilla silmillään.

— Hänkö?... Olipa kuin valon leimaus olisi välähtänyt rouva de Piennes'n otsalla. Hetkeksi lensivät hänen poskensa tulipunaisiksi ja sanat kuolivat hänen huulilleen. Pian sai hän kuitenkin entisen selkeän katsantonsa.

— Te erehdytte, lapsi raukka, lausui hän vakavasti. Hra de Saligny ymmärsi tekevänsä väärin verestäessään teille muistoja, jotka onneksi ovat olleet jo haihtumassa. Te olitte jo unohtanut...

— Unohtanut! ... huudahti Arsène oikein liikuttavalla tuomitun hymyllä.

— Niin, Arsène, te olette jättänyt kaikki hullutukset noilta ajoilta, jotka eivät enää koskaan palaa. Ajatelkaa, että kaikki teidän onnettomuutenne ovat juuri tuon rikollisen rakkaussuhteen seurauksia.

Ajatelkaa, että...

— Hänkö ei teitä muka rakasta! keskeytti Arsène kuuntelematta rouva de Piennes'ä, hän ei muka rakasta teitä ja ymmärtää kuitenkin yhden ainoan silmäyksen! Näinhän minä teidän katseenne ja hänen silmäyksensä. Minä en erehdy... Todellakin ... minä olen oikeassa! Te olette kaunis, nuori, muhkea ... minä taas kuihtunut, laiha... ja haudan partaalla...

Hän ei jaksanut lopettaa; niin voimakkaat ja sydäntä särkevät nyhkytykset tukahduttivat hänen äänensä, että hoitajatar huudahti lähtevänsä lääkäriä noutamaan; sillä, sanoi hän, tohtori pelkäsi enimmäen juuri tuollaisia liikutuksia, jotka ennen pitkää tekevät lopun tyttöparasta.

Vähitellen muuttui tuo lujuus, jonka Arsène oli suuresta surustaan saanut, typeräksi herpoutumiseksi, jonka rouva de Piennes katsoi palautuvaksi tyyneydeksi. Hän jatkoi kehoituksiansa, vaan liikkumatonna pysyi Arsène, kuuntelematta ensinkään kaikkia noita kauniita ja hyviä syitä, joilla häntä koetettiin taivuttaa maallisesta rakkaudesta taivaallisen puoleen. Hänen silmänsä pysyivät kuivina ja hampaansa yhteen puristettuina. Sillä välin kuin suojelijatar puhui taivaasta ja tulevaisesta elämästä, ajatteli hän vain nykyistä. Maxin äkillinen tulo oli äkkiä herättänyt hänessä hullunkurisimpia illusiooneja, vaan rouva de Piennes oli haihduttanut ne vielä pikemmin. Muutaman minuutin onnellisen unelman jälkeen näki Arsène ainoastaan surullisen todellisuuden, joka hetkeksi oli jo unohtunut, vaan nyt tuntui sata kertaa hirmuisemmalta.

Lääkärit kertovat, että haaksirikkoiset nukahtaessaan keskellä kurnivaa nälkää näkevät unta ruokapöydistä ja hyvistä aterioista. Sitten heräävät he yhä masentuneempina toivoen, ett'eivät olisi nukkuneetkaan. Arsène kärsi jotakin samallaista kidutusta. Ennen vanhaan oli hän rakastanut Maxia niinkuin hän ylipäänsä voi rakastaa. Maxin kanssa olisi hän aina tahtonut mennä teatteriin, tämän kanssa oli hänellä hauskin pienellä huvimatalla maalle ja tästä puhui hän aina ystävättäriilleen. Kun Max sitten matkusti pois, itki hän katkerasti; kuitenkin oli hän suostunut erään venäläisen kohteliaisuuksiin, jonka Max mielihyvällä oli hankkinut seuraajaksensa, tämä kun oli kohtelias mies, s.o. antelias.

Niinkauvan kuin Arsène voi elää hänenlaistensa tyttöjen hurjaa elämää, ei hänen rakkautensa ollut muuta kuin mieluisa muisto, joka välistä sai hänet huokailemaan. Hän muisteli sitä kuin muistelemme lapsuuden aikoja, joita emme kuitenkaan aio ruveta uusimaan. Mutta kun hän menetti rakastajansa, näki itsensä hyljätyksi ja tunsu kurjuutensa sekä häpeänsä koko taakan, niin jalostui vähitellen hänen rakkautensa Maxiin, sillä se oli kumminkin ainoa muisto, joka ei herättänyt katumusta tai omantunnon vaivoja. Se korotti häntä vielä omissakin silmissään ja mitä kurjemmaksi hän tunsu itsensä, sitä suuremmaksi kasvoi Max hänen mielikuvituksessaan. Minä olen ollut hänen lemmittynsä, hän on rakastanut minua, sanoi hän jonkunlaisella ylpeydellä niinä hetkinä, jolloin tuo iloinen elämä tuntui kovin vastenmieliseltä. Minturnen soilla kerrotaan Mariuksen rohkaisseen itseänsä hokemalla: minä olen voittanut kimbriläiset! Tämä rakastajatar — niin, nyt ei hän ollut enää sitäkään — voi vastustaa häpeän ja epätoivon tunteitaan ainoastaan yhdellä ainoalla muistolla: Max on rakastanut minua... Ja hän rakastaa minua vieläkin! Hetkisen oli hän voinut niin ajatella; vaan nyt oli häneltä riistetty muistotkin, hänen ainoa rikkautensa tässä maailmassa.

Sillä aikaa kuin Arsène makasi näissä surullisissa mietteissään, koetti rouva de Piennes kiihkoisesti todistaa hänelle, kuinka välttämätöntä hänelle oli luopua noista rikollisista erehdyksistä, kuten hän sanoi. Kovin kiivas ahdistaminen jättää asianomaisen melkein kylmäksi; ja niinkuin lääkäri haavaa käsitellessään käyttää tulta ja rautaa kuuntelematta potilaan tuskanhuutoja, niin jatkoi rouva de Piennes'kin tehtävänsä säälimättömällä lujuudella. Hänen mielestään oli tuo aika, johon Arsène turvausi ikäänkuin itseänsä paetakseen, ainoastaan rikoksen ja häpeän aikaa, josta tämä juuri nyt oli puhdistumisillaan. Hänen tuli kirotta ja sydämmestään karkoittaa nuo muistot; ja tuo mies, jota Arsène piti turvanaan ja melkeinpä suojelushenkenään, ei saanut enää olla hänen silmissään muu kuin vaarallinen kanssarikollinen ja viettelijä, jota hänen piti paeta koko elämänsä ajan.

Sana viettelijä, jonka naurettavuutta tässä tapauksessa rouva de Piennes ei voinut käsittää, sai Arsènen melkein hymyilemään kyynelten läpi; vaan sitä ei hänen siveellinen suojelijansa huomannut. Tämä jatkoi vain säälimättä ylösrakennustaan ja lopetti parilla sanalla, jotka yhä lisäsivät tyttöraukan nyhkytyksiä, nimittäin sanoilla: häntä ette te enää tule näkemään.

Lääkärin tulo ja sairaan täydellinen voimattomuus muistuttivat rouva de Piennes'ille, että hän oli tehnyt tarpeeksi. Hän puristi Arsènen kättä ja sanoi lähtiessään: rohkeutta vain, tyttöseni, Jumala ei ole teitä hylkäävä.

Yhden velvollisuuden oli hän nyt täyttänyt, vaan toinen vielä vaikeampi oli vielä jäljellä. Toinen rikollinen odotti häntä ja tämän sydän oli niinkään katumukselle avattava. Ja huolimatta uskostaan hurskaaseen tehtävänsä, huolimatta siitä vaikutuksesta, joka hänellä kokemusten perustuksella oli Maxiin, samoin kuin siitä hyvästä ajatuksestakin, joka hänellä sydämmensä sisimmässä oli tästä

hulivilistä, tunsin hän kuitenkin rinnassaan outoa ahdistusta ajatellessaan alkavaa ottelua. Ennen kuin tämä hirvittävä taistelu alkoi, tahtoi hän saada kaikki voimansa takaisin ja astui sen vuoksi kirkkoon rukoilemaan Jumalalta uutta intoa ajaakseen asiaansa.

Palatessaan kotiinsa kuuli hän hra de Salignyn istuvan salongissa ja odottaneen häntä jo kotvan aikaa. Kalpeana, liikutettuna ja levottomana nousi hän tervehtimään. He istuutuivat. Max ei uskaltanut suutansa avata ja rouva de Piennes, joka varsinaisetta aiheetta tunsin itsensä liikutetuksi, pysyi niinikään kauvan äänetönnä katsellen vain salaviihkaa uhriansa. Vihdoin hän alkoi.

— Max, sanoi hän, en tahdo nuhdella teitä...

Max kohotti ylpeästi päätänsä. Heidän katseensa kohtasivat toisensa ja heti loi Max taas silmänsä maahan.

— Hyvä sydämmenne, jatkoi rouva de Piennes, sanoo teille tällä hetkellä enemmän kuin minä voin sanoa. Kaitselmus on tahtonut antaa teille opetuksen tällä tapauksella ... ja minä toivon, olenpa vakuutettukin ... ettei se vaikutuksetta jää.

— Hyvä rouva, keskeytti Max, minä tuskin tiedänkään, mitä on tapahtunut. Tuo onneton tyttö on heittäytynyt alas ikkunasta, kerrottiin minulle; vaan minä en ole niin turhamielinen ... tahdoin sanoa: en liene niin kovaonninen ... että minun täytyisi uskoa niiden suhteiden, joissa me ennen olemme olleet, saattaneen tyttöparan sellaiseen hulluun tekoon.

— Sanokaa paremminkin, Max, ettette te rikokseen antautuessanne aavistanut sen seurauksia. Silloin kun te houkuttelitte tuon nuoren tytön pois siveyden tieltä, ette te tullut ajatelleeksi hänen sen vuoksi vielä tekevän itsemurhan yrityksen.

— Mutta rouvaseni, huudahti Max joltisella kiivaudella, sallikaa minun huomauttaa, etten minä suinkaan ole vietelleyt Arsène Guillot'a. Kun minä häneen tutustuin, oli hän jo valmiiksi vietelty. Hän on ollut lemmittyni, sitä en kiellä. Tunnustanpa senkin, että olen häntä rakastanut ... niinkuin hänen kaltaistaan ylipäänsä voi rakastaa... Luulen hänenkin olleen minuun kiintynyt hiukan enemmän kuin muihin... Mutta jo aikoja sitten ovat kaikki suhteet meidän välillämme lakanneet ilman että hän olisi siitä suuresti valittanut. Kun viimeksi sain tietoja hänestä, lähetin hänelle rahaa; mutta hän ei osaa hoitaa rahoja... Häntä hävetti pyytää lisää, sillä hänellä on oma ylpeytensä hänelläkin... Kurjuus pakotti hänet vihdoin tuohon hirmuiseen tekoon... Olen ihan onneton... Mutta uudistan vielä kerran, hyvä rouva, ettei minulla kaiken tämän suhteen ole mitään, josta itseäni moittisin.

Rouva de Piennes rikkoi jonkun työpöydällä olevan pienen esineen ja jatkoi:

— *Maailman* silmissä olette te epäilemättä viaton ja ilman edesvastausta; mutta löytyy toinenkin moraalinen, Max, kuin maallinen ja sen sääntöjen mukaan haluaisin nähdä teidän ohjaavan elämäntänne... Ehkä ette ole nyt siinä tilassa, että voisitte kuunnella minua. Jättäkäämme asia siis täksi kertaa. Tänään tahtoisin vain pyytää teiltä erään lupauksen, jota te epäilemättä ette tule kieltämään. Tuo onneton tyttö on taipuvainen katumukseen. Hän on kunnioittavasti kuunnellut erään arvossa pidetyn kirkonmiehen neuvoja, joka suostui käymään häntä katsomassa. Meillä on kaikilla toiveita hänestä. Teidän, teidän ei siis pidä enää käydä hänen luonansa, sillä hänen sydämensä häilyy vieläkin hyvän ja pahan välillä eikä teillä, sen pahempi, ole halua ja tuskinpa lienee kyvyäkään olla hänelle hyödyllisenä tässä parannuksessa. Jos näkisitte hänet jälleen, voisitte ehkä paljo vahingoittaa häntä... Sen tähden pyydän, että sanallanne lupaatte olla menemättä hänen luoksensa.

Max oli kerrassaan hämmästyneenä.

— Te suostutte kai pyyntööni, Max? Jos tätinne eläisi, niin hän yhtyisi siihen kanssani. Kuvitelkaa, että hän sen tekeekin enkä minä.

— Hyvä Jumala, mitä pyydättekin minulta, rouvaseni! Mitä pahaa teen minä mielestänne tuolle tyttöäukalle? Vaatiihan päinvastoin velvollisuuteni, että minä ... joka olen nähnyt hänet ilon päivinä, käyn häntä katsomassa sairauden, varsinkin vaarallisen sairauden aikana, jos saan luottaa siihen, mitä minulle on kerrottu?

— Epäilemättä ... maailman moraalin mukaan, vaan ei minun. Mitä ankarampi tauti on, sitä vähemmän on teillä syytä mennä häntä tervehtimään.

— Mutta muistakaahan, hyvä rouva, hänen tilaansa ... eihän hienoinkaan häveliäisyyden tunne voi loukkautua siitä, jos... Kuulkaas, rouva de Piennes, jos minulla olisi kituva koira ja jos tietäisin läsnäolonni tuottavan sille jotakin huojennusta, niin olisin mielestäni kovasydämminen ihminen antaessani hänen kuolla yksinään. Te, joka olette niin hyvä ja laupea, olette varmaankin samaa mieltä. Ajatelkaahan, hyvä rouva, olisinhan minä todellakin julma siinä tapauksessa?

— Juuri pyysin teiltä tätä hyvän tätinne ja meidän välisen ystävyysnimessä ... nyt pyydän sitä tuon onnettoman tytönkin nimessä. Jos te häntä todellakin rakastatte...

— Voi! elköö yhdistäkö tuolla tavoin vallan erilaatuisia asioita. Uskokaa minua, hyvä rouva, minun on toden totta vaikeaa vastustaa teitä, olkoonpa sitten kysymys mistä tahansa; mutta luulin todellakin kunniani vaativan... Teitä ei miellytä tuo sana? Unohtakaa se sitten! Mutta sallikaa minun vuorostani rukoilla teitä, että säälistä tuota kovaosaista kohtaan ... ja hiukan minuakin kohtaan... Jos olen rikkonut... jos olen ollut lisäsyynä hänen onnettomuuteensa ..., niin onhan velvollisuuteni pitää huolta hänestä. Sydämmentöntä olisi jättää hänet juuri nyt. Sitä en voisi antaa anteeksi itselleni. En, en totisesti voisikaan! Te ette voi vaatia minulta sellaista, hyvä rouva...

— Hänestä pitävät muut kyllä huolen. Mutta vastatkaa minulle, Max: rakastatteko te häntä?

— Rakastan ... rakastan ... tai oikeammin, en rakasta. Se sana ei sovi tähän. Rakastaa, voi, sitä en tee. Etsin hänessä toisen, tukahdutettavan intohimon haihduttajaa... Se on teistä naurettavaa, käsittämätöntä? Teidän puhdas sielunne ei salli, että turvautaan tuollaisiin parannuskeinoihin... Mutta ei se kuitenkaan ole pahin tekoni maailmassa. Ellei meillä miehillä olisi mahdollisuutta näin haihduttaa intohimojamme ... niin ehkäpä ... ehkäpä olisin minä hänen sijastaan heittäytynyt akkunasta... Mutta en tiedä mitä puhunkaan elköökä huoliko minua kuunnella ... enhän ymmärrä tätä enää itsekään.

— Kysyin teiltä rakastatteko häntä, toisti rouva de Piennes maahan katsoen ja hiukan vitkastellen, sillä jos teillä olisi ystävyttä häntä kohtaan, niin olisi teillä epäilemättä myöskin rohkeutta pahoittaa häntä hiukan ensin, voidaksenne sitten tuottaa hänelle sitä suuremman ilon. Tietysti olisi hänen vaikeaa olla teitä näkemättä; mutta vielä pahempaa olisi häiritä häntä juuri nyt siinä hengellisessä herätyksessä, johon hän ikäänkuin ihmeen kautta on joutunut. Hänen sielunsa *autuus* vaatii, Max, että hän unohtaa kerrassaan tuon ajan, jonka te läsnäolollanne taas virkistätte hänen muistossaan.

Max pudisti päätänsä mitään vastaamatta. Hän ei ollut uskovainen eikä puhe autuudesta, jolla oli sellainen mahti rouva de Piennes'een, vaikuttanut hetikään samassa määrässä häneen. Mutta tässä kysymyksessä ei ollut hyvä antautua kiistaan rouva de Piennes'n kanssa. Hän kartoikin aina näyttämästä tälle epäilyksiään ja vaikenä vielä tälläkin kertaa; vaan helposti näki, ettei hän suinkaan ollut vakuutettu asiasta.

— Voimmehan puhua asiasta maailmankin kannalta, jatkoi rouva de Piennes, jos te, paha kyllä, ette voi sitä muulta kannalta katsoa. Punnitkaamme asiaa vallan aritmeettisesti. Teidän läsnäolostanne ei tytöllä ole mitään todellista hyötyä, vaan sen sijaan paljokin vahinkoa. No, päättäkää nyt itse!

— Hyvä rouva, virkkoi Max liikutettuna, luultavasti ette te enää epäile minulla olevan muita tunteita Arsènea kohtaan kuin ... aivan luonnollista osanottoa. Mitä vaaraa siitä voisi olla? Ei mitään. Ettekö luota minuun? Luuletteko te minun tahtovan vahingoittaa teidän antamianne hyviä neuvoja? Voi, hyvä Jumala sentään, minäkö, joka vihaan surullisia kohtauksia ja pakenen niitä kuin ruttoa, minäkö koettaisin lähestyä kuolevaa naista rikoksellisissa aikeissa? Toistan sen teille vielä kerran, hyvä rouva, että tahdon olla hänen luonansa ainoastaan velvollisuuden tunnosta, tahdon sovittaa tekoni ja, jos niin haluatte, kärsiä rangaistukseni...

Viimeisiä sanoja kuullessaan kohotti rouva de Piennes päätänsä ja tuijotti puhujaan niin innostuneen näköisenä, että hänen kasvonsa saivat ihan yliluonnollisen ilmeen.

— Sovittaa tekonne, sanoitte te, ja kärsiä rangaistuksenne?... No, niin!... Tietämättänne noudatatte ehkä *kutsumusta ylhäältä* ja olette näin oikeassa vastustaessanne minua... Niin, minä suostun. Käykää tervehtimässä tuota tyttöä ja tulkoon hänestä nyt keino sielunne pelastukseksi samoin kuin te olette vähällä ollut syöstä hänet kadotukseen.

Luultavasti ei Max ymmärtänyt yhtä hyvin kuin te, lukijattareni, mitä tuo *kutsumus ylhäältä* merkitsee. Rouva de Piennes'n äkillinen mielenmuutos kummastutti häntä; hän ei näet tiennyt, mikä sen vaikutti, ja pitkö hänen olla tuosta lopullisesta myöntymisestä kiitollinen tai ei; mutta tällä hetkellä hän vain koetti aavistella oliko hänen vastustuksensa todellakin vakuuttanut henkilöä, jota hän ei millään muotoa tahtonut suuttuttaa.

— Kuitenkin, Max, jatkoi rouva de Piennes vielä, pyydän tai oikeammin vaadin teiltä...

Hän pysähtyi hetkiseksi... Max nyökäytti päätänsä merkiksi siitä, että hän alistui kaikkeen.

— Vaadin, toisti rouva de Piennes, ettette käy häntä tervehtimässä muuten kuin minun seurassani.

Max näytti hämmästyvän, vaan ehätti heti vakuuttamaan, että hän tottelee.

— Minä en luota teihin täydellisesti, arveli rouva de Piennes hymyillen. Pelkään vieläkin, että voisitte

turmella yritykseni ja minä tahdon onnistua siinä. Mutta minun katsantoni alaisena olette te päivästoin hyvänä apuna ja toivonpa teidän alttiutenne tulevan hyvin palkituksi.

Näin sanoen ojensi hän Maxille kätensä. Sitten sopivat he, että Max kävisi seuraavana päivänä tervehtimässä Arsène Guillot'ta ja että rouva de Piennes menisi sinne häntä ennen valmistakseen hänen tuloansa.

Te ymmärrätte hänen tarkoituksensa. Ensin oli hän luullut tapaavansa Maxin peräti katuvaaisena ja voivansa Arsènen esimerkistä helposti saada tekstin kaunopuheiseen nuhdesaarnaan kaikkia huonoja intohimoja vastaan; mutta vastoin luuloa pudisti Max päältänsä kaiken edesvastauksen. Silloin täytyi muuttaa sotajuontaa ja kun ratkaisevassa hetkessä pitää selittää toisin joku ennen mietitty lause, voi se käydä melkein yhtä vaaralliseksi yritykseksi kuin uuden sotasuunnitelman tekeminen odottamattoman rynnäkönn aikana. Rouva de Piennes ei keksinyt mitään uutta manööveriä. Hän oli aikonut nuhdella Maxia, vaan olikin sen sijaan joutunut keskustelemaan hänen kanssansa sovinnaisuutta koskevasta kysymyksestä. Äkkiä juolahti hänelle mieleen uusi ajatus. Kanssa-rikollisen katumus on Maxia liikuttava, ajatteli hän. Rakastetun naisen kristillinen kuolema (ja paha kyllä ei tämän läheisyyttä enää voinut epäillä) on epäilemättä vaikuttava ratkaisevasti. Siinä toivossa oli hän äkkiä päättänyt myöntyä siihen, että Max sai jälleen nähdä Arsènen.

Hän sai täten lykätyn aikomansa hengellisen manausyrityksenkin; sillä luulenpa jo maininneeni, että vaikka hän kiihkeästi toivoikin voivansa pelastaa tuon miehen, jonka erehdykset häntä niin surettivat, niin pelotti häntä sentään tahtomattansakin antautua hänen kanssansa niin vakavaan keskusteluun.

Hän oli toivonut paljo hyvästä asiastansa; menestyksestään ei hän ollut vielä varma ja ellei hän nyt onnistunut, täytyi hänen epäillä Maxin parannusta ja siis myöskin taipua muuttamaan tunteitansa häntä kohtaan. Ettei hän osaisi olla varoillaan noiden lapsuutensa ystävää kohtaan heränneiden tunteiden suhteen, oli ehkä paholainen hankkinut hänelle tekosyyksi tuon kristillisen toivomuksen. Viettelijälle kelpaavat kaikki aseet ja tuollainen menettely onkin hänelle omituista. Senpä vuoksi portugaalilainen sanookin niin sievästi: Tie h—ttiin on kivitetty hyvillä aikomuksilla.[12] Ranskalaiset taas sanovat sen olevan kivitetyin naisten kielillä, joka itse asiassa onkin samaa, sillä naiset tahtovat mielestäni aina hyvää.

Mutta palatkaamme kertomukseemme. Seuraavana päivänä meni rouva de Piennes siis turvattiansa katsomaan ja tapasi hänet heikkona ja masentuneena, mutta kuitenkin tynyempänä ja alistuneempana kuin mitä hän oli odottanut. Hän puheli hra de Salignysta, mutta varovaisemmin kuin edellisenä iltana. Arsènen piti todenteolla kerrassaan irtautua hänestä, eikä ajatella häntä muuten kuin voidakseen paremmin surra heidän yhteistä sokeuttansa. Sitä paitsi piti hänen, ja siinä juuri olikin osa parannusta, näyttää katumustansa itse Maxillekin, antaa hänelle hyvä esimerkki täydellisen elämänmuutoksen kautta ja varmistaa hänelle sama omantunnon rauha, jonka hän, Arsène, itsekin oli saavuttanut. Näihin kristillisiin manauksiin ei rouva de Piennes unohtanut lisätä muutamia maallisiakin todistuskappaleita: sen esimerkiksi, että Arsènen piti edellä kaikkea harrastaa hra de Salignyn parasta, jos hän todellakin tätä rakasti, ja että hän tällä menettelyllään saavuttaisi kunnioitusta tuon miehen puolelta, joka tähän saakka ei ollut voinut antaa hänelle oikeaa arvoa.

Koko tämän puheen ankaruus ja surullisuus katosi Arsènen mielestä vallan äkkiä, kun rouva de Piennes lopettaessaan ilmoitti, että hän saa jälleen nähdä Maxin ja että tämä piakkoin oli saapuva. Nähdessään kuinka hehkuva puna äkkiä nousi tytön jo aikoja sitten kärsimyksistä kalvenneille poskille ja kuinka omituinen loiste välähteli hänen silmissään tuon tiedon kuultua oli rouva de Piennes jo vähällä katua, että hän ollenkaan oli tähän yhtymykseen suostunut; mutta nyt ei hänellä enää ollut aikaa muuttaa päätöstänsä. Ne muutamat minuutit, jotka hänellä vielä olivat jäljellä siihen, kun Maxin piti saapua, käytti hän hurskaihin ja ankariin manauksiin; mutta niitä kuunteli Arsène nähtävällä hajamielisyydellä, hänellä kun oli täysi työ saada hiuksensa ja päähineensä rutistunut rusetti järjestykseen.

Kun hra de Saligny vihdoin saapui, koetti hän oikein väkisellä tekeytyä varman ja iloisen näköiseksi. Hän kyseli potilaan terveyden tilaa äänellä, jonka hän koki saada luonnolliseksi, vaikka se tuntui oudommalta kuin pahimman nuhan aikana. Eikä Arsènekaan puolestaan ollut sen luontevampi: soperteli vain jotakin, voimatta saada kokoon mitään oikeaa lausetta; kuitenkin tarttui hän rouva de Piennes'n käteen ja vei sen huulilleen ikään kuin kiittääkseen häntä. Mitä siinä sitten neljänneksen kuluessa puheltiin, oli vain sellaista, mitä hämillään olevat ihmiset aina toisilleen sanovat. Ainoastaan rouva de Piennes säilytti tavallisen tynyeytensä taikka, oikeammin sanoen, paremmin valmistautuneena hän myöskin hallitsi itsensä paremmin. Usein vastaili hän Arsènen puolesta ja tämän mielestä tulkitsti hän sangen huonosti hänen ajatuksiansa. Keskustelun laimetessa huomasi rouva de Piennes sairaan yskivän kovasti ja muistutti hänelle, että lääkäri oli oikeastaan kieltänyt häntä puhumasta; kääntyen sitten Maxin puoleen arveli hän, että tämä tekisi paremmin, jollei hän kysymyksillään rasittaisi Arsènea, vaan mieluummin lukisi hänelle jotakin. Max kiirehtikin heti ottamaan kirjan käteensä ja vetäytyi

akkunan luo, huone kun jo oli käynyt melkoisen hämäräksi. Lukiessaan ei hän sisällystä paljo käsittänyt, Arsène ei siitä epäilemättä ymmärtänyt juuri enempää hänkään, mutta suurella mielenkiinnolla näytti hän kuitenkin kuuntelevan. Rouva de Piennes teki jotakin käsityötä, jonka hän oli tuonut mukanaan, ja hoitajatar nipisteli itseään tuon tuostakin, ettei nukahtaisi. Rouva de Piennes'n katseet kulkivat lakkaamatta sängyn ja akkunan väliä eikä Argus satoine silmineen ole ikinä sen paremmin vartijan tointansa hoitanut. Muutamia minuutteja kuunneltuaan kumartui hän Arsènen puoleen ja kuiskasi hänelle hiljaa korvaan: kuinka hyvin hän lukee!

Arsène heitti häneen silmäyksen, joka ei juuri ollut sopusoinnussa hänen suunsa hymyn kanssa. — Niin, tosiaankin, vastasi hän.

Sitten ummisti hän silmänsä ja suuret kyynelpisarot vuosivat silmäripsien alta vierien alas poloisen poskille, ilman että hän edes näytti niitä huomaavan. Max taas ei koko aikana kääntänyt päätänsäkään.

Kun hän oli lukenut muutamia sivuja, keskeytti rouva de Piennes hänet sanoen Arsènelle:

— Nyt voimme jättää teidät lepäämään, lapsukaiseni, ja pelkäänpä, että jo olemme rasittaneet teitä. Tulemme taas pian katsomaan teitä.

Sitten nousi hän ylös ja Max hänen varjonaan samoin. Arsène hyvästeli häntä melkein päin päinkään katsahtamatta.

— Olen tyytyväinen teihin, Max, sanoi rouva de Piennes, jota Max oli seurannut aina portille saakka, ja vielä enemmän tuohon tyttö parkaan, joka vihdoinkin näkyy resigneerautuneen. Ottakaa hänestä esimerkki.

— Kärsiä ja vaieta, onko se niin vaikea oppia, hyvä rouva?

— Etupäässä pitää oppia sulkemaan sydämmensä kaikilta huonoilta ajatuksilta.

Max sanoi hyvästit ja poistui nopeasti.

Kun rouva de Piennes seuraavana päivänä tuli Arsènen luo, tapasi hän tämän tarkastelemassa harvinaisista kukkasista solmittua kimppusta, joka oli asetettu pienelle pöydälle hänen sänkynsä viereen.

— Hra de Saligny lähetti nämä minulle, sanoi hän. Samalla käytiin täällä kysymässä minun terveyden tilaani. Itse hän ei tullut.

— Nuo kukkaset ovat sangen kauniita, virkkoi rouva de Piennes hiukan kuivasti.

— Pidin niin paljo kukkasista ennen, lausui sairas huoahtaen, ja hän totutti ... hra de Saligny totutti minut oikein vaateliaaksi, hän kun aina etsi minulle mitä ihanimpia... Mutta en minä enää niistä välitä... Ne tuoksuvatkin liiaksi... Ottakaa te, rouva, tuo kimppunen; ei hän siitä pahastu, jos minä annan ne teille.

— Ei, rakas lapsi, onhan teidän ainakin hauska katsella niitä, virkkoi rouva de Piennes hellemmästi, sillä Arsène raukan peräti surullinen ääni oli häntä kovin liikuttanut. — Voinhan ottaa niistä tuoksuvaiset, pitääkää te kameeliat.

— En, en... Minä vihaan kameelioita... Ne muistuttavat minua ainoasta riidastamme ... siltä ajalta, kun olin hänen kanssaan.

— Elkää muistelko enää noita hullutuksia, lapsukaiseni.

— Löysin eräänä päivänä, jatkoi Arsène katsoen tarkasti rouva de Piennes'en, hänen huoneessaan ihanan punertavan kameelian vesilasiin pistettynä. Yritin ottaa sen, vaan sitä hän ei sallinut. Vieläpä kielsi hän minua sitä koskettamastakin. Minä tahdoin toistamiseen ja aloin säättiä häntä. Mutta silloin lukitsi hän sen laatikkoonsa ja pisti avaimen taskuunsa. Siitäkös minä metelin nostin ja särinpä vielä erään porsliinivaasinkin, josta hän paljo piti. Ei sekään auttanut. Näin kyllä, että hän oli saanut sen joltakin säädylliseltä naiselta. Mutta keneltä, sitä en ole koskaan saanut varmasti tietää.

Puhuessaan katseli Arsène tarkasti, melkein päin ilkeästi rouva de Piennes'ä, joka tahtomattansa loi silmänsä maahan. Seurasi jotenkin pitkä äänettämyys, jota ainoastaan sairaan vaikea hengitys häiritsi. Rouva de Piennes'lle johtui todellakin sekavasti mieleen eräs kameeliajuttu. Oltaessa kerran päivällisillä rouva Aubrée'n luona oli Max ilmoittanut hänelle saaneensa juuri tädiltänsä kukkasen syntymäpäivänsä johdosta ja pyytänyt häneltäkin pientä muistoa. Nauraen oli hän silloin irroittanut kameelian hiuksistaan ja antanut sen Maxille. Mutta kuinka kumman tavalla olikin noin vähäpätöinen seikka jäänyt hänen mieleensä? Rouva de Piennes ei voinut sitä käsittää. Hän oikein säikähti hämmästyksestä.

Tuskin oli tuo hämmennys ohitse, kun Max astui sisään; rouva de Piennes tunsu punastuvansa.

— Kiitoksia kukkasistanne, sanoi Arsène; mutta ne tekevät pahaa minulle... Turhaan ne eivät siltä mene, annoin ne nimittäin rouvalle. Elkkä puhelko kanssani, lääkkäri kun on sen kieltänyt. Mutta tahdotteko olla hyvä ja lukea jotakin?

Max istuutui ja luki. Tällä kertaa ei luullakseni kukaan kuunnellut: kukin, myöskin lukija itse, seurasi omien ajatustensa juoksua.

Kun rouva de Piennes nousi lähteäkseen, oli hän unohtaa kukkaisimpun pöydälle, mutta Arsène huomautti häntä siitä. Hän ottikin kukkaset, pahoitellen vaan itseksensä, että hän ehkä oli osoittanut jonkunlaista teeskentelyä siinä, ettei tuollaista vähäpätöisyyttä heti ottanut vastaan. Mitä pahaa tässä sitten voisi olla? ajatteli hän. Mutta tuota pahaa olikin jo tämän pienen kysymyksen tekeminen itselleen.

Pyyntöä odottamatta seurasi Max rouva de Piennes'ä kotiin. Istuuduttuaan katselivat he molemmat eri tahoille ja vaikenivat kylläksi kauvan joutuakseen siitä vihdoinkin kumpikin hämilleen.

— Tuota tyttöraukkaa, sanoi viimein rouva, de Piennes, tulee minun todellakin sääli. Hänestä ei näytä enää toiveita olevan.

— Oletteko tavannut lääkkäriä? ja mitä hän arvelee? kysyi Max.

Rouva de Piennes pudisti päätänsä.

— Ei hänellä enää ole monta päivää jäljellä tässä maailmassa. Tänä aamuna sai hän viimeisen voiteluksen.

— Hänen kasvojansa oli oikein surkea nähdä, sanoi Max poistuen erään akkunan luo arvatenkin voidakseen siten peittää liikutustansa.

— Kuolla hänen ijjällään on epäilemättä julmaa, lausui rouva de Piennes vakavasti; mutta kuka tietää, eikö se olisi hänelle onnettomuudeksi, jos hän kauvemmin eläisi?... Pelastaessaan hänet epätoivoisesta kuolemasta on kaitseminen tahtonut suoda hänelle katumuksen aikaa... Se on suuri armonosotus, jonka hän nyt kyllä itsekin hyvin ymmärtää. Apotti Dubignon on häneen sangen tyytyväinen eikä häntä tarvitse niin surkutella, Max!

— En tiedä tarvitseeko ylipäänsä surkutella niitä, jotka nuorra kuolevat, vastasi tämä hiukan jyrkästi ... minä ainakin haluaisin mielelläni kuolla nuorena. Mutta nähdä toisen kärsivän tuolla tavoin, se se minuun enimmäks koskee.

— Ruumiilliset kärsimykset ovat usein hyödyllisiä sielulle...

Mitään vastaamatta meni Max toiseen päähän huonetta ja istahti erääseen hämäärään nurkkaukseen, puoleksi paksujen verhojen peittoon. Rouva de Piennes ompeli tai oli ompelevinaan, silmät ompelukseen naulattuina; vaan hän oli tuntevinaan, kuinka Maxin katse koko ajan tähtäsi häntä. Tuon katseen, jota hän tahtoi välttää, luuli hän tuntevansa käsillään, olkapäillään, otsallaan. Vihdoinkin tuntui se pysähtyvän hänen jalkateräänsä, jonka hän kiireesti vetäsi hameensa alle. Ehkä siinä sentään on jotakin totta, mitä sanotaan magneettisesta virtauksesta.

— Tehän tunnette amiraali de Rignyn, hyvä rouva? kysyi Max äkkiä.

— Tunnen vähän.

— Tulen ehkä piankin pyytämään teiltä pientä palvelusta ... suosituskirjettä, hänelle...

— Miksi sitten?

— Olen näinä viime päivinä tehnyt kaikellaisia suunnitelmia, jatkoi Max väkinäisellä iloisuudella. Koetan tässä parantaa itseäni ja tehdä edes jonkunlaista kristillisen hyväntuon; mutta kun en tahdo saada selville, mistä aloittaa...

Rouva de Piennes heitti häneen jotenkin ankaran silmäyksen.

— Ja tällaiseen päätökseen olen vihdoinkin pysähtynyt, jatkoi Max. Paha kyllä en ole käynyt sotakoulua, vaan voineehan sellaista oppia. Kivääriä osaan kuitenkin käyttää aika hyvin ... ja, kuten minulla juuri oli kunnia sanoa teille, tunnen minä nyt erityisen halun lähteä Kreikkaan ja koettaa siellä tehdä loppu ainakin muutamasta turkkilaisesta — kristinopin kunniaksi.

— Kreikkaan! huudahti rouva de Piennes työnsä pudottaen.

— Niin, Kreikkaan. Täällä ei minulla tule tehdyksi mitään, minulla on vain ikävä; mihinkään en kelpaa enkä osaa mitään hyödyllistä toimittaa. Eikä koko maailmassa löydy ainoatakaan ihmistä, joka minusta jotakin välittäisi. Miks'en siis lähtisi leikkaamaan laakereita tai kaatumaan hyvän asian vuoksi? Muuten en keksi itselleni mitään muutakaan tietä kunniaan tai Muiston temppeliin, jonne halulla tahtoisin minäkin. Kuvitelkaapa, hyvä rouva, kuinka suuri kunnia minulle tapahtuisi, jos eräänä kauniina päivänä luettaisiin sanomalehdissä: "Tripolitsasta kirjoitetaan, että hra Max de Saligny, tuo nuori toivorikas helleeniläisystävä..." — sanomalehdessä voi kyllä tällaista minustakin sanoa — "että toivorikas helleeniläisystävä on kaatunut innostuksensa uhrina uskon ja vapauden pyhää asiaa puolustaessaan. Julma Kurshid-pasha on siihen määrään unohtanut kaiken säädylisyyden, että on lyöttänyt häneltä pään poikki..." Sillä, nähkääs, pää se minulla kaikkein mielestä onkin huonointa, eikö totta, hyvä rouva?

Ja hän nauroi oikein hillittömästi.

— Puhutteko te oikein vakavassa aikomuksessa, Max? Aiotteko todellakin lähteä Kreikkaan?

— Ihan todella, rouva hyvä, mutta tietysti koetan menetellä niin, että kuolinkertomukseni ilmestyy niin myöhään kuin mahdollista.

— Mitä te Kreikassa tekisitte? Onhan kreikkalaisilla kylläksi sotamiehiä... Teistä tulisi kyllä hyvä sotilas, siitä olen varma; mutta...

— Mainio jääkäri, viisi jalkaa ja kuusi tuumaa pitkä, huudahti Max seisoaalleen nousten. — Kreikkalaiset olisivat kovin tuhmia, elleivät tällaisesta vapaaehtoisesta huolisi. Vallan leikkittä puhuen, sanoi hän pudottautuen takaisin nojatuoliin, on tämä luullakseni viisainta, mitä tehdä voin. Pariisiin en enää voi jäädä (hän lausui nämä sanat jotenkin kiivaasti); täällä olen minä onneton ja teen pelkkiä tyhmyyksiä... Minulla ei ole tarpeeksi voimia vastustaakseni... Mutta voimmehan siitä toiste puhua, sillä vallan äkkiä en sentään lähde ... mutta lähdän minä kyllä... Niin, minun täytyy, sen olen itselleni pyhästi vannonut. — Tiedättekös, että olen nyt parina viime päivänä opiskellut kreikkaa? Zoë mou sas agato. Se on kaunista kieltä, eikö totta?

Rouva de Piennes oli lukenut Byronia ja muisti nuo kreikkalaiset sanat, jotka ovat loppuvärssynä eräässä hänen pikkurunossaan. Kuten tunnette, on hän ne muistutuksessa kääntänyt näin: "Oi elämäni, minä rakastan teitä". *Se on tuon maan kohteliaita puhetapoja.* Rouva de Piennes sadatteli hyvää muistiansa eikä suinkaan kysellyt, mitä nuo kreikkalaiset sanat merkitsivät; hän pelkäsi vain Maxin näkevän hänen kasvoistaan, että hän ne ymmärsi. Max oli lähestynyt piaanoa ja ikään kuin sattumalta näppäimiä kosketellen löi hän muutamia surumielisiä akordeja. Äkkiä tarttui hän sitten hattuunsa ja kääntyi rouva de Piennes'en päin kysyen oliko tämän aikomus mennä tänä iltana rouva Darsenayn luo.

— Luultavasti, vastasi hän hiukan vitkastellen. Max puristi hänen kättänsä jäähyvästiksi ja poistui heti kohta jättäen rouva de Piennes'n sellaiseen kiihoittuneeseen mielentilaan, jommoista tämä ei vielä ikinä ollut tuntenut.

Kaikki hänen ajatuksensa olivat hämmennyksissä ja seurasivat toisiaan niin nopeasti, ettei hän ehtinyt niitä miettiä ainoatakaan. Ne olivat hänestä kuin tuollainen myötäänsä uudistuva ja katoava kuvasarja, minkä näemme täyttä vauhtia kiitävän pikajunan akkunasta. Ja samoin kuin silmämme junan kiivaimminkin kiitäessä kuitenkin ehtii huomata läpikuljettujen seutujen yleisluonteen, vaikk'ei yksityisseikkoja voi erottaakaan, samalla tavoin tuns rouva de Piennes keskellä noiden hyökkäävien ajatustensa sekamelskaa omituista pelkoa: hänestä tuntui kuin olisi hän liukunut alas jyrkkää rinnettä suoraa päätä hirvittäviä kuiluja kohti. Että Max häntä rakasti, sitä ei hän enää voinut epäillä. Tämä rakkaus (rouva de Piennes kutsui sitä ihastukseksi) oli jo pitkä-ikäinen; mutta näihin saakka ei se ollut hänen rauhaansa häirinnyt. Hänenlaisen jumalisen naisen ja Maxin tapaisen elostelijan välillä oli hänen mielestään ylipääsemätön muuri, joka aina ennen oli tehnyt hänet niin turvalliseksi. Vaikka se tieto soikin hänelle jonkunlaista tyydytyksen tai turhamielisyyden nautintoa, että hän oli voinut herättää vakavan tunteen niin kevytmielisessä miehessä kuin Max hänen mielestään oli, niin ei hän sentään ollut koskaan voinut uneksiakaan, että tämä ihastus kerran voisi käydä vaaralliseksi hänen sielunsa rauhalle. Mutta nyt kun tuo hulivili oli tasautunut, alkoi hän sellaista mahdollisuutta peljätä. Maxin parannus, jota hän piti omana ansionansa, näytti siis koituvan heille molemmille yhteiseksi huolten ja taistelujen aiheeksi. Tällä kertaa koetti hän vakuuttaa itselleen, etteivät nuo hänen aavistamansa vaarat kuitenkaan olleet todenteolla perusteltuja. Tuo äkkiä päätetty matka ja tuo ilmeinen muutos hra de Salignyn käytöstavassa olivat ehkä parhaiten selitettävissä Maxissa vieläkin kyteväksi rakkaudeksi Arsène Guillot parkaan. Mutta kuinka omituista! Juuri tuo ajatus oli rouva de Piennes'stä mahdottomampi kärsiä kuin kaikki muut ja melkeinpä tuntui se hänestä helpotukselta, kun hän sai todistaa itselleen tämän olettamuksen vallan epätodennäköiseksi.

Koko sen illan vietti rouva de Piennes luoden itselleen tällaisia mielikuvituksia, jotka hän sitten aina repi maahan — alkaaksensa niitä taas uudelleen rakennella. Rouva Darsenayn luo ei hän tahtonut mennä ja ollaksensa ihan varma päätöksensä täytäntöön panosta, lähetti hän kuskinsakin kaupungille ja

ilmoitti aikovansa mennä aikaiseen levolle. Mutta niin pian kuin hän oli tehnyt tämän suurenmoisen päätöksensä, jota hän nyt ei enää voinut purkaa, tuntui se hänestä arvottomalta heikkoudelta ja kadutti häntä. Varsinkin pelkäsi hän, että Max aavistaisi oikean syyn siihen; ja kun hän ei omissa silmissään voinut peitellä todellista syytä poisjäämiseensä, alkoi hän jo pitää itseänsä kuin rikollisena, sillä jo tällainen erikoismenettely hra de Salignyn suhteen näytti hänestä rikokselta. Rouva de Piennes rukoili kauvan, mutta mitään lohdutusta ei hän siitä saanut. En tiedä milloin hän vihdoin nukahti, mutta varmaa vain on, että kun hän taas heräsi, olivat hänen ajatuksensa yhtä hämmennyksissä kuin edellisenäkin iltana ja yhtä mahdoton oli hänen nytkin tulla mihinkään rauhoittavaan päätökseen.

Aamiaista syödessään luki hän eräässä sanomalehdessä, että joku turkkilainen pasha oli ryöstänyt muutaman kaupungin Rumiiliassa. Naiset ja lapset oli murhattu; joukko vapaaehtoisia helleeniläisystäviä oli joko ase kädessä kaatunut tai hirveitä kidutuksia kärsittyään vitkaan henkensä heittänyt. Tämä sanomalehtikirjoitus ei juuri enentänyt rouva de Piennes'n mieltymystä tuohon Kreikan matkaan, jolle Max nyt valmistelihe. Hän mietiskeli juuri suruissaan lukemiansa asioita, kun palvelusneitsyt toi hänelle kirjeen Maxilta. Eilen illalla oli tämä ollut rouva Darsenayn luona ja oli hänellä siellä ollut sangen ikävä. Levottomana siitä, ettei hän tavannut siellä rouva de Piennes'ä kyseli hän nyt kirjeellisesti tämän vointia ja mihin aikaan tämän oli aikomus mennä Arsène Guillot'n luo. Rouva de Piennes'llä ei ollut rohkeutta kirjoittaa vastaukseksi; hän käski vain ilmoittaa viestintuojalle, että hän menee sinne samaan aikaan kuin ennenkin. Mutta heti sen jälkeen pisti hänen päähänsä mennä sinne nyt heti päästäksensä tapaamasta Maxia; järkiperaisesti asiaa punnittuaan tuntui tämä sentään hänestä vielä lapsellisemmalta ja häpeällisemmältä valheelta kuin hänen eilinen heikkoutensa, Hän rohkaisi siis itsensä, luki innolla rukouksensa ja kun tavallinen aika joutui, lähti hän ulos ja astui varmin askelin Arsènen kammariin.

III.

Rouva de Piennes tapasi tyttö raukan kovin surkuteltavassa tilassa. Nähtävästi oli hänen loppunsa jo lähellä: eilisestä oli tauti näet hirvittävässä määrässä edistynyt. Hänen hengityksensä oli enää vain surullista huohotusta ja rouva de Piennes'lle kerrottiin, että tyttö paralla oli aamupäivän kuluessa ollut useita hourailun kohtauksia eikä lääkäri luullut hänen enää huomispäiväänkään elävän. Arsène tunsikin kuitenkin suojelijattarensa ja kiitti häntä siitä, että hän oli tullut.

— Ei teidän enää tarvitse väsyä noustessanne minun rappusiani, sanoi hän lopuksi sammuvalla äänellä.

Jokainen sana näytti vaativan tuskallisia ponnistuksia ja vievän häneltä viimeisetkin voimat. Täytyi oikein kumartua hänen vuoteensa yli voidakseen kuulla mitä hän sanoi. Rouva de Piennes oli tarttunut hänen käteensä; se oli jo kylmä ja ikäänkuin hengettömän jäsen.

Pian saapui Maxkin ja lähenei hiljaa kuolevaisen vuodetta. Rouva de Piennes nyökkäsi hänelle hiukan päällänsä ja huomattessaan hänellä kädessä kotelon sisässä olevan kirjan, kuiskasi hän tuskin kuultavasti: "Tänään ei teidän tarvitse lukea". Sitten heitti hän silmäyksen tuohon kirjaseen ja näki sen olevan Kreikan kartan, jonka Max oli tullessaan ostanut.

Apotti Dubignon, joka oli ollut Arsènen luona aamusta alkaen, huomasi kuinka nopeasti sairaan voimat vähenivät ja tahtoi sen vuoksi käyttää potilaan viimeiset hetket hänen sielunsa pelastukseksi. Hän pyysi Maxia ja rouva de Piennes'ä hiukan loitonemaan ja puheli, kumartuen tuon kärsimysten vuoteen yli, tyttö paralle niitä lohdutuksen vakavia sanoja, joita uskonnolla tällaisia tapauksia varten aina on käytettävänä. Rouva de Piennes rukoili polvillaan eräässä nurkassa huonetta ja Max seisoi akkunan luona ikään kuin patsaaksi muuttuneena.

— Te annatte siis anteeksi kaikille kanssaihmisillenne, jotka ovat teitä vastaan rikkoneet, tyttöseni? kysyi pappi liikutetulla äänellä.

— Annan! ... tulkoot he onnellisiksi! vastasi kuolevainen ponnistaen voimiansa saadakseen sanansa kuuluville.

— Uskottekos te Jumalan kaikkivaltiaan laupeuden päälle, tyttöseni? kysyi taas pappi. — Katumus avaa taivaan portit.

Muutamia minuutteja vielä jatkoi apotti harrasta keskusteluaan; äkkiä hän sitten lakkasi, tietämättä varmuudella, oliko hänellä edessään elävä ihminen vaiko kuollut ruumis. Rouva de Piennes nousi hiljaa seisolleen ja jokainen pysyi hetkisen liikkumatonna tarkastaen ahdistuksella Arsènen sinertäviä kasvoja. Hänen silmänsä olivat ummessa. Kaikki pidättivät henkeänsä, etteivät vain häiritsisi sitä kauheata unta, johon hän ehkä jo oli vaipunut, ja yöpöydälle asetetun kellon heikko naksutus kuului selvästi tässä äänettömyydessä.

— Hän on mennyt, neiti raukka! sanoi vihdoin hoitajatar pidettyänsä nuuskarasiansa kantta Arsènen huulia vasten; näettehän, ettei lasi ole himmennyt. Hän on kuollut.

— Lapsi raukka! huudahti Max heräten siitä horroksesta, johon hän näytti vaipuneen. Mitä onnea on hänelläkin elämässään ollut?

Ikään kuin hänen äänestänsä havahtuneena avasi Arsène äkkiä silmänsä.

— Olen rakastanut! kuiskasi hän painuneella äänellä, liikuttaen sormiansa ja näyttäen tahtovan ojentaa käsiänsä. Max ja rouva de Piennes olivat molemmat tulleet lähemmäs ja tarttuivat nyt kumpikin hänen käsiinsä.

— Olen rakastanut, toisti kuolevainen surullisesti hymyillen.

Ne olivatkin hänen viimeiset sanansa. Vielä kauvan aikaa sen jälkeen pitelivät Max ja rouva de Piennes hänen kylmiä käsiänsä uskaltamatta luoda ylös katsettaan...

IV.

No niin, lukijattareni, teidän mielestänne on kertomus kai nyt lopussa ettekä halua enempää kuulla. Olisin kuitenkin luullut teidän tahtovan tietää tekikö hra de Saligny matkansa Kreikkaan vai ei ja ... mutta nyt on jo aika lopettaa ja te olette saaneet tästä tarpeeksenne. No, jääköön sitten! Mutta elköö tehkö uhkarohkeita johtopäätöksiä, sillä minä en ole ainoallakaan sanalla sellaisiin aihetta antanut, sen vakuutan. Elköö varsinkaan epäilkö kertomukseni todenperäisyyttä. Vai epäilettekö? Menkää sitten Père-Lachaisen hautausmaalle: noin kaksikymmentä askelta kenraali Foyn hautakummulta vasemmalle tapaatte aivan yksinkertaisen, kovasta kalkkikivistä hakatun hautakiven, jota ympäröivät aina hyvin hoidetut kukkasat. Siihen kiveen kaiverrettuna luette sankarittareni nimen: Arsène Guillot ja jos kumarrutte lähemmäksi sitä tarkastamaan, huomaatte siinä — ellei sade jo ole hävitystyötään tehnyt — seuraavat lyijykynällä piirretyt, sangen hienolla käsialalla kirjoitetut sanat:

— Arsène raukka! hän rukoilee edestämme —[13]

Viiteselitykset:

[1] Lettres à une inconnue, 2 osaa, Lettres à une autre inconnue, 1 nidos ja Lettres a M. Panizzi, 2 osaa.

[2] Niille, jotka tästä Ranskan ehkä etevimmästä novellistista haluavat lähempiä tietoja, voin sivumennen huomauttaa allekirjoittaneen teosta "Prosper Mérimée, elämäkerta ja teokset", joka viime keväänä yliopistollisena väitöskirjana ilmestyi, käsittäen yhteensä 265 sivua.

[3] *Pilone* (capuchon).

[4] Korpraalit olivat kuntain valitsemia päälliköitä sen kapinan aikana, jonka korsikalaiset tekivät läänitysherrojansa vastaan. Nykyäänkin käytetään tätä nimeä vielä sellaisesta henkilöstä, jolla tilustensa, sukulaisuussuhteittensa tai alamaistensa kautta on vaikutusta ja jonkunlaista järjestysvaltaa jossakin *pievessä* tai maakunnassa. Korsikalaiset jakautuvat vanhan tavan mukaan viiteen eri luokkaan: *aateliset* (joista toisille annetaan arvonimi *ylhäisyys*, toisille herra, *signor*), *korpraalit* (caporali), *kansalaiset*, *alhaiso* ja *muukalaiset*.

[5] Kenttärykmentti, joka muutamia vuosia jo on hallituksen käskystä auttanut santarmeja ylläpitämään järjestystä.

[6] Jääkärein univormu oli ruskea, kaulukset keltaiset.

[7] Nahkavyö, jota käytetään sekä patruunasäiliönä että kukkarona.

[8] *Perché me c...?*

[9] *Buon giorno fratello*, korsikalaisten tavallinen tervehdys.

[10] Tällä nimellä kutsuivat orjakauppiaat itseänsä.

[11] Kullakin neekerisuvun päämiehellä on omansa.

[12] *De boás intenções esta o inferno cheio.*

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELMIÄ: VALIKOIMA NOVELLEJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus,

or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and

donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.